

A csillagászati geodézia helye a XXI. században

Dr.-Ing. E.h. Dr. Biró Péter akadémikus, a BME Általános- és Felsőgeodézia Tanszék Professor Emeritusa

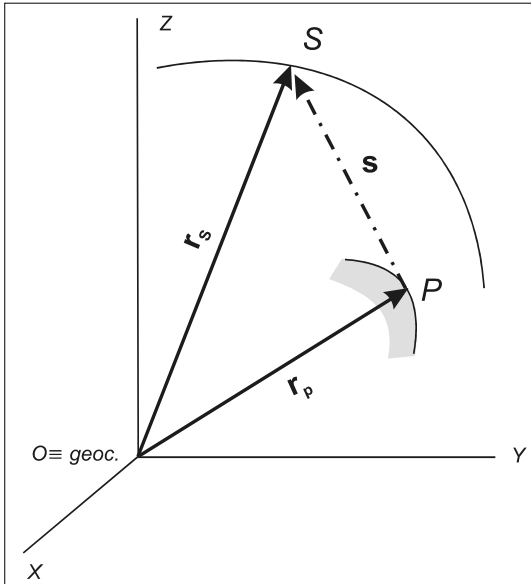
A Földön kívüli égitestekre, elsősorban a csillagokra (beleértve a Napot is) végzett méréseket az emberiség évezredek óta használja hely-, idő- és iránymeghatározási feladatok megoldására. Közismert alkalmazási területük a földi, vízi és légi járművek helyzet- és iránymeghatározása (a jármű navigáció), amihez általában a kisebb pontosságú, egyszerűsített, gyors módszereket használták. A mindenkor mérés technikai szinten elérhető szélső pontosságú (szabatos) csillagészleléseket a geodézia a Föld méretének, alakjának meghatározására, egyes kitüntetett geodéziai alappontok (a csillagászati geodéziai pontok) helymeghatározására, országos és kontinentális geodéziai alapponthálózatok elhelyezésére és tájékoztatására használta, használja. Csillagászati geodéziai (földrajzi helymeghatározás) mérések tették lehetővé a térképezésben (a kartográfiában) azt, hogy a földfelszín egyes ábrázolt részletei egymáshoz és a Föld forgástengelyéhez (a sarkokhoz és az egyenlítőhöz) viszonyítva a természetbeni elhelyezkedésüknek megfelelő helyzetbe kerüljenek a térképeken is. Az említett feladatok megoldására a geodéziának több ezer éven át nem is volt más eszköze, mint a csillagészlelés.

A XX. század második felében az űrtechnika fejlődésének eredményeként felbocsátott mesterséges holdak a geodézia számára teljesen új lehetőségeket nyitottak meg. A geodéziai célú mesterséges holdak lézer- és rádiótechnikai észlelési módszerei olyan megbízhatóságot (pontosságot) értek el, hogy a geodézia rohamos gyorsasággal kifejlődött új ága, a szatellita-geodézia, hamarok-

san átvehette a csillagászati geodézia több feladatának megoldását. Mára már olyan geodéziai mesterséges hold rendszereket fejlesztettek ki, melyek lehetővé teszik a nap 24 órájában, a Föld bármely helyén az álláspont helyzetének geodéziai megbízhatóságú meghatározását néhány óras vagy esetleg már néhányszor tíz perces mérésrel. Navigációs célú helymeghatározáshoz még ennél is sokkal rövidebb idő elegendő, így érthető, hogy ezt a feladatkört a mesterséges holdas technika teljesen átvette. A GPS (*Global Positioning System*) elnevezésű földi helymeghatározó rendszer ma már a geodéziai alappont-meghatározástól a részletmérésig számos területen napi gyakorlattá vált. Ezek ismeretében nem meglepő, ha felmerül – még szakmai körökben is – a kérdés, hogy van-e még szükség a XXI. században csillagászati geodéziai (földrajzi helymeghatározás) mérésekre. Erre a kérdésre szeretnénk a továbbiakban választ adni. Ehhez előbb tekintsük át, hogy pontosan mit kapunk eredményül a mesterséges holdakra, ill. a csillagokra végzett geodéziai mérésekből.

1. A mesterséges holdakra végzett geodéziai mérések eredményei

Ha a P állásponton (*1. ábra*) valamely mesterséges hold pillanatnyi S pontbeli helyzetére geodéziai mérést végzünk, akkor mérési eredményként az s észlelési vektort, pontosabban ennek egyes elemeit (*irányát és/vagy nagyságát, azaz hosszát*) kapjuk.

1. ábra. A mesterséges hold észlelési vektora

Ennek kapcsolata az álláspont \mathbf{r}_p és a mesterséges hold pályája S pontjának \mathbf{r}_s helyvektorával

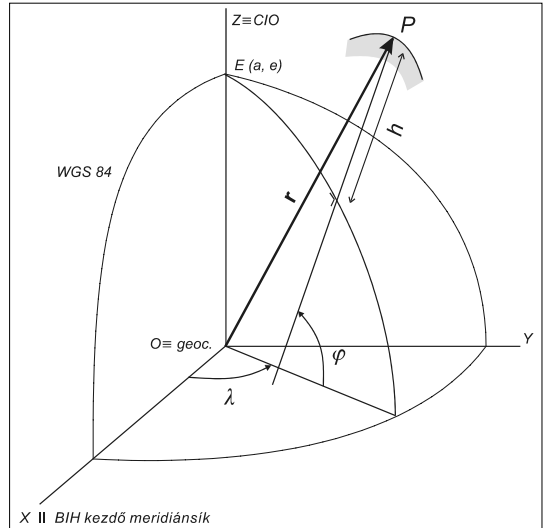
$$\mathbf{s} = \mathbf{r}_s - \mathbf{r}_p \quad (1)$$

A mesterséges hold pályaelemeinek ismeretében, az \mathbf{s} észlelési vektorral az (1)-ből az álláspont helyvektora

$$\mathbf{r}_p = \mathbf{r}_s - \mathbf{s} \quad (2)$$

egyszerűen számítható abban a geocentrikus koordináta-rendszerben, amelyben a pályaelemeket a felhasználó számára megadják. A mérés eredményéből, tehát az álláspont \mathbf{r}_p helyvektorát, illetve ennek derékszögű összetevőit tudjuk közvetlenül kiszámítani. A gyakorlatban több mesterséges hold helyzethez tartozó észlelési vektor *nagyságát* (hosszát) határozzuk meg, és velük többszörös térbeli ívmetszéssel, középkepzéssel határozzuk meg az álláspont helyzetét.

A gyakorlati felhasználás céljára a pályaelemek megadására használt geocentrikus térbeli derékszögű koordináta-rendszerünkre $E(a, e)$ forgási ellipszoidot illesztünk úgy, hogy geometriai középpontja a koordináta-rendszer kezdőpontjával (a Föld tömegközéppontjával), kistengelye a koordináta-rendszer z tengelyével, ellipszoidi kezdő meridiánsíkja pedig az x tengellyel essék egybe (a az ellipszoid fél nagytengelyhossza, e az első numerikus excentricitása). Az ellipszoid adatainak függvényében, a megfelelő geometriai összefüggésekkel az álláspont helyvektorából kiszámítjuk annak φ és λ ellipszoidi földrajzi koordinátáit és a pont ellipszoid feletti h magasságát (2. ábra).

2. ábra. φ az ellipszoidi földrajzi szélesség, λ az ellipszoidi földrajzi hosszúság és h az ellipszoid feletti magasság

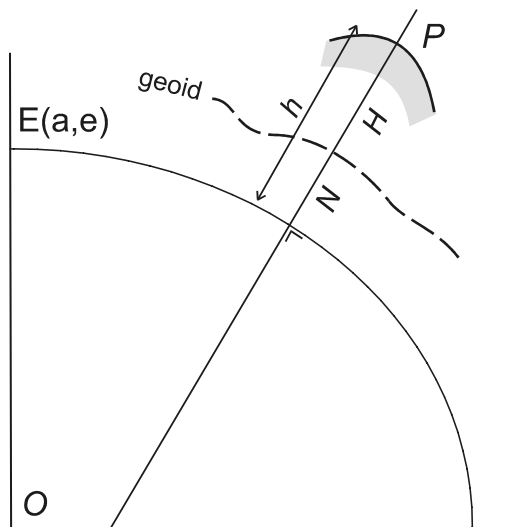
Az eddigiekből látható, hogy míg az álláspont geocentrikus helyvektora (illetve a koordináta-tengelyek tájékozása után ennek derékszögű összetevői) egyértelmű helymeghatározó adat(ok), addig az ellipszoidi földrajzi koordináták és az ellipszoid feletti magasság számértéke függ a választott ellipszoid méretétől és alakjától. A geodéziai gyakorlat napjainkban (de gyakorlatilag már az utóbbi két évtizedben) szinte kizárólagosan az ún. WGS84 (World Geodetic System 1984) jelű nemzetközi geodéziai vonatkoztatási rendszer ellipszoidját használja a mesterséges holdak észlelésével meghatározott ellipszoidi földrajzi koordináták és ellipszoid feletti magasságok megadására. Ez a vonatkoztatási rendszer geocentrikus elhelyezésű, z tengelye a CIO egyezményes nemzetközi pólushelyzet irányába mutat, x tengelye pedig a BIH nemzetközi kezdő meridiánsíkkal párhuzamos. Mivel a jelenleg használt ITRS (International Terrestrial Reference System) nemzetközi földi vonatkoztatási rendszer alapirányai (az IRP=IERS Vonatkoztatási Pólus és az IRM=IERS Kezdő Meridiánsík iránya) csak kevéssé térnek el a CIO-BIH rendszer alapirányaitól, a mesterséges holdas helymeghatározások mai megbízhatósági szintjén a WGS84 rendszerbeni geodéziai koordináták gyakorlatilag a korszerű ITRS koordinátáknak is tekinthetők (Biró 2002). A φ , λ , h koordinátahármas, tehát – az ellipszoid jellemző adataival együtt – az álláspont teljes körű, térbeli helymeghatározását adja a vonatkoztatási rendszer ellip-

szoidja által meghatározott, (képzeltbeli,) *tisztán geometriai rendszerben*.

Az így kapott φ , λ ellipszoidi földrajzi koordináta párokból, az ellipszoid geometriai összefüggéseivel (2. geodéziai főfeladat) a földfelszíni észlelési helyek (alappontok) ellipszoidra vetített megfelelői közötti ellipszoidi ívhosszak és ez utóbbiak ellipszoidi azimútja számítható. A φ , λ , h ellipszoidi teljes koordinátahármasból (pontosabban már a közvetlenül meghatározott helyvektorokból) pedig az észlelési helyek közötti (különbség-) vektor (hossza és iránya) nyerhető.

A további gyakorlati felhasználáshoz a kapott φ és λ ellipszoidi földrajzi koordinátákat az ellipszoidhoz illesztett *transzverzális hengervetülettel* (UTM) x , y síkkoordinátákká alakítjuk át. Magyarországi felhasználáskor további koordináta-átszámítással nyerjük az *EOV* koordinátákat. Így, a pont *vízszintes helyzetét* kifejező koordináták már további közvetlen felhasználásra alkalmasak.

Különös figyelmet és körültekintést igényel azonban a mesterséges holdak észlelésével meghatározott *ellipszoid feletti magasság*. Ez ugyanis a földfelszíni pontnak az eddigiekben leírt vonatkoztatási rendszer (képzeltbeli) ellipszoidjának felszínétől mért merőleges távolságát adja, ami tehát *tisztán geometriai méret*. Ez ráadásul (a vízszintes koordinátákhoz hasonlóan) még változhat is, attól függően, hogy milyen méretű és alakú ellipszoidot választunk a vonatkoztatási rendszerben.

3. ábra Tengerszint (vagy geoid) feletti H magasság és a geoidnak a vonatkoztatási rendszer ellipszoidja feletti N magassága

A felhasználó (a térképész, a tervező mérnök, az iskolai tanuló stb.) azonban mindig a földi nehézségi erőterben, a szintfelületek között mért, ún. *tengerszint* (vagy *geoid*) feletti H magasságokat igényel (3. ábra). Ezek mutatják meg a földfelszíni pontok elhelyezkedését a nehézségi erőterben, azaz, hogy mely pontok vannak magasabban, illetve alacsonyabban valamely magassági alapszinthez (a tengerszinthez) viszonyítva; mennyit emelkedik az út vagy a vasút, merre folyik a víz stb. A szintfelületek között mért magasságok a képzeletünktől függetlenül létező, *természetbeni, valóságos méretek*.

Az elmondottakból következik, hogy a mesterséges holdak észleléséből meghatározott *ellipszoid feletti magasságok* (szűk körtől eltekintve), *általában a felhasználói igényeket nem elégítik ki*. Egész földi viszonylatban az ellipszoidi és a tengerszint feletti magasságok eltérése mintegy ± 120 m-en belül változó nagyságú, így egyik a másiknak még közelítő értéke sem lehet. Ahhoz, hogy a (képzeltbeli) ellipszoid feletti magasságokból a felhasználói igényeket kielégítő természetbeni (tengerszint vagy geoid feletti) magassági mérőszámokat tudjunk meghatározni, a földi nehézségi erőterhez kapcsolódó további ismeretre (információra) van szükségünk. Az a hiányzó „további ismeret” a *geoidnak a vonatkoztatási rendszer ellipszoidja feletti N magassága* (3. ábra), ami már a nehézségi erőterhez kapcsolódó fizikai elemet (a geoidot, mely az erőter potenciáljának szintfelülete) tartalmaz, így az eddig tárgyalt tisztán geometriai módszerrel nem határozható meg.

A mesterséges holdak geodéziai alkalmazásának *dinamikai módszere* azon a tényen alapszik, hogy a mesterséges hold a Föld külső nehézségi erőterében, ennek hatása alatt végzi pályamozgását. Így a pályamozgás megfigyelésével (követésével) a földi nehézségi erőterre jellemző adatokhoz juthatunk.

A mesterséges hold \mathbf{r}_s helyvektorát a rendszer fenntartója a mesterséges holdnak a követő állomások által rendszeresen meghatározott $\Omega_0, \omega_0, i_0, \dots$ *simuló pályaelemei* és a *nehézségi erőteret jellemző* $kM, J_{n,m}, K_{n,m}$ ($n=0, 1, 2, \dots, m=0, 1, 2, \dots, n$) *állandók*

$$\mathbf{r}_s = \mathbf{r}_s(\Omega_0, \omega_0, i_0, \dots; kM, J_{n,m}, K_{n,m}) \quad (3)$$
 függvényeként számítja. Ezt az (1)-be beírva, az észlelési vektort az

$$\mathbf{s} = \mathbf{s}(\Omega_0, \omega_0, i_0, \dots; kM, J_{n,m}, K_{n,m}; \mathbf{r}_p) \quad (4)$$
 alakban tudjuk kifejezni. Néhányszor tíz vagy még több állandó megfigyelőállomás több éven át gyűjtött, többször 10–100 ezer mérési eredményét

egyenként a (4) baloldalára ismert számértékként beírva, ugyanilyen nagy számú egyenletből álló egyenletrendszert kapunk, amelyből ennél kevesebb számú ismeretlen a legkisebb négyzetek módszerével kiszámítható. Ha ezen az úton ismeretleneként a földi nehézségi erőteret jellemző kM , $J_{n,m}$, $K_{n,m}$ állandók véges számú értékét és a megfigyelő hálózat pontjainak r_p helyvektorát (állomáskoordinátáit) számítjuk ki, akkor az így nyert adatsort együttesen *földmodellnek* nevezzük. A mesterséges holdak geodéziai alkalmazása során számos ilyen földmodellt határoztak meg. Jelenleg a földi nehézségi erőteret jellemző $J_{n,m}$, $K_{n,m}$ állandók számértékét $n=m=360$ fokig és rendig ismerjük. Segítségükkel a Föld külső terében, tetszőleges helyre számítani tudjuk az erőter potenciálját és a nehézségi térerősséget.

Ha a földmodellben meghatározott állandók közül kivesszük a Föld tömegét és a lapultságát jellemző kM és J_2 számértékét, továbbá hozzávesszük a Föld ω forgási szögsebességét, valamint a egyenlítői (nagy-)tengelyhosszát, akkor ebből a négy kiinduló mennyiségből (*Stokes-féle* elemekből) olyan képzeletbeli (*normál*) *nehézségi erőter* jellemzőit tudjuk kiszámítani, amelynek egyik szintfelülete a kiválasztott a méretű ellipszoid (szintellipszoid). Ennek (képzeletbeli) normál potenciálértéke jól megközelíti a geoid valódi (természetbeni) potenciálértékét. Ezt az eljárást alkalmazták a már említett WGS84 jelű vonatkoztatási rendszer ellipszoidja lapultságának és a vele kapcsolatos normál nehézségi erőter jellemzőinek kiszámítására.

Valamely geoidi pontban a földi nehézségi erőter állandóival kiszámított *valódi* potenciálérték és a vonatkoztatási rendszer normál nehézségi erőterének jellemzőivel ugyanezen pontba kiszámított *normál* potenciálérték különbsége egyenesen arányos a geoidnak a vonatkoztatási rendszer ellipszoidja feletti N merőleges távolságával. Ezt a számítást az ellipszoidi földrajzi koordináta-hálózat kiválasztott kerek értékű metszéspontjaira elvégezve, a kapott N értékekkel előállíthatjuk a geoidnak a vonatkoztatási ellipszoidhoz viszonyított ábrázolását. Ennek megbízhatósága annál nagyobb, minél több $J_{n,m}$, $K_{n,m}$ állandó számértékét használtuk fel a számításhoz. („Hibátlan” eredményt akkor kapnánk, ha végtelen sok ilyen állandót ismernénk, és használnánk fel.) A jelenleg ismert számú állandóval $1^\circ \times 1^\circ$, azaz mintegy 100×100 km felbontású geoidképet tudunk előállítani az egész Földre.

Visszatérve a mesterséges holdak észlelésével

geometriai úton meghatározott h ellipszoid feletti és a felhasználók által igényelt H tengerszint (*geoid*) feletti magasságnak a 3. ábrán bemutatott kapcsolatára, láthatjuk, hogy a kétféle magassági mérőszámot összekapcsoló N geoid-ellipszoid távolságok ismeretében a kétféle magasságértékek már egymásba átszámíthatók. Ily módon a mesterséges holdak, pl. GPS észleléséből meghatározott ellipszoid feletti magasságok elvileg a felhasználói igényeket kielégítő tengerszint (*geoid*) feletti magasságokká alakíthatók át.

A gyakorlati kivitelezéssel egyelőre még abba a nehézségbe ütközünk, hogy – mint az előbbieken említettük – a mesterséges holdak geodéziai felhasználásának dinamikai módszerével ma még, a legjobb esetben is csak mintegy 100×100 km felbontóképességű geoidképet kaphatunk, ami azt jelenti, hogy a kapott N értékek ekkora területekre vonatkozó átlagértékek, és nem mutatják az ezen belüli eloszlást. Így a megbízhatóságuk több deciméter nagyságrendű, ami messze alatta marad mind a mesterséges holdakkal, mind pedig a szintezéssel végzett magasságmeghatározásnak. Így tisztán a mesterséges holdak geodéziai alkalmazásával a felhasználói igényeket kielégítő magasságoknak csak *erősen közelítő értékét* tudjuk meghatározni. Az a lehetőség, hogy a szintezéseket esetleg GPS-mérésekkel helyettesítsük, csak akkor kerülhet szóba, ha az N geoid-ellipszoid távolságokat (a geoid finomszerkezetét) – legalább szűkebb környezetben – a tisztán mesterséges holdas módszerekénél nagyságrenddel nagyobb megbízhatósággal tudjuk meghatározni. Ehhez más geodéziai módszereket is segítségül kell hívni.

Utalunk még röviden arra, hogy a mesterséges holdak geodéziai módszerek (az egyéb kozmikus geodéziai technikák mellett) széleskörű felhasználásra találnak a *Nemzetközi Földforgás és Vonatkoztatási Rendszer Szolgálat (IERS)* napi obszervatóriumi tevékenységében is. A Szolgálat feladata a Föld ún. *tájékozási paramétereinek* folyamatos meghatározása és rendszeres közzététele. Ezek a mennyiségek teremtenek kapcsolatot a térben rögzített *Nemzetközi Égi (ICRS)* és a Földdel együtt forgó *Nemzetközi Földi (ITRS) Vonatkoztatási Rendszer* között. Ezek jellemzik a forgó Földnek (és a hozzá kapcsolt földi vonatkoztatási rendszernek) a térben rögzített égi koordináta-rendszer alapirányaihoz viszonyított pillanatnyi helyzetét. A legfontosabb ilyen mennyiségek a *póluskoordináták*, az IERS kezdő szintfelületi meridiánsík (IRM) helyi *valódi csillagideje* (korábbi nevén a *greenwichi valódi csillagidő*

(GAST)), ami a Föld tengely körüli forgásának (elfordulásának) mértéke, a Föld forgási sebességének változásai és az alapvető időrendszerek különbsége (Biró 2003). Ezek meghatározásának ma már egyik leghatékonyabb eszköze a mesterséges holdak (lézeres és/vagy rádiótechnikai) észlelése. A Föld tájékozási paraméterei mérés kori értékének ismerete a mesterséges holdakkal végzett helymeghatározáshoz is nélkülözhetetlen, amikor az álláspont helyzetét az ITRS földi vonatkoztatási rendszerben kívánjuk meghatározni. Ezeket a rendszer fenntartója a közvetlen felhasználásra megadott (fedélzeti) pályaelemek kiszámításakor használja fel, és építi be a helymeghatározás számítási menetébe. (Az eredetileg meghatározott pályaelemek ugyanis az égi rendszerben értendők.)

2. A csillagászati geodéziai mérések eredményei

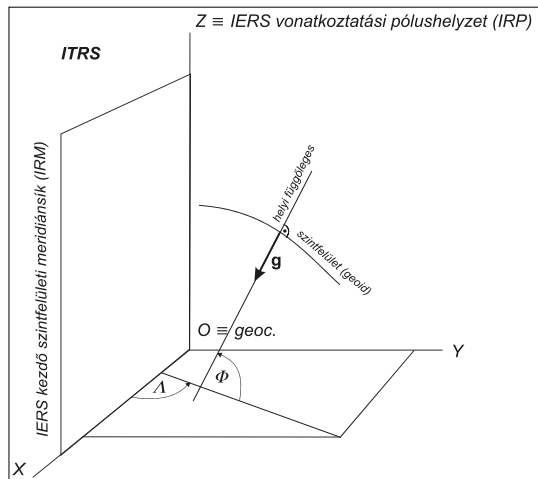
Csillagészleléssel (földrajzi helymeghatározás méréssel) az észlelt csillag katalógusból kivett égi koordinátái, valamint a Nemzetközi Földforgás és Vonatkoztatási Rendszer Szolgálat (IERS) által nyújtott kiegészítő adatok felhasználásával az álláspontunk Φ és Λ szintfelületi földrajzi szélességét és hosszúságát, valamint a mért földi iránynak A szintfelületi azimútját tudjuk meghatározni. A Φ , Λ szintfelületi koordinátápar az álláspont helyi függőlegesének (a nehézségi térerősség vektor irányának) térbeli helyzetét adja meg az ITRS (a Nemzetközi Földi Vonatkoztatási Rendszer) alapirányaihoz viszonyítva (4. ábra).

Ehhez még hozzá kell tennünk azt, hogy a Λ szintfelületi földrajzi hosszúság meghatározása a Föld forgásához kapcsolódó helyi idő (pl. helyi valódi csillagidő) meghatározásán és a kezdő szintfelületi meridiánsík helyi idejével összehasonlításán alapszik. Így a csillagászati geodéziai feladatok magukba foglalják a Föld forgásán alapuló időrendszerekben a helyi idők meghatározását is a csillagészlelésekből.

Valamely földi irány A szintfelületi azimútja az iránynak az álláspont szintfelületi meridiánsíkjával bezárt vízszintes szöge. Ez gyakorlatilag az iránynak a vonatkoztatási rendszer Z tengelyéhez (az északi irányhoz) viszonyított helyzetét (tájékozását) adja meg.

A kérdés az, hogy használja-e és mire a XXI. századi geodézia ezeket.

A Φ , Λ szintfelületi földrajzi koordináták – mint előbb mondtuk – az álláspont helyi függőlegesének (a valódi, természetbeni iránynak) a tér-

4. ábra Az álláspont helyi függőlegesének (a nehézségi térerősség vektor irányának) térbeli helyzete az ITRS (a Nemzetközi Földi Vonatkoztatási Rendszer) alapirányaihoz viszonyítva

beli helyzetét adják meg. A helyi függőleges (a nehézségi térerősség) iránya mindenhol merőleges a földi (valódi) nehézségi erőternek a ponton átmenő szintfelületére. Ha a terepponton mért szintfelületi földrajzi koordinátákat a geoid (a tengerszint) magasságára átszámítjuk, akkor ezek a geoidi helyi függőleges (a geoidra merőleges iránynak) és ezzel magának a geoidnak az ITRS nemzetközi földi vonatkoztatási rendszer koordináta-tengelyeihez viszonyított helyzetét adják.

Hasonló gondolatsorral a 2. ábra alapján megállapíthatjuk azt is, hogy valamely pont, így az előbbi geoidi pont φ , λ ellipszoidi földrajzi koordinátái pedig a rajta átmenő ellipszoidi normálisnak és vele együtt a rá merőleges ellipszoid felületnek a vonatkoztatási rendszer tengelyeihez viszonyított helyzetét adják meg.

Ezek után könnyű belátni, hogy valamely geoidi pontban a geoidi és az ellipszoidi normális iránykülönbsége (az ún. függővonal-elhajlás) a két felület, a geoid és az ellipszoid egymáshoz viszonyított helyzetét mutatja. Ezen alapszik a geoid meghatározásának geometriai módszere, a csillagászati színtezés. Ezzel a módszerrel valamely csillagászati-geodéziai hálózat területén a geoidfelület alakja meghatározható. Az elérhető megbízhatóság – a mérési pontosság mellett – alapvetően a csillagászati-geodéziai pontok sűrűségétől (egymástól mért távolságától) függ. Következésképpen a pontsűrűség növelésével szinte korlátlanul növelhető a geoid meghatározásának megbízhatósága. Kellő pontsűrűséggel a geoid alakjának

helyi részletei (a geoid finomszerkezete) is meghatározható. Csillagászati szintezéssel ily módon megszerkesztett *részletes, helyi geoidképet* a mesterséges holdak geodéziai észlelésével (ennek dinamikai módszerével) meghatározott *földi (globális) geoidképbe* beillesztve, már az – pl. GPS-szel meghatározott – ellipszoid feletti magasságok és a szintezéssel levezetett tengerszint (geoid) feletti magasságok megbízhatóságát jobban megközelítő pontosságú, a helyi részleteket is tartalmazó geoidkép alakítható ki. Ezzel pedig már a mesterséges holdak észlelésével meghatározott *h ellipszoid* feletti magasságok nagyobb megbízhatósággal alakíthatók át *H tengerszint feletti* magasságokká. Ebben tehát még a *XXI. században is szerepe van a csillagászati-geodéziai méréseknek*.

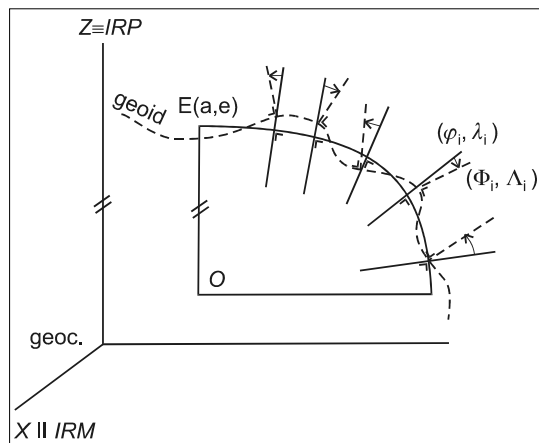
Sajnos a csillagészlelések meglehetősen idő-, munka-, így költségigényesek. A gyakorlatban ez szab határt annak, hogy milyen pontsűrűséggel fogjuk a helyi geoidképet csillagászati szintezéssel meghatározni. Ezért törekszik a mai csillagászati geodézia jól automatizálható, gyors, olcsóbb mérés technikákat kialakítani (pl. a CCD lemezre dolgozó fotografiai zenitkamara stb.).

További lehetőség a részletes geoidkép előállítási költségeinek csökkentésére a *nehézségi mérések* bevonása a feladat megoldásába. Nehézségi mérésekkel olyan jól ellátott területeken, mint Magyarország, a mesterséges holdakkal meghatározott földi (átfogó) geoidképet a helyi részletekkel viszonylag ritkább *csillagászati-geodéziai* pontok és közöttük sűrű *nehézségi* (térerősség és/vagy gradiens-) mérések eredményeinek együttes feldolgozásával egészítjük ki (Völgyesi, Tóth 2002).

Még további, igen hatékony eszköz az *N* értékek megbízhatóságának növelésére, ha a helyi geoidképnek a földi rendszerbe illesztéséhez olyan GPS pontokat is felhasználunk, amelyeknek a *geoid (tengerszint) feletti* magasságát is meghatároztuk *szintezéssel*. Ezekben a pontokban, ugyanis, az *N* értékek (a 3. ábra alapján) nagy megbízhatósággal közvetlenül számíthatók, és így ezek a beillesztéshez mintegy „keretpontokként” szolgálhatnak. Így alakul ki a gyakorlatban az ún. *GPS szintezés*, amivel már lehetőségessé válik, hogy kisebb megbízhatóságú (pl. III. rendű alappontszintezéseket vagy mérnöki szintezéseket) a sokkal kevésbé munkaigényes GPS technikával helyettesítsünk (Kenyeres, Borza 2000, Kenyeres et al. 2002). Ez azonban már messze nem tisztán mesterséges holdas technika, nem is csillagászati geodézia, hanem a rendelkezésre álló geometriai

és fizikai geodéziai eszközök (módszerek) célra vezető együttes felhasználása. Ily módon a *geoid minél pontosabb és részletesebb meghatározása* a XXI. századi geodéziának, ezen belül a *GPS technika napi gyakorlati alkalmazásának kulcsfeladatává vált*.

Az 1. részben megállapítottuk, hogy a mesterséges holdak geodéziai észlelésével meghatározott álláspont koordináták minden esetben a vonatkoztatási rendszer (többnyire a WGS84) *geocentrikus* elhelyezésű ellipszoid alapfelületére vonatkoznak. Ennek az a nagy előnye, hogy a földfelszín bármely pontján meghatározott geodéziai alappontok koordinátái egységes rendszert képeznek, belőlük a pontokat összekötő geodéziai vonal ívhossza és ellipszoidi azimútja közvetlenül számítható, függetlenül attól, hogy közöttük összelátás van-e, szög- és távolságmérés végezhető-e, vagy sem. Ehhez kapcsolódó további nagy előny, hogy az ezen pontokra támaszkodó további alappont-meghatározás és térképezés is ugyanebben a rendszerben végezhető. A geocentrikus elhelyezésű ellipszoidhoz kapcsolódó UTM vetületben ké-

5. ábra Az ellipszoidi normálisok adott területen való illeszkedése a geoidi normálisok közé

szült térképek az egész Földön egységes rendszert képeznek. Ennek a kis- és esetleg a közép-méretarányú térképezésben csak előnye, míg a nagyméretarányú térképezésben hátránya is van.

A geocentrikus elhelyezésű ellipszoid és a geoid függőleges távolsága ugyanis (mint már említettük) mintegy +120 és -120 m között változik a hely függvényében. Így a terepről a tengerszintre (a geoidra) átszámított mérési eredmények is a hely függvényében változó mértékben torzul-

nak, amikor úgy tekintjük őket, mintha az ellipszoid a geoid magasságában lenne.

Ezt kivédendő, azok az országok, akik nagyméretarányú felmérésekben a lehető legkisebb torzulásokra törekkenek (mint pl. a magyarországi EOV), a nemzetközi megállapodással elfogadott méretű és alakú ellipszoidot nem geocentrikus, hanem a saját felméréndő területükön a geoidhoz legjobban simuló helyzetben használják. Igaz, ezzel az is velejár, hogy így készült alaphálózataink és térképeink nemzetközi csatlakoztatása nehezkesebb.

Ezt a simuló helyzetet úgy érik el, hogy az ellipszoidot számítással olyan helyzetbe hozzák, amikor az ellipszoidi normálisok a szóban lévő területen a legjobban illeszkednek a geoidi normálisok közé (5. ábra). A geoidi normálisok térbeli helyzetét a csillagászati geodéziai pontok mért és a geoidra átszámított Φ , Λ szintfelületi, az ugyan-ezen pontokon átmenő ellipszoidi normálisok helyzetét φ , λ ellipszoidi földrajzi koordinátái adják meg. Az illesztést a kétféle felületi normálisok iránykülönbsége (a függővonal-elhajlások) négyzetösszegének minimalizálásával oldják meg (ebbe bevonják a mért szintfelületi és az előzetesen számított ellipszoidi azimútokat is). Ilyen például az IUGG 1967 ellipszoidnak a magyarországi simuló elhelyezése, amit HD72 jelű rendszernek nevezünk (Ádám 1986). Ez az EOV vonatkoztatási rendszere.

Ez a feladat, a XXI. században is, szélső pontosságú csillagászati-geodéziai mérésekkel oldható meg.

A látható csillagok optikai észlelése helyett az IERS obszervatóriumi hálózatában fontos szerepet kapott a távoli rádióforrások (rádiócsillagok vagy QUASAR-ok) interferométeres mérése. Ezek a rádióforrások a látható csillagoknál sokkal távolabb vannak, és saját mozgásuk a nagy távolságból már nem érzékelhető. Így kiválóan alkalmasak arra, hogy egyrészt az ICRS égi vonatkoztatási rendszerünket a térben hozzájuk rögzítsük, másrészt, hogy a Föld tájékozási paramétereit, sőt az egymástól igen messze (több ezer km-re) fekvő állomások távolságát rájuk támaszkodva határozzuk meg (VLBI=Very Long Baseline Interferometry). Mindezt pedig az optikai észleléseknél több nagyságrenddel nagyobb megbízhatósággal. A módszer szélesebbkörű elterjedésének egyelőre határt szab a szükséges mérőberendezés (az ún. rádiótávcső) nagy tömege és igen magas költsége. A geodéziai gyakorlatban most még mindössze néhányszor tíz ilyen berendezés működik, na-

gyobb részük telepített obszervatóriumi körülmények között.

3. Összefoglalás, zárókövetkeztetések

Eddigi részletes elemzéseink alapján a következőket állapíthatjuk meg.

A mesterséges holdas helymeghatározó rendszerben végzett észleléseink (méréseink) eredményeként az álláspont ellipszoidi földrajzi koordinátáit és ellipszoid feletti magasságát kapjuk a WGS84 vonatkoztatási rendszer geocentrikus elhelyezésű (képzeltbeli) ellipszoidjához kapcsolódóan. Ezek gyakorlatilag ITRS nemzetközi földi vonatkoztatási rendszerbeli koordináták is, melyek a vonatkoztatási ellipszoid adataival együttesen, az álláspont teljes értékű, térbeli helymeghatározását adják. Segítségükkel az egyes álláspontok egymáshoz viszonyított (relatív) helyzete is (geometriai összefüggésekkel) számítható.

Az ellipszoidi földrajzi koordinátákat a napi gyakorlati felhasználáshoz az ellipszoid valamelyik síkvetületének alkalmazásával síkkoordináttá számítjuk át. Ez, nemzetközi viszonylatban többnyire az UTM transzverzális, míg Magyarországon az EOV ferdetengelyű hengervetület.

Az ellipszoid feletti magasságok, a meghatározás természeténél fogva, olyan képzeltbeli, geometriai mérőszámok, amelyek a felhasználók részére (szűk körtől eltekintve) közvetlenül nem hasznosíthatók. Ahhoz, hogy belőlük a felhasználók által igényelt valóságos, természetbeni, tengerszint (geoid) feletti magasságokat tudjunk számítani, elengedhetetlenül szükséges a geoidfelületnek legalább az ellipszoid feletti magasságok megbízhatóságának megfelelő pontosságú meghatározása. Így, a nagy-megbízhatóságú geoidmeghatározás (az ún. „centiméter”, vagy „centiméter alatti” geoid előállítás) a XXI. századi geodézia (és benne a mesterséges holdas módszerek) egyik alapvető fontosságú gyakorlati feladatává vált. Megoldásához, a mesterséges holdak geodéziai észlelésén túl, más geodéziai módszerek (csillagészlelések, gravimetria, szintezések stb.) felhasználása is szükséges.

Megfelelően kialakított (az egész Földet viszonylag jól beborító) hálózatban hosszabb időn át végzett, jól szervezett, mesterséges hold észlelések eredményeiből földmodellek határozhatók meg. Ezek a megfigyelő állomáshálózat pontjainak nagy-megbízhatóságú koordinátái mellett a földi nehézségi erőter jellemzőinek nagyszámú értéksozárát tartalmazzák. Belőlük néhánynak a felhasz-

nálásával lehet a természetet megközelítő geodéziai vonatkoztatási rendszer (*alaphelület és normál nehézségi erőtér*) jellemzőit meghatározni.

Hasonló módon szervezett rendszeres obszervatórium észlelésekből meghatározhatók a Föld térbeli tájékozását jellemző mérőszámok (a *földforgás paraméterek*).

A **csillagászati-geodéziai mérések** eredményeiből az álláspont geoidi megfelelőjében a helyi függőleges (*a geoidi felületi normális*) térbeli irányát határozzuk meg az *ITRS* nemzetközi földi vonatkoztatási rendszer alapirányaihoz viszonyítva (*szintfelületi földrajzi koordináták*). Így, egy egyenesnek a térbeli helyzetét kapjuk, amely átmege a meghatározandó pontunkon. A teljes térbeli helymeghatározáshoz ismerni kellene a geoidi pontunk *potenciálértékét* is, amit azonban a kellő megbízhatósággal nem tudunk meghatározni. Ezért a csillagészlelések gyakorlatilag *nem nyújtanak teljes, térbeli helymeghatározást*. Mivel a szintfelületek (köztük a geoid is) bonyolult alakú felületek, a csillagészlelésekből meghatározott szintfelületi koordinátákból a *pontok egymáshoz viszonyított távolságát, irányát gyakorlatilag nem tudjuk meghatározni*.

Csillagészleléssel és további kiegészítő adatokkal meg tudjuk határozni valamely földi iránynak az *ITRS* földi vonatkoztatási rendszer pólusirányával bezárt vízszintes szögét (*szintfelületi azimútiát*).

A csillagészlelések említett eredményei lehetővé teszik a *geoidfelület alakjának* az ellipszoidhoz viszonyított, *elvileg tetszőleges részletességű és pontosságú meghatározását*. Ily módon hozzásegítenek ahhoz, hogy a mesterséges holdak észleléséből meghatározott ellipszoid feletti magasságokat a felhasználói igényeket kielégítő geoid feletti magasságokká lehessen átszámítani. Mivel e célra más eszközeink (pl. gravimetria, gradiometria, szintezés) is vannak, további vizsgálatokkal kell meghatározni, hogy különböző terepviszonyok között, a kívánt megbízhatóságú és részletességű geoidkép (a geoid finomszerkezete) milyen pontsűrűségű csillagászati, gravimetriai, gradiometriai mérésekkel és szintezésekkel határozható meg leggazdaságosabban. Ezek a különböző fajtájú mérések egymás kiegészítésére, de átfedéssel egymás ellenőrzésére is szolgálnak. Különösen ez utóbbi szempontból nagy a csillagászati-geodéziai mérések jelentősége, ugyanis ez az említett többi módszertől *teljesen független, és nem terheli semmilyen átszámítási (redukciós) modell bizonytalansága* (mint pl. a nehézségi rendellenessége-

ket). A *geoidmeghatározás, tehát a csillagászati-geodéziai méréseknek a legfontosabb XXI. századi alkalmazása*.

Másik fontos alkalmazási területük a lehető legkisebb torzulású nagy-méretarányú felmérések és térképezések (nemzeti) geodéziai alaphálózata alaphelületének *helyi, simuló elhelyezése a geoidhoz*.

A csillagászati-geodéziai módszerek legutóbb kifejlesztett ága, a távoli rádióforrások (*rádiócsillagok*) *interferométeres észlelése* minden eddiginél több nagyságrenddel nagyobb megbízhatóságú irány- és pontok közötti távolság-meghatározást tesz lehetővé. Ezt egyelőre az égi és a földi vonatkoztatási rendszer térbeli (a csillagokhoz kötődő) tájékozására, valamint táblamozgások meghatározására használja a geodézia (*VLBI*).

A szerző itt mond köszönetet az OTKA T 043007 és a T 046718 sz. témapályázat keretében kapott támogatásért.

IRODALOM

Ádám J.: A kozmikus geodézia koordináta-rendszerei. Geodézia és Kartográfia 38., 84–92, (1986)

Biró P.: Kozmikus geodéziai alapfogalmaink újragondolása. Geomatika közlemények V. 7–24, (2002)

Biró P.: Kozmikus geodézia. I. rész: Csillagászati alapismeretek és földrajzi helymeghatározás. Elektronikus jegyzet <http://www.agt.bme.hu/tananyag/kozmosz-geodezia/kozmosz-geod-jegyz.doc> (2003)

Kenyeres A.–Csizmadia M.–Horváth J.–Kisasszonyi F.: A GPS-szel végzett EOMA III. rendű hálózatsűrítés tapasztalatai. Geomatika közlemények V. 285–293, (2002)

Kenyeres A.–Borza T.: Technológia-fejlesztés a III. rendű szintezés GPS technikával történő kiváltására. Geodézia és Kartográfia 52, 1 (8–14), (2000)

Völgyesi L.–Tóth Gy.: Az Eötvös-inga mérések jelentősége és geodéziai alkalmazásuk. Geodézia és Kartográfia 54, 10 (28–33), (2002)

The role of geodetic astronomy in the 21st century

Prof. P. Biró
Summary

Satellite such as GPS observations result in geodetic co-ordinates of the stations. Geodetic latitudes and longitudes can be practically used, but

heights above the reference ellipsoid must be converted to height above the sea level i.e. above the geoid. For this purpose, a very detailed and precise determination of the geoid surface is needed. Geodetic astronomy is one of the most precise tools to solve this task. (The best result can be achieved by the combination of geodetic astrono-

my, gravimetry, gradiometry and geodetic leveling.)

On the other side geodetic astronomy is the exclusive tool to find a local best fitting orientation of the reference ellipsoid to the geoid for large-scale mapping (if it is needed).

Látogatás az MFTTT elnökénél

Dr. Joó István, egyetemi tanár

Az MFTTT (Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság, továbbiakban Társaság) életében fontos szerepet tölt be a négyévenkénti tisztújító közgyűlés. A legutóbbira 2003. május 15-én került sor. Ez a közgyűlés elismerte/elfogadta az addigi

vezetés munkáját, és megválasztotta az új tisztségviselőket. Ezzel biztosította a Társaság szakmai, társadalmi tevékenységének folyamatosságát.

A közgyűléssel összefüggésben – a jogelőd Geodéziai és Kartográfiai

Egyesület (GKE)→ MFTTT folyamatoságának biztosítása mellett – az is figyelmet érdemel, hogy az új tisztségviselők megválasztása eredményeképpen lényegesen megváltozott a tisztségviselők összetétele.

Ha csupán a legfőbb tisztségeket vesszük számba, akkor is határozottan tekinthető ez a változás, hiszen

- új elnököt és új alelnököt választott a közgyűlés,
- a két főtítkárhelyettes posztra is új kollégák kerültek,
- szinte teljesen megújult a választott hat fős Intéző Bizottság, amely pedig a Társaság életének meghatározó operatív testülete,
- frissítések történtek a többi egységben, szakosztályban is, végül
- az országos választmány közvetlenül válasz-

tott tíz tagjából kettőt választottak újra, és ezen belül a választmány 50 százaléka a földhivatali kollégákat képviseli (nem szabad elfelejteni, hogy közelítőleg ugyanilyen arányú a tagságban is a földhivataloknál dolgozó kollégák száma).

A múlt évi tisztújítás, az ennek eredményeként történt változások, ezen kívül az új elnök megválasztásának ténye arra sarkallt bennünket, hogy megkeressük az MFTTT új elnökét, Apagyi Géza okleveles mérnököt. A beszélgetés során tájékozódni szeretnénk a megújult Társaság működésének eddigi tapasztalatairól, a továbbfejlesztést célzó elképzelésekről, továbbá egyes, a Társaságot érintő kérdésekről.

Mielőtt azonban hozzáfognánk a téma boncolgatásához, a magunk és a szakterület többi munkatársának nevében is megelégedettségünknek szeretnénk hangot adni abból az alkalomból, hogy a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter végül is határozatlan időre kinevezte Apagyi Gézát az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztály (FVM FTF) vezetőjévé. Reméljük, ezzel lezárult a hosszú idő óta tartó bizonytalan helyzet (a megbízotti, illetve helyettesítési státuszokkal összefüggésben). Erre tekintettel, gratulálunk Apagyi Gézának a főosztályvezetői kinevezéshez, és bízunk abban, hogy ez az egyértelmű vezetői megbízatás hasznára lesz nemcsak az agrárágazat felső vezetésének, hanem az FVM FTF most már kinevezett vezetője határozottabban tudja képviselni a földügyi szakigazgatás érdekeit és biztosítani a feladatairányos forrásokat.

Visszatérve látogatásunk eredeti céljára, előbb szeretnénk röviden ismertetni Apagyi Géza megválasztott MFTTT elnök (egyúttal kinevezett FTF vezető) eddigi szakmai életútját, majd pedig rátérnénk a tervezett kérdésekre.

*

heights above the reference ellipsoid must be converted to height above the sea level i.e. above the geoid. For this purpose, a very detailed and precise determination of the geoid surface is needed. Geodetic astronomy is one of the most precise tools to solve this task. (The best result can be achieved by the combination of geodetic astrono-

my, gravimetry, gradiometry and geodetic leveling.)

On the other side geodetic astronomy is the exclusive tool to find a local best fitting orientation of the reference ellipsoid to the geoid for large-scale mapping (if it is needed).

Látogatás az MFTTT elnökénél

Dr. Joó István, egyetemi tanár

Az MFTTT (Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság, továbbiakban Társaság) életében fontos szerepet tölt be a négyévenkénti tisztújító közgyűlés. A legutóbbira 2003. május 15-én került sor. Ez a közgyűlés elismerte/elfogadta az addigi

vezetés munkáját, és megválasztotta az új tisztségviselőket. Ezzel biztosította a Társaság szakmai, társadalmi tevékenységének folyamatoságát.

A közgyűléssel összefüggésben – a jogelőd Geodéziai és Kartográfiai

Egyesület (GKE)→ MFTTT folyamatoságának biztosítása mellett – az is figyelmet érdemel, hogy az új tisztségviselők megválasztása eredményeképpen lényegesen megváltozott a tisztségviselők összetétele.

Ha csupán a legfőbb tisztségeket vesszük számba, akkor is határozottan tekinthető ez a változás, hiszen

- új elnököt és új alelnököt választott a közgyűlés,*
- a két főtítkárhelyettes posztra is új kollégák kerültek,*
- szinte teljesen megújult a választott hat fős Intéző Bizottság, amely pedig a Társaság életének meghatározó operatív testülete,*
- frissítések történtek a többi egységben, szakosztályban is, végül*
- az országos választmány közvetlenül válasz-*

tott tíz tagjából kettőt választottak újra, és ezen belül a választmány 50 százaléka a földhivatali kollégákat képviseli (nem szabad elfelejteni, hogy közelítőleg ugyanilyen arányú a tagságban is a földhivataloknál dolgozó kollégák száma).

A múlt évi tisztújítás, az ennek eredményeként történt változások, ezen kívül az új elnök megválasztásának ténye arra sarkallt bennünket, hogy megkeressük az MFTTT új elnökét, Apagyi Géza okleveles mérnököt. A beszélgetés során tájékozódni szeretnénk a megújult Társaság működésének eddigi tapasztalatairól, a továbbfejlesztést célzó elképzelésekről, továbbá egyes, a Társaságot érintő kérdésekről.

Mielőtt azonban hozzáfognánk a téma boncolgatásához, a magunk és a szakterület többi munkatársának nevében is megelégedettségünknek szeretnénk hangot adni abból az alkalomból, hogy a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter végül is határozatlan időre kinevezte Apagyi Gézát az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztály (FVM FTF) vezetőjévé. Reméljük, ezzel lezárult a hosszú idő óta tartó bizonytalan helyzet (a megbízotti, illetve helyettesítési státuszokkal összefüggésben). Erre tekintettel, gratulálunk Apagyi Gézának a főosztályvezetői kinevezéshez, és bízunk abban, hogy ez az egyértelmű vezetői megbízatás hasznára lesz nemcsak az agrárágazat felső vezetésének, hanem az FVM FTF most már kinevezett vezetője határozottabban tudja képviselni a földügyi szakigazgatás érdekeit és biztosítani a feladatairányos forrásokat.

Visszatérve látogatásunk eredeti céljára, előbb szeretnénk röviden ismertetni Apagyi Géza megválasztott MFTTT elnök (egyúttal kinevezett FTF vezető) eddigi szakmai életútját, majd pedig rátérnénk a tervezett kérdésekre.

*

Apagy Géza építőmérnöki/földmérő oklevelét 1974-ben szerezte meg, majd 1981-ben okl. geodéziai automatizálási oklevél tulajdonosa is lett, emellett angol nyelvismerettel rendelkezik.

Változatos, de szinte kizárólag szakterületen belüli munkahelyei sorozatát (1965-től napjainkig) a közelmúlt hazai politikai és szakmai történéseinek ismeretében jól tudjuk értelmezni;

1965–73: BGTV (ipari geodézia, fotogrammetria, városmérés)

1973–77: FÖMI (nagy méretarányú térképszítés szerződéses feladatai)

1977–80: Fővárosi Kerületek Földhivatala, Földmérési osztály vezetője

1980–82: Bp. XVII. ker. Tanács VB Műszaki Osztályának vezetője

1982–88: MÉM Földügyi és Térképészeti Főosztály Szakfelügyeleti osztályának munkatársa, majd osztályvezetője,

1988–97: Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) igazgatója, aztán

1997-től: ismét az agrártárca, ma FVM következt, ahol:

– 1997–99: Földügyi és Térképészeti Főosztály (FTF) vezetője,

– 1999–2001: az FTF vezető főtanácsosa,

– 2001–2002: az FTF főosztályvezető-helyettese,

– 2002–2003: az FTF megbízott főosztályvezetője, és

– 2003 december közepétől az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztály vezetője. (Ez utóbbi felsorolás jó példa arra; mit történik akkor, ha a politika a napi széljárás szerint belenyúl a szakmai irányítás kérdéseibe.)

Apagy Géza, az MFTTT elnöke szakmai életútjának nagyvonalú bemutatása után arról is indokolt szót ejteni, hogy a múltban és a jelenben is sokirányú szakmai-társadalmi tevékenységet végzett, illetve végez. Tagja a Magyar Űrkutatási Tanácsnak, a Nyugat-Magyarországi Egyetem (NYME) Szenátusának, továbbá a NYME keretében működő Geoinformatikai Főiskolai Kar Kari Tanácsának. E mellett, hosszú idő óta a szakterület képviselőjét ő látja el a BME Építőmérnöki Kar Kari Tanácsában is.

Közel 30 éve tagja az MFTTT-nek (GKE). Itt több éven keresztül szakosztályelnök volt, majd az Intéző Bizottság tagja lett; 2003 májusától pedig az MFTTT megválasztott elnöke.

A fentiekén kívül az FVM, a Világbank és az ENSZ-FAO együttműködésben létrehozott Budapesti Regionális Földügyi Tudásközpont Felügye-

lő Bizottságának elnöke és tagja az Aranykorona Önkéntes Nyugdíjpénztár Igazgató Tanácsának. Ezenkívül – 14 év óta vendég tanárként – részt vesz a Székesfehérváron folyó felsőfokú szakemberképzésben és továbbképzésben. Ezen túlmenően tantárgyfelelős feladatokat látott el a SDiLA (a személyi állomány képzése a földügyi szakigazgatásban) és a LIME (földinformációs menedzserképzés) nemzetközi továbbképzési projekteknél. Rendszeresen részt vett a felsőoktatási intézmények államvizsga bizottságaiban. Közreműködik a Geodézia és Kartográfia szerkesztésében.

Mindezen túlmenően mára széleskörű nemzetközi tájékozottsággal és tapasztalatokkal rendelkezik. Külföldi útjai során megismerte más fejlett országok szakmai és társadalmi szervezeteinek munkáját és az ott folyó fejlesztéseket.

Jelentős számú (>30) publikációjának legnagyobb része a földügyi szakigazgatás és fejlesztés (szakemberképzés) témakörökhöz kapcsolódik. Ezek döntő részét a Geodézia és Kartográfiában publikálja. Három felsőoktatási jegyzetnek önálló szerzője, szerkesztője, ill. társszerzője, hasonlóképpen az „Európai Füzetek” sorozatban megjelent „Földtudomány, földvédelem, földnyilvántartás” c. kiadványnak is.

Eddigi munkásságát a következőkkel ismerték el: MÉM Kiváló Munkáért kitüntetés két alkalommal, Nyugat-Magyarországi Egyetem Emlékérem (2001), Geo Emlékérem (2003).

*

Rátérve a tulajdonképpeni kérdésekre, abból indulnánk ki, hogy a tisztújító közgyűlés óta eltelt néhány hónap alatt volt elegendő idő a Társaság működésének, képességének, nehézségeinek megismerésére. Ezért a soron következő számos kérdésen keresztül szeretnénk a lap olvasóit (és a Társaság tagjait) részletesen tájékoztatni az MFTTT-ről. Kezdjük talán az egyik alapvető kérdéssel.

A társadalmi szervezetek régi problémája a látszat-tevékenység veszélye és az alacsony hatékonyság.

Ebben a vonatkozásban mi a véleménye a szakosztály és vidéki csoportok tekintetében. Ha lenne ilyen gond, akkor milyen lehetőség van ennek javítására?

Megköszönve a megtisztelő lehetőséget, hogy egy interjú keretében módom van személyes véleményemet az olvasók szélesebb nyilvánossága elé tárni, igyekszem a kérdésekre adandó válaszokat úgy megfogalmazni, hogy azok révén bepillantást

nyújtsak Társaságunk napi tevékenységébe, módot adjak a megoldást igénylő problémáink megismerésére.

A feltett kérdés megválaszolása előtt először szeretném megvilágítani, hogy hol a helye az MFTTT-nek az egyre bonyolultabb szervezetségű társadalmi berendezkedésben, itt Magyarországon. A társadalmi, mai szóhasználattal élve: civil szervezetek a demokratikus berendezkedésű társadalmakban egyre nagyobb szerephez jutnak, részt kérnek, követelnek, és többnyire kapnak a fontos döntéselőkészítési folyamatokban való részvételre. A kérdésben említett *látzat-tevékenység* veszélye addig áll fenn, ameddig e szerepre nem kívánnak, vagy nem tudnak vállalkozni. Szeretném hangsúlyozni, hogy a „civil szervezet” fogalom messze kerüli a „politikai szervezet” kategóriával való együtt említést, egybe mosást; annak ellenére, hogy a civil szféra a szakmapolitikai kérdésekben tudatosan vállal kompetenciát.

Az MFTTT egy a sok hazai civil szervezet közül, amelyek a társadalom különböző területén tevékenykednek, és igyekeznek egyre szélesedő lehetőséget kapni álláspontjuk érvényesítésére. Megítélésem szerint, a Társaság már eddig is képes volt megfelelni azoknak az alapvető céloknak, amelyek megvalósítása érdekében sok-sok évvel ezelőtt létrejött: szakmánk elismertetése; fejlődési lehetőségeinek biztosítása; hazai és nemzetközi kapcsolatainak ápolása, bővítése; esélyteremtés tagjaink számára, hogy a különböző szakmai célokat, feladatokat és tudományos eredményeket megismerhessék, illetve ezek formálásának aktív részesei lehessenek.

Természetesen a különböző időszakokban más-más módszerekkel élve lehetett eleget tenni ezen elvárásoknak, melyet tagjaink vagy bővebb értelemben a szakmai társadalom fogalmazott meg társaságunk irányában; többnyire közvetett módon. És itt jelenik meg a *hatékonyság* kérdése. Hogyan, milyen hatásokkal tudtunk az igényeknek megfelelni? Több kötetes tanulmányt lehetne írni arról, hogy a félévszázados működése alatt – a nagyon is különböző politikai és társadalmi berendezkedés közepette – a hatékonyság érdekében milyen eszköztárat tudott felvonultatni a Társaság. Úgy gondolom, hogy az eredmény a döntő. A szakterület elismertsége itthon és külföldön ma megvan, sőt újabb lehetőségek nyílnak meg előttünk. Gondoljunk csak például a Nemzeti Kataszteri Program most induló 10 milliárdos ütemére vagy a TAKARNet hálózat segítségével – egyre szélesedő körben – közvetlenül elérhető adatbázi-

sainkra. De ide sorolhatjuk az ingatlan-nyilvántartási szervező főiskolai képzés beindítását is. Ezek az eredmények nem nélkülözték a Társaság hatékony és sokszintű közreműködését, mely szakmai fórumok, nagy országos rendezvények, külföldi tapasztalatcserék, konkrét jogszabály-tervezetek véleményezése, valamint szakfolyóiratunk, a megújult Geodézia és Kartográfia tudatos és következetes szerepvállalása révén volt megvalósítható.

Természetesen nincs olyan cselekvés, amit ne lehetne még jobban csinálni. Meglátásunk szerint, a megyei csoportok munkája nagyobb figyelmet érdemel a Társaság vezetése részéről, ezért ezen a téren az eddigieknél többet kell tennünk. Vannak olyan megyék, melyeket mintaként állíthatunk más megyék és a szakosztályok elé, programjaik, kezdeményezéseik bemutatásával. E csoportoktól mi magunk is sokat tanulhatunk.

A vezetés és a tagság szorosabb kapcsolatának kialakításában látunk még további kiaknázatlan lehetőségeket. Szervezeti életünk gyakorlatában még nem kap megfelelő hangsúlyt, hogy a helyi programok, rendezvények, találkozók kiváló alkalmat nyújthassanak a személyes kapcsolatok ápolására, elképzeléseink kölcsönös megismerésére. Ehhez persze több idő kell mindkét oldal részéről, és a mai rohanó világunkban talán ebből van a legkevesebb.

A bevezetőben említett határozott frissítés érezteti-e már hatását az elnökhelyettes, a főtítokár helyettesek és az IB. vonatkozásában? (A választmány esetében természetesen hosszabb időszakokra van szükség az értékeléshez, éppen a ritkább ülésezések miatt.)

A jelölőbizottság előrelátó munkája és a Közgyűlés bölcsessége eredményeként az új Intéző Bizottság összetétele garanciát jelent arra, hogy a Társaság látóköréből egyetlen szakirány se kerüljön ki. Nagyon lényegesnek tartjuk ugyanis, hogy a köz- és vállalkozói szféra különböző területei, jelesül a földmérés, a térképészet, az oktatás, a kutatás-fejlesztés, a földügyi szakigazgatás, a katonai térképészet szakmai kérdéseit jelentőségüknek megfelelő súllyal képviseljük a jövőben is.

Hasonlóan fontos elem, hogy nemzetközi kapcsolataink ápolása terén is érvényesüljön egyfajta jobbítási törekvés. Nos, az eltelt néhány hónap alatt több olyan fontos lépést tettünk, amelyek a frissítés pozitív hatását reprezentálják. Ismeretes, hogy a FIG, az ICA és az ISPRS elnevezésű, tradicionális nemzetközi szervezetekben Társaságunk képviseli hazánkat. A tisztújító Közgyűlés

megválasztotta e három Nemzeti Bizottság új elnökeiket is. Velük egyetértésben az elnök feladata volt a bizottságok tagjainak felkérése, ezzel együtt a köszönetnyilvánítás a korábbi tagoknak az eddigi munkájukért. Az IB is megerősítette a felkéréssel érintett személyekre vonatkozó elgondolásainkat. Ezt követően a felsorolt szervezetek elnökeit is értesítettük a változásokról.

Az elmúlt ciklusok során késedelmet szenvedett a Geodézia és Kartográfia Szerkesztőbizottságának megújítása, mely feladatot szintén sikerült megoldanunk. Az IB állásfoglalása alapján témafelelősi rendszert alakítottunk ki, mely segíti az egyes szakirányok arányos képviseletét a szerkesztési politika kialakításában és érvényesítésében.

Meglátásom szerint, az új tisztségviselők érzik a feladat súlyát, és megtesznek mindent, hogy a tagság bizalmának megfeleljenek.

Igen, az elmondottakkal egyet lehet érteni. És önmagában is örvendetes dolog, hogy a Társaság hosszabb távú jövőjének alapozása végett indokolt volt ez a határozott frissítés. Ugyanakkor örömmel lehet konstatálni, hogy ez a frissítés egyáltalán nem vetette vissza az operatív munkát. Úgy véljük, ezzel összefüggésben a már harmadszor megválasztott főtítkárnak nagy része volt, aki az elmúlt időszak során szerzett tapasztalatokat felhasználva dinamikus szervezte a társasági munkát.

A MTESZ és az annak keretében működő MFTTT viszonyát illetően többé-kevésbé ismertek a problémák. (Megváltozott a politikai-társadalmi háttér, lényegesen szerényebb források állnak rendelkezésre és a kezdettől meglévő nehézség bizonyára továbbra is érvényesül, azaz túlságosan bonyolult a szerkezet, eltúlzott adminisztráció stb.) Ezekre tekintettel, hogyan ítéli meg a MTESZ jövőjét és azon belül a MTESZ/MFTTT viszonyt?

Szövetségünk, a MTESZ válságos időszakot él, melynek valós okaira a kérdés is utal. A Szövetségi Tanács tagjaként már több ülésen vettem részt, amely az aktuális, főként anyagi természetű gondok orvoslását tűzte napirendjére. A javulás folyamata megindult, és ezekkel a törekvésekkel mi magunk is egyetértünk. Látni kell azonban, hogy rengeteg egymásnak feszülő érdek is jelen van a Szövetségben, amelyek ezt lassítják. Bízunk abban, hogy közös akarattal sikerül úrrá lenni a helyzeten, de ez várhatóan nem megy áldozatok nélkül. Társaságunk érdekérvényesítését – a szükséges, de azt nem meghaladó kompromisszumok vállalásával – továbbra is feladatunknak tekintjük.

Ismeretes, hogy a jogszabályi háttér módosulására tekintettel a Társaság közhasznú szervezet lett. Szeretnénk megtudni, hogy a Társaság köztestületi jellegének mik az előnyei és a hátrányai? S ezekre tekintettel, mely úton célszerű továbbmenni?

Az úgynevezett közhasznú társasági pozíció megszerzése a korábbi vezetés által kezdeményezett cél volt, és az sikerrel megvalósult. Az ez által megnövekedett követelmények teljesítésére nagy gondot fordítunk. Ezekben belül a működés átláthatósága fontos szempont, amely tagságunk számára is megnyugtató helyzetet teremtett, hiszen átlátható (ellenőrizhető) formában vagyunk kötelesek bemutatni szervezeti életünk és gazdálkodásunk minden lényeges elemét.

Ide kapcsolódik egy új fejlemény, mivel közhasznú társaságként lehetőségünk nyílt a most megszervezett Nemzeti Civil Alapprogramba választási elektort delegálni, *Bartos Ferenc* főtítkár személyében, aki e szakmák fölött álló testület tagjaként képviselni tudja szakterületünk érdekeit.

Úgy gondolom, hogy a némiképp megnövekedett adminisztrációs kötelmek ellenére, közép és hosszú távon csak előnyt jelent számunkra a közhasznúság.

Ugyancsak ismert a MTESZ egyesületei és a mérnökkamarák bizonyos fokú párhuzamossága, ill. kapcsolódása. Az ismert gondokra tekintettel a jövőt illetően mivel lehet számolni?

A mérnöki kamarák szakmai önkormányzatok, melyek egyre bővülő, bár egyelőre ciklikusan változó jogkörökkel a rendet hivatottak biztosítani a liberalizált piacgazdaságban. Nagyon sok feladat vár a kamarákra, mind gazdasági, mind morális területen, melyhez mi is segítő kezet kívánunk nyújtani. Azt is látni kell azonban, hogy a kamarák nem fedik le teljességgel a szakmai társadalmat, és ezért a Társaság fontossága sem veszt fényéből. Ez az indokolt kettősség – később esetleg sokszínűség – mindig jelen lesz a hazai viszonyok között, ahogy jelen van a nálunk fejlettebb országokban is. Ez a civil társadalmak sajátossága!

A MTESZ tagegyesületek tekintetében nem tapasztalunk számottevő átfedést, ahol pedig van, ott együttműködésre törekszünk. A különböző szakmai folyóiratokban történő kölcsönös megjelenés bizonyítja, hogy nincs szembenállás közöttünk, talán az *egészséges versengés* jobban kifejezi a létező kapcsolatokat. Ez viszont csak olyan mértékű, amely nem von el feleslegesen energiát az érdemi munkától.

Talán megér néhány mondatot az is, hogy jobban kellene ismerni a tagság (és jogi tagok) szakterület-, munkahely- és földrajzi hely szerinti megoszlását. Ezen ismeretek birtokában fokozható a Társaság hatékonysága; pontosabban magasabb fokon lehetne biztosítani az igények és az „arra válaszoló” szervezeti munka harmóniáját.

Ehhez természetesen szüksége lehet a nyilvántartás továbbfejlesztésére, korszerűsítésére. Egyetért-e elnök úr ezekkel a gondolatokkal?

A rövid válasz: igen, egyetérték. A szervezeti munkánkról, a meghonosult gyakorlatunkról beszélve már említést tettem arról, hogy javítanunk kell a kapcsolatot a vezetés és a helyi csoportok, valamint a párbeszédet a vezetés és az egyes tagok között. Itt ma még nincs meg a kívánatos harmónia. Most a hatékony módszereken gondolkodunk, hiszen a problémát már rég felismertük, vannak is részeredmények, de áttörésről még nem beszélhetünk.

Fontos szerepet szánunk ebben a munkában a szakfolyóiratunknak is, mivel különösebb költségkihatás és többlet időráfordítás nélkül juthatnak el az információk a lap segítségével a széles olvasói táborhoz. És ez egy kétirányú „adatút”, hiszen mindenki számára nyitott a lehetőség, hogy színvonalas írásával a tagság, illetve a vezetőség tudomására hozzon általa fontosnak ítélt kérdéseket, témákat.

Időszerűnek és indokoltnak tartja-e a Társaság napjainkra mérséklődő taglétszámának növelését?

A taglétszám nem közömbös kérdés még egy civil szervezet számára sem. Tervezzük megvizsgálni a jelenséget. Tudnunk kell, hogy a taglétszám csökkenése mélyebb hatók eredményeként megjelenő tendencia-e, vagy csupán a kellő odafigyelés hiányának tudható be. Mindkét esetben van tennivalónk.

Úgy gondolom, hogy érdektelenségről nem beszélhetünk, hiszen olyan idöket él meg szakmánk is, amely indokolja az együttgondolkodást és az együttműködést. Eddigi tapasztalatunk az, hogy fontos döntések, stratégiák kialakítási folyamatában mindig számíthatunk tagságunkra, sőt a kívülállókra is. Feladatunk tehát az, hogy a jövőnk iránt felelősséget érző kollégáinkat nyerjük meg a Társaságnak, hogy szakmai érdekképviselőtünk hatékonyságát fokozhassuk.

Különös gondot kell fordítanunk a fiatal szakemberekre, mivel tapasztalható, hogy a tagság kezd elöregedni. Lehet, hogy már az oktatási in-

tézményekben kellene népszerűsíteniük céljainkat, bemutatva a közös munka előnyeit is.

A következő kérdéskör a Társaság működése anyagi feltételeivel kapcsolatos.

Milyen lehetőséget lát arra, hogy – az ország anyagi gondjai ellenére – az MFTTT meg tudja őrizni eddigi befolyását (tekintélyét), és tudja-e biztosítani a működéshez szükséges bevételeket?

Továbbá: hosszabb távon is biztosíthatók-e a működés anyagi és egyéb feltételei? Ha igen, akkor miképpen?

Közismert tény, hogy nem tartozunk a „tehető” civil szervezetek körébe. Bevételeink tagdíjból, jogi tagdíjból és a rendezvényeink „nyereségéből” és a MTESZ bizonyos támogatásából tevődnek össze. Ezek mellett – pályázatok révén – időnként további céltámogatáshoz is jutunk. A legnagyobb támogatást az FVM nyújtja számunkra, mivel a Geodézia és Kartográfia megjelenését – közös lap lévén – a minisztérium két csatornán is segíti (közvetlen hozzájárulás, valamint a FÖMI költségvetési előirányzat terhére biztosított forrás). A felsorolt források szinte mindegyike olyan, hogy biztosításuk folyamatos tevékenységet igényel a Társaság vezetése részéről.

A jövőt illetően derülátó vagyok, ami nem azt jelenti, hogy gyökeres változást várok a finanszírozás tekintetében, hanem azt, hogy vállalnunk kell, és vállaljuk is azt a szisztematikus munkát, amellyel képesek lehetünk a bevételek szinten tartására vagy a kismértékű emelésére, természetesen gondosan ügyelve a takarékos gazdálkodásra is.

Az MFTTT és a Földmérési Vállalkozások Egyesülete kapcsolatának sajátosságai ismertek. Ebben az utóbbi időben bizonyos változások következtek be.

Miből áll ez a változás, és miképpen lehet azt kezelni?

A változás inkább formális, mint érdemi. A két szervezet szűkebb vezetése részvételével a közeli napokban történt egyeztetés eredménye, hogy az eredeti együttműködési célokra alapozott kapcsolatunk megmarad. Áttekintettük azokat a kérdéseket, esetenként elmaradásokat, amelyek a közismert, de átmeneti anomáliákhoz vezettek, és meghatároztuk a tennivalókat azok kiküszöbölésére.

A további együttműködés feltételeit egy új megállapodási okmányban rögzítjük, mely tartalmazza, hogy az Egyesület úgynevezett *szervezeti tagja* lesz a Társaságnak. Ez a forma mindenben megfelel az alapszabályunknak is. Az Egyesület

tagjai lehetnek közvetlenül a Társaság tagjai is, sőt az Egyesület vezetése ezt szorgalmazza is.

Az Egyesület taglétszáma lecsökkent, ezt mérve, az eddigi tagdíjnál alacsonyabb „jogi tagdíj” fizetésében állapodtunk meg.

Várakozásunk, hogy megtaláljuk az együttműködésben a kölcsönös előnyöket, melyért mindkét vezetés mindent meg kíván tenni.

Hogyan értékeli azt a tényt, hogy az ön elnökké választásával ugyanaz a személy látja el mind az FVM FTF vezetését, mind pedig a Társaság elnöki teendőit?

Ezen belül mit tesz (mire ügyel) annak érdekében, hogy ez a kétfajta megbízás ki ne oltsa egymást?

A vázolt kérdésre tekintettel csökken, vagy netán erősödik az FVM vezetői előtt a Társaság elnökének tekintélye, illetőleg az FVM FTF vezetőjének súlya e kettősség miatt?

Ez a téma először akkor kezdett foglalkoztatni, amikor tavaly a Jelölőbizottság megkeresett, és – jelezve, hogy a nevem felmerült a leendő elnöki tisztség kapcsán – feltette a kérdést: tudnám-e vállalni ezt a feladatot. Ilyenkor sok mindent végig kell gondolni, ezért kértem néhány napot a válaszadásra. Hozzá kell tegyem, hogy akkor csak helyettesítési megbízás alapján láttam el a főosztályvezetői feladatokat, és nem látszott semmi sem biztosnak. Az igen választ is ennek tudatában adtam, mert úgy ítélt meg, hogy a megtisztelő feladatra a több tízéves földügyi tapasztalatom és társasági vezetőségi munkám alkalmassá tesz. A Közgyűlés – titkos voksolással – bizalmat szavazott nekem, ezáltal módomban nyílik a nagy elődök munkáját folytatni, egy nem igazán könnyű, de annál izgalmasabb időszakban.

A tárca vezetése gratulált az elnyert tisztséghez, és azt követően is számos jelét adta, hogy a Társasággal kialakított hagyományosan jó együttműködést folytatni kívánja, és a szakmai témák előkészítésében számít a vezetésre és a tagságra.

A határozatlan idejű főosztályvezetői megbízá-

somra (kinevezésemre) 2003. december 16-án került sor, annak ismeretében, hogy egyidejűleg a Társaság elnöki tisztét is betöltöm. Gondolom, a döntésnél az is mérlegelésre került, hogy hasonló párhuzamosság más területeken is létezik, illetve az, hogy a köztisztviselői törvény is lehetővé teszi ezt a szakmai közéleti szerepvállalást.

Mivel mind a tagság, mind a munkáltatóm részéről megerősítve látom döntésemet, a továbbiakban arra kívánok összpontosítani, hogy egyik munkaterületem ellátása se menjen a másik rovására, azaz az összhang ne sérüljön. Mert bármilyen furcsa, nyugodtan beszélhetünk összhangról. Ugyanis mindkét feladatomban jelentős helyet képvisel a szakmai érdekképviselet. Mint főosztályvezető, az a leckém, hogy a földmérés, térképészet, földügy szakmai követelményeit, a nemzetközi trendeket megismerve, megfelelően előkészített intézkedési javaslatokat tegyek a magasabb szintű döntéshozók asztalára, majd az irányításom alatt álló területen biztosítsam az így megszületett döntések (ide értve a jogszabályokat is) végrehajtását. Ebben a munkában jelentős támaszt jelent a Társaság, mint szakmai fórum, ahol rendre megjelennek a különböző igények, és mérlegelhető javaslatok.

Arra viszont gondosan ügyelnem kell, hogy a Társaság által képviselt szakirányok összhangja se sérüljön. Természetesen ebben más kapcsolódó feladataim is segítségemre vannak, mint például a Magyar Űrkutatási Tanácsban betöltött tagságom vagy az oktatás területén végzett munkám.

Eddigi tapasztalataim azt mondatják velem, hogy egy normálisan működő közigazgatás esetén nem a személyes tekintélynek kell dominálnia, hanem a képviselt téma fontossága a meghatározó.

A folyóirat nevében megköszönjük a válaszokat; egyben kívánunk mind a megválasztott elnöknek, mind pedig az MFTTT-nek további pezsgő és eredményes társadalmi munkát!

MFTTT FELHÍVÁS

Az MFTTT vezetése ismételten meg szeretné köszönni a 2003. évben felajánlott személyi jövedelemadójának 1%-át, melyet a Társaság a diploma-pályázatokra használt fel.

A 2004. évi felajánláshoz szükséges nyomtatvány a januári számban került postázásra. Adószámunk: 19815675-2-41.

Felhívjuk egyben szíves figyelmét, hogy a Geodézia és Kartográfia szaklap folyamatos küldését csak a tagdíj befizetése ellenében tudjuk biztosítani (melyhez a befizetési csakket már decemberben postáztuk).

Emlékeztetőül a 2004. évről vonatkozó tagdíjak:

Tagsági díj (lap juttatással)	3.700,- Ft
Nyugdíjas, diák (lap juttatással)	2.400,- Ft
Nyugdíjas, diák (lap nélkül)	450,- Ft
70 év felett díjmentes (lap juttatás nélkül)	–

Átkerüljön-e az ingatlan-nyilvántartás a bírósági szervezetbe? (I. rész)

Ismét vita a magyar nyilvántartási szervezetről

Dr. Kurucz Mihály, egyetemi adjunktus,
ELTE ÁJK Agrárjogi Tanszék

A magyar nyilvántartási jog körül legújabb kibontakozó vitában úgy tűnik megkerülhetetlené vált egy nem túl lényeges kérdésben való állásfoglalás, nevezetesen az intézményi hatásköri kérdésben. Több szerző¹ számára a nyilvántartások minősége, a nyilvántartási joghatályok kérdésköre erre az intézményi problémára szűkül le: bíróságok vezessék-e az elkülönült/egységes telekkönyvet, vagy maradjon közigazgatási hatáskörben.

A nemzetközi jogirodalomban legutóbb éppen a volt szocialista országok nyilvántartási rendszerének reformját képező osztrák kezdeményezésekben merült lényeges, de következmény jellegű kérdésként a nyilvántartás-vezetés intézményi oldala.

Az ingatlan-nyilvántartási ügyek természete

Ingatlan-nyilvántartások alapvetően több célra jöttek létre, amelyek közül magánjogi, közérdekű célokat valósítottak meg az okirat regiszterek kü-

lönféle típusai, majd a tőlük lényegében elváló telekkönyvi nyilvántartás. Az állami fiskális, később tervezési, statisztikai célokat, mint közjogi célokat az ingatlan adókataszterek szolgálták. A magánjogi, illetőleg közjogi célok mentén eltérő joghatások formálódtak, eljárési és szervezeti rend alakult ki.

A magánjogi szempontból joghatályos nyilvántartások közül a telekkönyv vált a törvényileg megteremtett joglátszat mesterművévé. Ebben a nyilvános könyvben egyszerre jelent meg a jelképi ingatlan a telekkönyvi betétben, és ehhez kapcsolatosan az ingatlanra vonatkozó jogok és jogilag jelentős tények, körülmények, kikötmények. A telekkönyvezés egyszerre hozta létre az önálló ingatlan, továbbá a rá vonatkozó jogok jogi látszatát.²

A telekkönyvi ügyek természete, egyáltalán a telekkönyv szervezeti intézményi oldala nem érdekelte különösebben a jogtudományt. A későbbiekben látni fogjuk viszont, hogy azoknál a szerzőknél, akiknél ez felmerült, különösebb indokolás nélkül, szinte magától értetődő természetességgel, a telekkönyvi ügyek közigazgatási természete került megállapításra.

Magyarországon az ingatlan-nyilvántartások vezetésének kérdése nem váltott ki reakciót a jogászok körében, a szervezeti-hatásköri kérdés valójában a telekkönyvi rendszer megőrzve-megszüntetése, az egységes ingatlan-nyilvántartási rendszerbe olvasztása óta virulens téma, annak ellenére, hogy publikáció szintjén Világhy Miklóson, illetőleg Farkas Józsefen, majd a közelmúltban Vékás Lajoson kívül nem jelent meg hangsúlyosan.³ Az említett neves szerzők közül Világhy nem is a telekkönyvi ügy természetével foglalkozott, hanem szót emelt a telekkönyvi rendszer beolvasztása ellen. A nyilvántartási ügyek természetével a nem peres eljárások elméleti kérdéseit boncolván egyedül Farkas József foglalkozott. Vékás Lajos – a nyilvántartási közhitelesség problémáját boncolván – állapítja meg, hogy téves jogpolitikai döntés volt a bírósághoz rendelt külön telekkönyvi szervezet és hatáskör beolvasztása a földigazgatás szervezetébe.

1) Lásd Szalma József: Bírósági hatáskörbe kerüljön-e az ingatlan-nyilvántartás, Jogtudományi Közlöny, 2002. 12. szám 499–506; Prugberger Tamás: Szempontok az ingatlan-nyilvántartás EU-konform irányába ható újabb reformjához; Gazdaság és Jog, 2000. 6. szám 23–24. oldalak, de érinti erőteljesen e témakört Vékás Lajos: az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének megerősítéséért, Magyar jog, 2001. 3. számában megjelent cikk is.

2) Helmut Auer–Herbert Hoffmeister: Das Moderne Grundbuch (Wien, 1992. Bd. 58.; Schriftenreihe des Bundesministeriums für Justiz, Band 58.; Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit im Notariat und Bundesministerium für Justiz; S. 41.), Wiener Konferenz über Grundbuch und Kataster S. 26.; Veröffentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvorsorge und Urkundenwesen, Wien, 1999.; Walter H. Rechberger: Rechtsschutz im Liegenschaftsverkehr, S. 20. Veröffentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvorsorge und Urkundenwesen, Wien, 1999. S. 41.

3) Világhy Miklós: A Polgári Törvénykönyv felülvizsgálatának elvi kérdései II. Magyar Jog és Külföldi Szemle 1972. 8. szám. 453. oldal; Farkas József: A nem peres eljárások néhány elméleti kérdése. Jogtudományi Közlöny, 1962. 8. sz. 408. oldal; Vékás Lajos: Az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének megerősítéséért, Magyar jog, 2001. 3. szám. 130–136. old.

A szerző nem rejti el véleményét a tekintetben, hogy ez nem túl lényeges kérdése a nyilvankönyvi jogalkotásnak. A nyilvankönyvi regisztratív tevékenység nem intézményfüggő kérdés, eljárási rendje és sajátosságai valójában egyformán távol állnak a polgári és közigazgatási eljárásoktól.

A közjogi és magánjogi tartalmat egységesítő nyilvankönyv közigazgatási, azon belül földügyi igazgatási hatáskörbe kerülése szerencsétlen módon egybe esett a telekkönyv intézményének megkérdőjelezésével, megszüntetésére való jogpolitikai kezdeményezéssel. Ennek köszönhető, hogy a telekkönyv összeolvasztása a földadókataszterrel sokakban a telekkönyvi intézmény megszűnésével vált azonosná.

A magyar telekkönyv joghatásai azonban a beolvasztással nem szűntek meg, az egységessé vált ingatlan-nyilvántartásban a mai napig fennmaradtak mind a joghatások, mind az eljárási rend tekintetében.

Ennek alapján, most az újra szétválasztás iránti vitában sokkal inkább arra kérdésre kell válaszolnunk, hogy az valójában szükséges-e. A szerző

4) „Az 1972 évi átvételi leltár szerint a telekkönyv által nyilvántartott községekből mindössze 963 község minősült telekkönyvi betéttel rendelkezőnek, vagyis olyanak, ahol a betétszerkesztés megtörtént, és az állami földnyilvántartás szerinti helyrajzi-számozás azonosává vált a telekkönyvi helyrajzi számozással; 155 olyan község volt, amelyek egész területére nézve még a múlt század közepén ideiglenes hatállyal készített telekjegyzőkönyvek voltak érvényben, és a betétek szerkesztése nem történt meg; 692 községnek csak a belterülete, 422 községnek csak a zártkertje és 35 községnek pedig csak a külterülete eredeti telekjegyzőkönyves. 1972-ben a telekkönyvi hatóságok által nyilvántartott 3643 községből 1304 község volt, ahol egészben vagy részben eredeti telekjegyzőkönyvek jelentették a közhiteles nyilvankönyvet. Ezen túlmenően további 667 olyan község volt, amelynek egész területére nézve megtörtént az új felmérés (terképfelújítás), de annak eredményét a telekkönyvön még nem vezették át. 1971. évben 635 515 db kérelem (megkeresés) érkezett a telekkönyvi hatóságokhoz, amely az előző évinél 3,9 %-kal több. 1971. december 31-én ebből 30 napon belüli elintézetlen 22 583 db (az összes érkezés 3,5 %-a), 30 napon túli pedig 28 584 db ügyirat maradt elintézetlen (az összes érkezés 4,5 %-a). Az összes elintézetlen kérelmek száma 51 167, amely az összes érkezés mintegy 9 %-a.” lásd erről: Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium OFTH Földnyilvántartási Főosztály 53159/4/1972. számú Összefoglaló jelentése a telekkönyvi munkarészek átvételéről

5) lásd *Grosschmid Béni*: Fejezetek kötelmi jogunk köréből. 8. §. 19. fjegyz. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1932; Budapest, *Magyary-Nizsalovszky*: Magyar Polgári Perjog, Budapest, 353. old.; *Sárffy Andor*: Telekkönyvi rendtartás Budapest, 1941. a szerző kiadása. 26. old.

határozott álláspontja, hogy az egykori egységesítés is fölösleges volt, hiszen nem valósult a joghatásaiban is egységes nyilvankönyv, továbbá – mily érdekes párhuzam – a nagy ügyintézési elmaradással, elavult tartalommal bíró telekkönyv beolvasztása révén a nyilvankönyv sem vált naprakész nyilvános könyvvé, holott ez volt a másik lényeges jogpolitikai cél.⁴

Ha mégis e nem túl lényeges kérdést – érdemi alapok nélkül – most tárgyalni kell, akkor a választ a nyilvankönyvi ügyek természete és a nyilvankönyvi tevékenység jellege, illetőleg annak joghatásai ismeretében kísérelhetjük megadni.

A nyilvankönyvi ügyek természete, mint „eredő-kérdés” nagymértékben függ a nyilvankönyvhöz kapcsolt joghatásoktól, amelyekről viszont egyáltalán nincs érdemi vita, illetőleg párbeszéd. Vannak viszont erőteljesen exponált vélemények egy „következmény-kérdés kapcsán”, nevezetesen a szervezeti kérdésekről, amelyek megválaszolásához sokan különböző érvekkel csatlakoznak. A szerző számára úgy tűnik, hogy a nyilvankönyvvel kapcsolatban a jogalkotó a működési zavarok megoldásakor tévúton jár, előre dönteni kíván a szervezeti, hatásköri kérdésekben, azután majd lesz valami a joghatások tekintetében is.

A nyilvankönyvi ügyekben napi tapasztalatokat szerző jogászok számára egy gyors, a jogügyletet nem elbíráló, hanem átvezető, egyszerű és gyors eljárásban vezetett, megbízható és naprakész nyilvankönyv kell. A nyilvankönyvek ügyintézési reakcióideje, gyorsasága, mint forgalmi érdekből levezetett követelmény nem engedi meg – a tárgyalási elven, kontradiktórius eljáráson alapuló – a jogszerűség anyagi jogi teljességét felőlelő felülvizsgálatot.

Tegyük hozzá, ehhez a bejegyzési kérelem tartalmát is újra kellene értelmezni, az ugyanis elsősorban nem a bejegyzés végett benyújtott jogügylet felülvizsgálatára, hanem – a hivatalbóli nyilvankönyv-vezetés okából – annak nyilvánosságra hozatalára, illetőleg azon alapuló jogvédelmére irányul. A bejegyzési kérelem tartalmát leginkább visszaadja *Grosschmid* közjogi letét koncepciója.⁵

A nyilvankönyv megbízhatósága viszont joghatásaiban, továbbá annak jogszerűségében ragadható meg az anyagi jog oldaláról. Ez a követelmény igényli a bejegyzési kérelmek és az alapul fekvő jogügyletek megelőző törvényességi felülvizsgálatát. A jogszerűség alapjogi gyökerei az alkotmány tulajdonvédelem rezsimjében is megtalálhatók, illetőleg a jogállami követelményben. A jogszerűség (legalitás) megjelenik, mint a biza-

lomvédelmi, illetőleg a bejegyzési joghatás kísérelve, de jelen van, mint a nyilvankönyvi alaki jog meghatározó eljárásjogi alapelve is.

A telekkönyv legalitása, mint eljárásjogi alapelv

A törvényesség elve az ingatlan-nyilvántartási/telekkönyvi jog egyik legfontosabb eljárásjogi alapelve, a bejegyzési kérelem alapján indult eljárásban a bejegyzés alapjául szolgáló okirat felülvizsgálatának kötelezettségét, lehetőségét, illetőleg annak határait foglalja magában.

Minden fajta nyilvántartási eljárásban, de különösen a kérelemre indult eljárásokban a nyilvántartó hatóságnak a fél által előterjesztett, bejegyzés alapjául szolgáló okiratot annak jogszerűsége tekintetében, az alaki nyilvántartási/telekkönyvi jog előírásai alapján felül kell vizsgálnia, és azzal összhangban kell bejegyzési határozatot hoznia, illetőleg a nyilvankönyvben a jogváltozást fogatosítani.

A törvényesség elvén keresztül valósul meg, és konkretizálódik a jogállamiság alkotmányos elvének követelménye és abból következően az állami aktusok törvényességi követelménye. A törvényesség elve nem csupán és nem magából a nyilvankönyvi jogszabályból következik, hanem a nyilvankönyvi eljárás általános szabályaiból, illetőleg a jogállamiság elvéből.

Ennek alapján kell a nyilvántartó hatóságnak a nyilvankönyvet/telekkönyvet jogszerű eljárások keretében eszközölt változás bejegyzésekkel, az anyagi jog szerint törvényes tartalommal fenntartania, illetőleg megakadályoznia hogy az törvényt sértővé, helytelenné váljon.

Voltak, illetőleg időnként vannak azonban olyan vélemények is, amely szerint a nyilvankönyv jogszerűségének elve azt jelenti, hogy a telekkönyvi hatóság csak akkor tesz eleget a bejegyzési kérelemnek vagy megkeresésnek, ha az elbírálás tárgyát képező okiratokból úgy látja, hogy a bejegyzési kérelem jogos, tehát teljesítésével nem kerül a telekkönyvbe olyan bejegyzés, amely a tárgyi jogba vagy egyesek alanyi jogába ütközik. Tehát nemcsak azt kell vizsgálni, hogy a bejegyzési kérelem alapjául szolgáló okiratok a telekkönyvi alaki kellékeknek megfelelnek-e, hanem azt is, hogy a bennük foglalt jogügylet az anyagi jog szerint érvényes-e.⁶

6) Lásd erről: *Soós László: Fogarasi János tervezete a telekkönyv létrehozásáról, Agrártörténeti szemle XXXIII. Évfolyam 1991. 1–4. szám 199. oldal*

A törvényesség, mint a statikus, illetőleg a forgalmi érdek, mint a dinamikus érdek konfliktusának feloldása és a törvényesség

A gyorsaság és jogszerűség konfliktusát a nyilvankönyvek csak ún. külső tényállási elemek beépítésével képesek megoldani, ami annyit jelent, hogy külső ún. „hiteles helyektől” várják az anyagi jogi kontrollt, amely megjelent az állami közigazgatás bevonásában (jegyzők által kiállított okiratok), a közjegyzők által okiratba foglalt jogügyletek, nyilatkozatok, illetőleg az ügyvédek által hitelesített okiratok formájában. Ezen külső hiteles helyekhez képest a nyilvankönyvi hatóság inkább alaki felülvizsgálatot végez.

E kettős szűrő beépítésével az anyagi jogi kontroll a nyilvankönyvi fázist megelőző, míg az alaki kontroll a bejegyzési fázist előző, de a jogügyletet követő időszakra helyeződik át. Ilyen tiszta formában egyetlen nyilvankönyvben sem láthatók e szisztéma elemei, de meghatározóan jelen vannak még a klasszikus telekkönyvi rendszerekben is.

A nyilvankönyvi joghatások körében történetileg is meghatározóak a magánjogi joghatások, amelyek a polgári törvénykönyvekből erednek. A közjogi joghatások az egyes külön jogszabályokban jelenhetnek meg, abban az esetben azonban, ha azok általában az anyagi ingatlanjog területét érintik, arról magának az ingatlan-nyilvankönyvi szabálynak kell rendelkeznie.

A magyar nyilvankönyv magánjogi, illetőleg közjogi joghatásai tekintetében nincs jogalkotói koncepció. Az új Polgári törvénykönyv koncepciójának tárgyalása kapcsán a nyilvankönyvek magánjogi joghatásairól, ha úgy tetszik elveiről konkrétan szó sem esik. A szervezeti mozzanat vonatkozásában sem, de úgy tűnik a jogalkotói szintre generált újabb sokadik vitában nem is annyira a joghatások, a nyilvankönyv tartalma és joghatásai képezik az igazi célt, hanem egy bizonytalan tartalmú nyilvankönyv telekkönyvi típusú ügyeinek bírósági szervezetbe, azon belül esetleg bíró, netán meghatározóan bírói, talán bírói felügyeletű igazságszolgáltatási tisztviselői hatáskörbe utalása.

A magánjogi joghatásokat tekintve úgy tűnik, hogy az új polgári törvénykönyvben nincs döntés a dogmatikailag súlyos kérdésben, az ún. dologi jogok kapcsán a nyilvankönyvi bejegyzés hatályát érintő ügyleti koncepció kérdésében, így nyitott kérdés a nyilvankönyvi bejegyzés anyagi jogi tényállási eleme: reálaktus vagy önálló jogkeletkeztető hatályú ügylet. Nyitott továbbá, még a

gondolatkísérletek szintjén sem igen tárgyalt, a nyilvánkönyvi bizalomvédelmi hatály eljárásjogi és anyagi jogi kérdése.

Ha a szervezeti–hatásköri kérdésre már most, minden előfeltétel és érdemi alap nélkül mégis választ kell keressünk, akkor – annak hiábavalósága és bizarr jellege hangsúlyozása mellett – az alábbiakat javaslom körbejárni. A kérdésre adandó válasz lényegében egy másik kérdés megválaszolásától függ, nevezetesen attól, vajon a nyilvánkönyvi ügyek, azon belül az egykori telekkönyvi ügycsoport, igazságszolgáltatás tárgyát képező, ahhoz kapcsolódó, vagy attól eltérő, inkább igazgatási természetű ügyek.

Amennyiben a telekkönyvi ügyek igazságszolgáltatási ügyek, akkor a kérdésfeltevés szinte felesleges, hiszen arra imperatív alkotmányi válasz van. Amennyiben a telekkönyvi ügyek nem igazságszolgáltatási, hanem igazgatási természetű ügyek, akkor szervezeti, hatásköri elrendezésük is természetes nehézkedési erővel hűz a közigazgatás szervezeti rendszerébe.

Igazgatási természetű ügyeknek bírósági szervezetbe, azon belül bírói hatáskörbe helyezéséhez különös jogpolitikai indokok szükségesek, amelyben a jogalkotó egyedi mérlegelés folytán eltér az ügýtípusok szerinti szervezeti–hatásköri meghatározottságtól.

A telekkönyvi ügy fogalma

A telekkönyvi ügyek jogrendszerenként változó tartalmúak, de megfigyelhető egy közös elem bennük, nevezetesen az ún. ingatlan dologi jogok kötelező és joghatályos nyilvánosságra hozatala. A nyilvánosság a dologi jogból ered, mind alaki, mind annak anyagi vonzatában.

Előbbieknél fogva, a dologi jogok a kötelező telekkönyvezés tárgyai. A kötelező nyilvánosságra hozatal magánjogi szabályából eredően, a kötelező telekkönyvezési esetek körébe eső jogok a telekkönyvi jogok. Azok a jogok, illetőleg jogilag jelentős tények, amelyeket a jog valamely jogpolitikai megfontolásból bejegyezhetővé tesz – fakultatív

esetkörbe tartozó jogok – valójában nem telekkönyvi jogok, csak telekkönyvezhető jogok. Utóbbi körben az egyes nemzeti telekkönyvek különböznek egymástól, mind a telekkönyvezhető jogok, mind a bejegyzésükhöz, illetőleg feljegyzésükhöz tartozó joghatások szabályozása tekintetében.

A telekkönyvi ügyek, így a dologi jogok bejegyzésénél magánjogi jogviszonyok keletkeznek, módosulnak, szűnnek meg, illetőleg válnak érvényesíthetőkké. A jogilag jelentős tények feljegyzésekor azonban többnyire közjogi korlátozásként megjelenő közjogi jogviszonyok létesülése a publikáció tárgya. Míg a jogoknál a bejegyzés a magánjogi jogviszonyok teljesítését és – ezen keresztül – megszűnését publikálja, addig a közjogi jogviszonyok esetén annak keletkezését, folyamatosságát hozza nyilvánosságra.

A fentiek figyelembevételével, a telekkönyvi ügyek mindenekelőtt a dologi jogok kötelező joghatályos nyilvántartásba vételére, továbbá egyes – az ingatlanforgalomban magánjogi szempontból – kiemelt jelentőségűnek nyilvánított más jogok és tények bejegyzésével kapcsolatos ügyek. A bejegyzés alatt mind annak pozitív, mind negatív tartalmát érteni kell.

Az igazságszolgáltatási ügyek, mint bírósági hatáskör esetei

„A Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást – a vitássá tett vagy megsértett jogról törvényben szabályozott eljárás során hozott végleges döntéseikben – a bíróságok gyakorolják.”⁷⁷ A törvény nem, de annak miniszteri indokolása kiegészítőleg hozzáfűzi: „... és intézik a hatáskörükbe utalt nem peres ügyeket.” A törvény nem rendelkezik arról, hogy a bírósági útra tartozó ügyekben más szerv is eljárhat. Nem határozza meg a bíróságok és az ún. quasi igazságszolgáltatási szervek egymáshoz való viszonyát. Ennek indoka abban is megfogalmazható, hogy az ilyen eljárásokat külön törvények szabályozzák, és rendelkeznek a bírói út igénybevehetőségéről.

A Bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló tv. 8. §-a szerint, a bírósági útra tartozó ügyeket törvény állapítja meg. Nem minden polgári ügy elbírálása tartozik bíróságra, de minden olyan ügyben, amely állampolgárok alapvető jogait érinti, a nem bírósági határozatok ellen – törvényes kivételektől eltekintve – a bírósághoz lehet fordulni azok felülvizsgálatáért.

Az igazságszolgáltatás bírósági monopólium, a bíráskodást, mint állami funkciót sem a végrehaj-

7) Az 1997. évi LXVI. törvény, a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról 1. §-a, illetőleg 2. §-a; ehhez kapcsolódóan lásd még Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 10. cikkelyét. Az Egyezségokmányt kihirdette az 1976. évi 8. számú törvényerejű rendelet; Az 1998. november 1-jén hatályba lépett, a 11. kiegészítő jegyzőkönyv szerinti módosításokkal; Emberi Jogi Füzetek 1999/1, 86. oldal; HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Bp. 1999

tó hatalom, sem a törvényhozó hatalom nem látja el, arra kizárólag a politikailag semleges bírói hatalom jogosult.

A bíróságok, mint jogalkalmazó szervezetek igazságszolgáltatási tevékenységük során esetről esetre egyedi döntést hoznak, feladatuk a jog konkretizálása, értelmezése; egyben továbbfejlesztése is, valamint jogsértések esetén a jog épségének megőrzése eseti jogvitákban. Ennek megfelelően a bírósági döntés mindig egyedi ügyben hozott egyedi és egyben végleges döntés. A bíróságok jogalkalmazási tevékenységük során egyedi jogvitákban döntenek, helyreállítják a jog épségét.

Az igazságszolgáltatási ügyek – a fenti törvényi definíciót figyelembe véve – a vitássá tett jog kérdésében a jog konkretizálása, értelmezése és megállapítása, illetőleg a megsértett jog esetén a jog épségének megőrzése érdekében kifejlődő jogvitákat, azok feloldása érdekében kezdeményezett eljárásokat, továbbá az azokban hozott döntéseket felölelő ügyek. Az igazságszolgáltatási ügyek tekintetében így mindenekelőtt a vitássá tett, illetőleg a megsértett jog, az annak kapcsán kialakult jogvita és annak egyedi, az adott esetre érvényes megoldása, egyedisége az elhatároló ismérv.

Az igazságszolgáltatási ügyben a bíró mindig egyedi, az adott esetre kiható döntést hoz, a felek jogvitájában artikulált érvek – a bíróság által folytatott bizonyítás alapján, a bíróság által megállapított tényállás szerint, a bíróság által megállapított alkalmazandó jog segítségével – jogkérdésében dönt.

A bírósághoz fordulása joga

Az osztrák telekkönyvi irodalomban a közép-európai telekkönyvi rendszer újraélesztése kapcsán jelent meg az a gondolat, amely szerint a telekkönyvi hatáskört bírósági hatáskörnek tekintik, illetőleg ennek hiányát az Egyezségokmány megsértéseként minősítik. Hivatkozásuk az Egyezségokmány 6. cikkelyére utal vissza, amely az alábbiak szerint rendelkezik: „Mindenkinek joga van arra,

hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában...”⁸

A bírósághoz fordulás joga, mint igazságszolgáltatással kapcsolatos emberi jog az ENSZ 1948. évi közgyűlésén elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 10. cikkelyében található. Az Egyezségokmányt kihirdette az 1976. évi 8. számú törvényerejű rendelet, mégis intézményi garanciák hiányában egészen 1989-ig nem érvényesült töretlenül. Az 1989. évi XXXI. törvénnyel az alkotmánymódosítás során az Egyezségokmány szövege az alábbiak szerint került be az Alkotmány XII. fejezete 57. § (1) bekezdésébe: „... mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

Az ügyek ésszerű határidőn belüli befejezésének követelményét, ennek közelebbi tartalmát az eljárás törvények, a polgári perrendtartási, a büntető eljárási, a közigazgatási eljárás törvények határozzák meg. A telekkönyvi eljárás háttérjogszabályát képező polgári perrendtartás 3. §-ának (2) bekezdése a bíróság kötelességévé teszi, hogy hivatalból gondoskodjék a perek ésszerű határidőn belüli befejezéséről.

A közigazgatási szerv és a bíróság közötti hatásköri vita, illetve hatásköri összeütközés esetén tehát a bíróság döntése a kötelező.

A telekkönyv bírósági szervezetbe sorolása melletti érvek

A telekkönyvi ügyeknek a bírósági szervezeti rendszerbe való áthelyezése mellett a magyar jogirodalomban valójában *Auer* és *Hoffmeister* érvelési rendszere nyer megismétlést, amely az alábbiakra koncentrálnak:

– a telekkönyvi bejegyzés jogkeletkeztető hatálya, amely valójában nem más, mint az állam behatolása a magánjogi jogviszonyok keletkezése, módosulása és megszűnése tekintetében,

– a konstitutív joghatály kapcsán, az érdemi felülvizsgálati jog révén, a telekkönyvi bejegyzési határozatok törvényességének biztosítása a legalitás biztosítéka,

(1) a közhitelesség joghatásából eredő telekkönyvi irreverzibilitás,

(2) a telekkönyvi döntések színvonala és egyöntetűsége,

8) *Auer/Hoffmeister*: Das moderne Grundbuch (Wien, 1992. Band 58.; Schriftenreihe des Bundesministeriums für Justiz, Band 58.; Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit im Notariat und Bundesministerium für Justiz; S.41.); továbbá *Walter H. Rechberger*: Rechtsschutz in Liegenschaftsverkehr; S. 22.; Wien 1999. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung), Wiener Konferenz über Grundbuch und Kataster S. 13.; Veröffentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvorsorge und Urkundenwesen, Wien, 1999

(3) a bírói függetlenség, amely különösen a bejegyzés jogalakító hatása okából kiemelt fontosságú, mivel telegkönyvi ügyekben polgári jogok és kötelezettségek keletkezése, megszűnése a tét, el- lentétben a kataszteri nyilvántartásokkal, ahol közigazgatási tények kerülnek feltüntetésre.

A telegkönyvi eljárások, ügyek az igazságszolgáltatási ügyek tükrében

A telegkönyvi ügyeket soha sem vitássá tett, illetőleg megsértett jog megállapítása, illetőleg megóvása generálja, hanem éppen annak ellenkezője: a jog létrehozásában, módosításában, megszűnésében való korábbi egyező akarattal létrehozott jogok, a felek által kétsége nem vont meg- egyezés eredményének nyilvántartásba vételére irányuló egyhangú és egyetértő kérelem.

A telegkönyvezés eljárásban ezért az eljáró hatóságnak nem kell, illetőleg nem is szabad vizsgálódnia a felől, hogy a felek ténylegesen így akar- ták-e a jogot, akarták-e egyáltalán e jogot létre- hozni, módosítani, megszüntetni. A felek a ma- gánjogi jogviszonyaikat a privátautonómia kere- tén belül szabadon alakítják, és ennek alapján ké- relmük tartalmát is ők határozzák meg. Az állam a felektől függetlenül akkor jár el, amikor hivatal- bóli nyilván-könyvezést állít fel, és ahhoz kapcsolt joghatásokat, amelyeket a felek nem kerülhetnek meg. Ennek alárendelten magánjogi, illetőleg köz- jogi következményeket kapcsolt a nyilvánkönyvön kívüli forgalomhoz. A hivatalbóli nyilván-könyve- zés ellenére az állam csak a felek kérelme esetén, továbbá annak keretein belül jár el a nyilvántartás- ba vételkor.

9) lásd *Eric Feil*: „Das Grundbuchverfahren ist eine Akten- und Urkundenverfahren. Durch das auf den Einreichungszeit- punkt des Gesuches abstellende Rangprinzip (§ 29 GBG) genzwungen, muss es ohne Zwischenerledigungen auskom- men (§. 95. Abs. 1. GBG). Konsequenterweise kennt es nur ein einseitiges Rechtsmittelfahren mit strikten Neue- rungsverbot (§. 122. Abs. 2. GBG)” in *Grundbuchgesetz*, Ein Kurzkoment für die Praxis, 3. Auflage. 1998. Eisen- stadt, Linde Verlag Wien 1998. S. 466. §. 94.; lásd *Walter H. Rechberger*: „Neuerungen, also Tatsachenvorbringen das dem Grundbuch nicht vorlag, sind vom Rekurs ausgeschlossen (§. 122. Abs. 2. GBG)” in *Rechtsschutz in Liegenschaftsverkehr*; S. 22.; Wien 1999. Manzsche Verlags- und Universitaetsbuch- handlung); Wiener Konferenz über Grundbuch und Kataster S. 13.; Veröffentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvorsorge und Urkundenwesen

10) lásd erről: *Farkas József*: *Bizonyítás a polgári perben*, Budapest, 1956. 29. oldal

A nyilvánkönyvi kérelem a nyilvánkönyvi igényt fogalmazza meg az állammal szemben, amely egyszerre nyilvánosságra hozatali, illetőleg jogvédelmi igény. A jogvédelmi igény nem az igény törvényességének felülvizsgálata iránti igényt jelent, hanem mások igényeivel szemben a nyilvánkönyvhöz kapcsolt joghatásokon alapuló védelmi igényt.

Ennek megfelelően a telegkönyvi eljárás nem bizonyítási, hanem inkább valószínűsítési eljárás. A telegkönyvi bíró nem vehet fel bizonyítást, nem hallgathat meg feleket a tekintetben, hogy egyet- értenek-e a jog keletkezése, módosulása, megszű- nése tekintetében, illetőleg van-e bármelyiküknek, netán más félnek ellenvetése a jog keletkezése, módosulása, megszűnése tekintetében. Ezt a vizs- galati eljárást akkor sem teheti meg, ha egyébként lenne alapos gyanúja arra, hogy a kérdéses be- jegyzési kérelem mások jogainak sérelmével, ki- elégtetésük alapja elvonásával jár.

A telegkönyvi eljárás egyszerű és egyenirányúsított, szimpla akta-felülvizsgálati el- járás. A telegkönyvi eljárásban – a bizalomvéde- lem, illetőleg a ranghely szabálya okából – első fokon igen szűken, jogorvoslati szakban egyálta- lán nincs tényállás megújítási lehetőség, tényállás- pótlási, kiegészítési lehetőség.⁹

A telegkönyvi eljárásban nincs helye mérlege- lésnek, nem lehet dönteni a jog anyagi jogi alapjai felől. Ezért sem beszélhetünk jogszerűségi felülvizsgálatról. A jogszerűségi felülvizsgálat ugyan- is azt jelentené, hogy az okiratba foglalt ügyletet kellene az anyagi jog oldaláról felülvizsgálni.

A telegkönyvet vezetőnek csak az okiratba fog- lalt valószínűsített tényállás alapján szabad döntie- nie. A telegkönyvi ügyben hozott határozat nem bizonyítás alapján megállapított tényálláson nyug- szik. A telegkönyvi eljárásban nincs bizonyítás, valójában okiratra alapított tényállás valószínűsít- és folyik. Bizonyításnak nevezzük a feleknek, az eljárás egyéb résztvevőinek és a bíróságnak azt a tevékenységét, amellyel valamely tény fennállásá- ról a határozatot hozó bíróság, más hatóság meg- győződését megalapozni törekednek.¹⁰ A bizonyít- ás célja, hogy a bíróság, más hatóság annak alap- ján kétségmentesen megállapítsa a határozata alapjául szolgáló tényállást. A telegkönyvi eljárás- ban nem kell a bizonyosság fokáig eljutni, a teleg- könyvi hatóság a félnek okiraton alapuló tényál- lás-valószínűsítése alapján dönt a kérelem érde- mében.

A valószínűsítés nem minősíthető egyfajta bi- zonyításként, nem feladata a hatóság meggyőzése;

igazolást ad a jog, tény fennállásáról. A valószínűsítés eszközei a telekkönyvi eljárásban az okiratok, amelyek bizonyító erejét a törvény adja meg, tartalmilag azt jelentve, hogy az okirattal igazolt és bejegyezni kért jog létezése mellett törvényes vélelem van. Nem arról van tehát szó, hogy a jog kétséget kizáróan létezne, hanem arról, hogy az ellenkező bizonyításáig feltételezzük, hogy van, pontosabban inkább fennáll a jog, mint sem az ellenkezője.

A valószínűsítés egyetlen formája a likvid okirat, a valószínűsítési cselekmény kötött, azaz csak a jogszabály szerint bejegyzésre alkalmas okirat szolgálhat bejegyzés alapjául.

A magyar jogban a többféle nyilvántartás szervezetre (két egymástól lényegében különböző telekkönyv, illetőleg két egységes nyilvántartás) tekintettel ez rövid történelmi áttekintést is igényel.

A legalitás elvének megvalósítása teljes mértékben lehetetlen. A telekkönyvi nem peres eljárásban ugyanis nincs mód arra, hogy a bíró a valódi tényállást a maga egészében kiderítse. Emiatt a telekkönyvi rendtartás meghatároz egyrészt olyan feltételeket, amelyek meglétét a bíróságnak vizsgálnia kell, másrészt bizonyos tények esetében nem kívánja meg ugyan a vizsgálatot, de fennállásuk esetében – amennyiben arra az eljáró hatóság rájön – a bejegyzést kizár.

A kérvények elintézése keretében, a klasszikus telekkönyvi rendtartás 127. §-ában szabályozza a rendtartás a telekkönyvi hatóság felülvizsgálati jogának terjedelmét. Ez a következőképpen szól: „A bíró a kérvényt és a mellékleteket pontosan nézze át, s magával a telekkönyvvel hasonlítsa össze; a kérelem alapját, a feleknek személyi képességét s a nyilvántartás bejegyzés által érintett tárgyról intézkedésekre való jogát, nemkülönben az előterjesztett okiratok kül- és belkellékeit gondosan vizsgálja meg, s az elintézt, amennyire lehet sietesse.”¹¹

Ez a rendelkezés viszonylag szűkszavú ugyan, de elegendő támpontot nyújt a vizsgálódási jog kereteinek meghatározásához. Először is megállapítható, hogy a bíró a kérvényt, annak mellékleteit és a telekkönyv adatait veheti figyelembe csupán, egyéb körülmények vizsgálatára nem köteles, sőt a korabeli bírói gyakorlat szerint nem is joga-

sult. A joggyakorlat szerint a bíró csak a kezében lévő kérvényt köteles vizsgálni. Mivel minden egyes kérvény önálló telekkönyvi ügy, ezért a rangsor elvével ellentétbe kerülne, ha az utóbb beadott kérelem tartalmát a korábbi beadvány intézésénél figyelembe vennék. Mindezeknek nem mond ellent, hogy a köztudomású tények és a bíróság által hivatalból ismert tények a polgári eljárásjog szabályainak megfelelően figyelembe vehetők.

Arra nézve, hogy a bírónak konkrétan mit kell vizsgálnia a kérvényen és mellékletein, az idézett rendelkezés csak néhány szempontot tartalmaz. A vizsgálat során emellett a rendtartás szabályainak széles köre kerül alkalmazásra. A kérvény esetében a klasszikus telekkönyvi rendtartás 127. §-a alapján elsősorban a felek személyi képességének és a nyilvántartás bejegyzés által érintett tárgyról való intézkedési jogának vizsgálatára kerül sor. A személyi képesség, vagyis a jog- és cselekvőképesség vonatkozásában azt kell tisztázni, hogy a fél a kérvény alapjául szolgáló jogot megszerezheti-e, és van-e cselekvőképessége a jog feletti rendelkezésre. Az aktív legitimáció és a képviselési jog, mint a fél intézkedési jogával kapcsolatos kérdések esetében a kérelem benyújtójának az előterjesztésre való jogosultsága, illetve a törvényes képviselő vagy a meghatalmazott képviselési joga vizsgálendő. A kérvénynek rendelkeznie kell a törvényben szabályozott kellékekkel, ezért a hatóság vizsgálódási joga kiterjed arra, hogy a kérelem megfelel-e a tkvr. 121. §-ában előírt írásos formának, és tartalmazza-e a bekebelezni kívánt jog, az érintett ingatlan és azon személy nevének megjelölését, akinek a javára a bekebelezés történik.

A mellékletek esetében a bíróság azt vizsgálja, hogy azok kellően megalapozzák-e a kérelmet. Az okiratok érvényességének feltételeit kell számba venni ehhez. Az okiratok alaki és tartalmi kellékei jelentik az érvényesség pozitív feltételeit, vagyis ezen alaki és tartalmi elemek meglétéről a telekkönyvi hatóságnak meg kell győződnie. Az érvényességhez ezen kívül bizonyos kizáró okok hiányára van szükség. Ezek olyan „jogkizáró tények”, amelyek fennállását a bírónak nem kell vizsgálnia. Az 1855. évi igazságügy miniszteri rendelettel kiadott telekkönyvi rendtartás 69. §-a szerint ilyen érvényességet kizáró ok, ha a dologi jogi rendelkezés jogalapja érvénytelen, vagy ha az ügyletet kötő fél cselekvőképtelen, vagy végül, ha cselekvőképtelen személy törvényes képviselője a szükséges gyámhatósági vagy egyéb jóváhagyás nélkül kötötte meg az ügyletet.

11) Lásd: *Sági-Kéry-Rojcsék: Telekkönyvi jog*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1930 603. oldal, hivatkozva még (K. 3779/912.) sz. határozatot.

A jogalap érvénytelensége okán csak akkor kerülhet sor a bejegyzés megtagadására, ha az érvénytelenség nyilvánvaló. Ha a jogalap érvényessége kétséges, akkor teljesíteni kell a kérelmet, mivel – a korabeli álláspont szerint – a bejegyzés megtörténtét könnyebb orvosolni, mint a megtagadását. Hiszen míg az érvénytelen jogalapon nyugvó bejegyzést törlési per keretében törölni lehet, addig a kellő ok nélkül elutasított kérelmező ranghelyét elveszti, és ezzel helyrehozhatatlan sérelmet szenved. Az ügyletet kötő fél cselekvőképessége sem képezi vizsgálat tárgyát, de ha tudottan kiskorú vagy gondnokság alatt álló személyek állították ki az okiratot, az a bejegyzés elrendelését kizárja. Ugyanez a helyzet, ha a jogügylet érvényes létrejötte gyámhatósági jóváhagyástól, mint törvényes feltételtől függ, és az nyilvánvalóan hiányzik.

A kérelem elintézése során végül a telekkönyvi állapot figyelembevétele sem maradhat el. Ennek során a bíró megállapítja, hogy a bejegyzésnek nincs-e telekkönyvi akadálya. Ilyen akadály lehet, ha a jogról rendelkező fél nem azonos a telekkönyvben szereplő jogosulttal (71. §), vagy a rendelkezés hatályosságát egy másik bejegyzés (például: elidegenítési és terhelési tilalom) kizárja.

A telekkönyvi hatóság vizsgálódási jogát az 1960-as szabályozás a régi telekkönyvi jognál egyáltalán nem konkrétan, de jórészt a korábbi gyakorlatnak megfelelően rendezte. Az érdemi döntéshozatalt megelőző vizsgálat ennek alapján három fázisból áll. Az IM utasítás¹² 9. §-a alapján a kérelmet (megkeresést) meg kell vizsgálni, hogy a jogszabályban előírt alaki és tartalmi jellemzőknek megfelel-e, továbbá, hogy okiraton alapul-e. Ez utóbbi rendelkezésnek megfelelően a telekkönyvi hatóság ellenőrzi, hogy a kérelemben nem kértek-e többet vagy mást, mint amit az okirat tartalmaz, illetve ha kevesebbet kértek, nem állnak-e fenn a hivatalbóli eljárás feltételei. A bejegyzés alapjául szolgáló okirat alaki és tartalmi vizsgálata a vonatkozó jogszabályi kellékek figyelembevételével történik. A magánokiratok esetében ezen túlmenően a bíró azt is vizsgálja, hogy az okirat tartalmából kitűnően az abba foglalt jognyilatkozat nem nyilvánvalóan érvénytelen-e. Ez jelentős változás a korábbi joghoz képest, ahol nem volt helye a kötelmi jogi ügylet érvényessége vizsgálatának.

Ennek az eltérésnek az az oka, hogy míg a régi telekkönyvi jog a dologi megegyezés elvét vallva csak az absztrakt dologi ügylet létrejöttét vizsgálhatta, és annak eredményeképpen döntött a bejegyzés felől, addig az új szabályozás idején – ezt az elvet elvetve – csak egyetlen ügylet, mégpedig a kötelmi ügylet létrejöttét kívánták meg a jogváltozáshoz, és ebből következően a telekkönyvi hatóság ezt az ügyletet volt köteles és jogosult vizsgálni. Ez a vizsgálódás azonban csak bizonyos korlátok között mehet végbe, hiszen a telekkönyvi eljárás nem per, elsősorban nem az a funkciója, hogy jogügyletek érvényességének kérdésében döntsön. Emiatt csak az okirat tartalmából kitűnő és nyilvánvaló érvénytelenség alapján van helye a bejegyzés elutasításának. A bíróság nem folytathat semmiféle tájékozódást az esetleges érvénytelenség felfedezése érdekében, sőt hivatalos vagy nem hivatalos tudomása is közömbös akkor, ha az érvénytelenségi ok az okiratról nem derül ki. Azt, hogy mikor nyilvánvaló az érvénytelenség, taxatív módon nem lehet meghatározni, de a szerződés jogszabályba ütközése vagy tiltott jogcím esetén az érvénytelenség mindenképpen megállapítható. A telekkönyvi rendelet 24. §-a a közokiratok közül az államigazgatási határozatokat kiemelve, azok tartalmának vizsgálatáról rendelkezik.

A közigazgatási határozatok alapján történő bejegyzések elterjedése indokolta ezen kérdés szabályozásának szükségességét. A telekkönyvi hatóság egyrészt azt vizsgálja, hogy a határozatot ügykörében eljáró szerv hozta-e. Itt a hatásköri és az illetékességi szabályokat kell figyelembe venni az eljáró bírónak. Másrészt a határozat tartalmának jogszabályba ütközését kell tekintetbe venni. A vizsgálat során azonban a telekkönyvi bíró nem bírálhatja felül az államigazgatási szerv határozatát, így ha bármelyik kérdésben jogszabálysértést észlel, csak ebben az esetben alkalmazható közbenső intézkedést tesz: értesíti az ügyészt. Az ügyész álláspontjától függően kerül sor aztán a megkeresésről való döntésre. Végül, a vizsgálódás utolsó fázisaként, az érintett ingatlan betétjét kell megvizsgálni abból a szempontból, hogy a bejegyzésnek nincs-e telekkönyvi akadálya.

Az egységes ingatlan-nyilvántartási eljárásban eljáró földhivatal felülvizsgálati hatásköre alapvetően nem tér el a telekkönyvi hatóságétól. A beadvány beérkezésekor az ügyintézőnek az a feladata, hogy az elintézés lehetőségéről meggyőződjön, illetve annak esetleges akadályait felderítse. A vizsgálat, amelynek minden mozzanata érdemi jelentőségű, az átvezetés, illetve a bejegyzés

12) A jogbiztonság fokát jelzi, hogy a bírósági vizsgálódási szempontokat a 118/1960. (LK. 23–24.) IM. számú utasítás tartalmazza. Lásd még BH 1994.213., BH 1994.570.; BH 1995.250. szám szerint közzétett LFB eseti döntéseket

szempontjából, a beadványra, annak mellékleteire és a tulajdoni lap tartalmára terjed ki.

A beadványok alakítását tekintetében a jogszabályok nem írnak elő külön feltételeket, és a tartalom vizsgálata sem olyan jelentős, mint a telekkönyvi eljárásban. A valósággal való egyezőség elve ugyanis megkívánja, hogy a földhivatal a tudomására jutott valamennyi változást lehetőleg érvényesítse, és a beadványt pusztán tartalmi vagy formai hibák miatt ne utasítsa el. Az adatváltásra vonatkozó bejelentésnek azonban legalább az érintett ingatlan fekvése szerinti község nevét és az ingatlan helyrajzi számát tartalmaznia kell, mivel ezek nélkül az ingatlan beazonosítása lehetetlen. A bejegyzésre irányuló kérelem esetében elsősorban arra kell figyelni, hogy tartalmaz-e az okiratban feltüntetett jog vagy tény bejegyzésének megtiltására vonatkozó rendelkezést. Az ügyfél ilyen tiltó rendelkezéséhez a földhivatal kötve van, az ügyfél akarata ellenére nem rendelhet el bejegyzést.

A földhivatalnak ezután a kérelem megalapozottságát kell vizsgálnia, mivel a bejegyzésre valójában a mellékletek alapján kerülhet sor. A bejegyzés alapjául szolgáló okiratok és egyéb mellékletek vizsgálata jelenti a bejegyezhetőségben való döntést, vagyis ezek vizsgálata ügydöntő jelentőségű. Az ingatlan-nyilvántartási jogszabályokban a bejegyzés előfeltételeként szabott kellékek ellenőrzését követően, ha az okirat olyan alaki vagy tartalmi hiányosságban szenved, amely miatt nyilvánvalóan érvénytelen, a bejegyzést meg kell tagadni (Inytvr. 17. § (1) bekezdés, illetve Inytv. 51. § (1) bekezdés). Az ingatlan-nyilvántartási eljárás – a telekkönyvi eljáráshoz hasonlóan – nem arra szolgál, hogy annak keretében egy szerződés tartalmi érvényességét kétségessé tegyék. A földhivatalnak az okirat tartalmi felülvizsgálatára nincs hatásköre, a nyilvánvaló érvénytelenség megállapíthatóságához azonban szükség van valamilyen mértékű tartalmi felülvizsgálatra is.

Az osztrák jogirodalomban különösen *Feil* száll síkra amellest, hogy a telekkönyvi hatóság felülvizsgálata egyirányú, csak a jog bejegyezhetősége irányában, azaz a jogkeletkeztető tények felől, tehát pozitív tekintetben van vizsgálódási lehetőség, nem lehet a bejegyzés eseteleges akadályai irányában vizsgálatot tartani.

A német telekkönyvi jog a telekkönyvi hatóság felülvizsgálati jogát a legalitás követelményéből vizsgálja. A többségi vélemény szerint – az ún. formális megegyezés elvének megfelelően – a telekkönyvi hatóság felülvizsgálati jogköre csak az

előterjesztett bejegyzési engedélyre, illetőleg a telekkönyvi állapotra terjed ki. Nem terjed ki a telekkönyvi hatóság felülvizsgálati jogköre sem a kötelmi ügylet, sem a dologi ügylet érvényességének vizsgálatára. Mérlegelési jogkör, amelyen belül a telekkönyvi hatóság a felülvizsgálati körét meghatározná, nincs. Kivételesen, például egy meghatalmazás érvényességét vizsgálva kiderül, hogy e meghatalmazás egyben a jogügyletet inkorporáló okirat aláírására is kiterjedt, a telekkönyvi hatóság az okiratba foglalt teljes körű megegyezést felülvizsgálja. Ez az anyagi jogi vizsgálat is eljárásjogi gyökerű azonban, mivel az alaki kellék (meghatalmazás) vizsgálata vezet az anyagi jogi érvényesség/érvénytelenség észleléséhez és megállapításához. Az a helyzet ugyanígy szabályozott a magyar jogban is, ahol az anyagi jog részéről a Ptk. állapítja meg a képviselő útján tett jognyilatkozatok anyagi jogi érvényességi szabályait, amellyel egybehangzóan rendelkezik az ingatlan-nyilvántartási jogszabály akkor, amikor a meghatalmazott által előírt okirat bejegyzésre alkalmasságához megköveteli az alapokiratra vonatkozó alaki kellékek meglétét. Az alaki felülvizsgálat folytán észlelt bejegyzésre alkalmatlanság egyben az anyagi jogi érvénytelenség megállapítását is jelenti. Az utóbbi azonban csak járulékosan, mintegy következményként történik meg, és nem ez a felülvizsgálat célja és köre.

A bejegyzés konstitutív hatálya és bírósági hatáskör

Hoffmeister és *Auer* szerint, a hatásköri–szervezeti kérdés megválaszolása nagymértékben a nyilvánkönyvek minőségétől függ. A szerzők értelmezésében e nyilvánkönyvi minőség egyfelől a bejegyzés hatályával írható le, nevezetesen, mennyiben érinti, illetőleg alakítja az állami regisztratív aktus a bejegyzéssel érintett magánjogi viszonyokat, másfelől mennyiben épül ki a nyilvánkönyvi bizalomvédelem pozitív és negatív mozzanata. Ennek alapján a szerzők úgy látják, hogy ha az ingatlan-nyilvánkönyvi hatóságok vizsgálódási köre a bejegyzés alapjául szolgáló okiratok csupán formális alaki vizsgálatára korlátozott, továbbá a polgári anyagi jog a nyilvánkönyvi bejegyzésekhez nem fűz jogkeletkeztető hatályt, akkor minden további nélkül közigazgatási szervek is eljárhatnak nyilvánkönyvi ügyekben. A bírósági szervek bevonása nem szükséges ennél a rendszernél, mivel a nyilvánkönyvi bejegyzések hatálya elsősorban a

publikáció illetőleg ranghely hatályában merül ki.¹³

A nyilvántartási bejegyzés konstitutív hatályának fennállta lényeges változást jelent az érintett jogviszonyokban. A jogalanyok privátautonómiája lényegi korlátozást szenved a polgári jogviszonyokban azáltal, hogy a személyeknek a jogváltozásban való megállapodása önmagában már nem elegendő az ingatlanra vonatkozó jog alapításához, módosulásához és megszűnéséhez, hanem ahhoz szükséges egy harmadik személy aktusa is. Az állam külső szemlélő helyett „jogalakításban közreműködő félként” belép a jogviszonyba, ténykedése magánjogi tényállási elemmé válik azaz, hogy a nyilvántartási bejegyzés tényállási eleme a dologi jogváltozásnak, nem csupán a keletkezésnek, de a módosulásnak és megszűnésnek egyaránt. A jogváltozás „...egy telekkönyvön kívüli tényállásról áthelyeződik a telekkönyvi szerv közvetlen tevékenységi és felelősségi körébe.”¹⁴

Előre kell bocsátanunk, hogy a telekkönyvi közbizalmi elvnek a tartalma közvetlen összefüggésben van a telekkönyvi tartalommal, nevezetesen azzal, hogy az osztrák, német, svájci telekkönyvi rendszer a magánjogi forgalomban megjelenő ingatlanokra vonatkozó dologi jogok nyilvántartására szolgál. Az említett jogrendszerekben az egyéb magánjogi, továbbá a közjogi korlátozások nem – kötelező – tárgyai a telekkönyvvezésnek. A nyilvántartási bejegyzések jogkeletkeztető hatálya az anyagi jognak a jogváltozásban való megegyezésen felüli jelképi traditio-t előíró követelményéből származik.

Ennél fogva, az ingatlanra fennálló dologi jogok körére nyilvántartási bejegyzés nélkül jogok keletkezése, módosulása, megszűnése nem következik be. Ehhez a jogkeletkeztető hatályhoz, ille-

tőleg annak alárendelt a telekkönyvi bizalomvédelem, annak pozitív és negatív oldala tekintetében, amely egyben a telekkönyvi jogi látszat védelmének (a közhitelesség) koncentrátuma egyben. Az 1959. évi IV. tv. a telekkönyvi bejegyzések korlátozott – nem dologi jogokként nevesített – jogcsoportjára való jogkeletkeztető hatályát fenntartotta, de nem tartotta fenn a jogok módosulása, megszűnése tekintetében. Igen lényegesek tehát a nyilvántartási hatályok anyagi jogi feltételeit illetően a különbségek a telekkönyvi rendszerű jogrendszerek és magyar hatályos jog között.

A jogkeletkeztető hatály a jogátzállás biztonságának érdekében való nyilvánosságra hozatal, amely az ügyleti tanban ún. teljesítő ügyletként, illetőleg reálaktusként nyert megfogalmazást. A nyilvántartási jogban a teljesítő ügylet, mint külön ügylet a telekkönyvi szolgáltatás. Maga a nyilvántartási bejegyzés viszont közjogi cselekmény, egy közjogi jogviszony célja. Kétségtől ez valósítja meg a jelképi traditio-t. Jogrendszerként eltérhet ezen teljesítő ügylet relatív vagy abszolút önállósága.

Abban az esetben, ha a traditio csak reálaktust, de nem jogkeletkezést kiváltó joghatást jelent, akkor a nyilvántartási bejegyzés sem bír jogkeletkeztető hatállyal. Magyarországon a telekkönyvi bejegyzés reálaktus jellegét *Eörsi* fogalmazta meg rendkívül meggyőző tanulmányában, majd monográfiájában.¹⁵

Eörsi szerint a birtokban, a birtokba adásban, a telekkönyvi bejegyzésben önmagában és önmagától semminemű jogi erő nem rejlik, a jogi erő származékos, a jogbiztonság igényéből és annak következményéből fakad. „Az ingóknál a birtok, az ingatlanoknál a telekkönyv fontosságának a látszatvédelem érdekében való megnövekedése nemcsak a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés megalapításában nyilvánul meg, hanem abban is, hogy a birtok átruházásnak, telekkönyvi átírásnak a fogalomképzésre mindig kész német jogtudománynak önálló, az alapul-fekvő megegyezéstől szinte teljesen független létjogosultságot, független jogi hatályt kezdett tulajdonítani.”¹⁶

A traditio, *Eörsi* meggyőződése szerint, „...a megkötött szerződés realizálása során az a (reál)aktus, amelyhez harmadik személyeknek igazodniuk kell. Jogi jelentőségű eszköz, amely felismerhetővé teszi, és bizonyos korlátok közt hitelesen bizonyítja a valóságos helyzetet. A traditio, telekkönyvi szolgáltatás tehát nem külön ügylet, hanem egyik jogilag jelentős mozzanata a tulajdonátzállás folyamatának, amely folyamat az

13) lásd erről: *Herbert Hoffmeister–Helmut Auer*: Das Moderne Grundbuch (Wien, 1992. Bd 58.; Schriftenreihe des Bundesministeriums für Justiz, Band 58.; Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit im Notariat und Bundesministerium für Justiz; S. 41.)

14) lásd erről: *Herbert Hoffmeister–Helmut Auer*: Das Moderne Grundbuch 41. old.

15) Lásd: *Eörsi Gyula*: A tulajdonjog fejlődése, Jogi és Államigazgatási Kiadó, 1951. I. kötet. 279. oldal; *Eörsi Gyula*: A tulajdonátzállás kérdéséről, 1947. Budapest, 83. old. Légváry Testvérek Rt. kiadása

16) *Eörsi Gyula*: A tulajdonjog fejlődése I. kötet, A kapitalizmus tulajdonjoga, 282. old.. Utal itt Wellspacherre, aki szerint a birtok és telekkönyv a látszatvédelem két alaptípusa. (Wellspacher: Das Vertrauen auf äussere Tatbestände im bürgerlichen Rechte, Wien, 1906. előszó. VII. oldal)

átruházó szerződés, mint jogügylet eredményeként indult meg.”¹⁷

Eörsi megfogalmazásában „...a traditio nem önálló ügylet, hanem csupán a forgalom számára jelzi a tulajdonjog átszállását, és ebből következően jogi hatálya is van harmadik személyek felé. Nem külön ügylet: helyettesítheti bírói ítélet, végrehajtás stb., amiből látszik, hogy csak realizálása a megegyezésnek. Nem a tulajdonjog átszállítója, hanem csupán az alapul fekvő megegyezéssel átvitt tulajdonjog átszállása során az az időpont, melyben egyes hatályok, különösen a harmadik személyekre tartozó külső hatályok átszállnak. Ingatlanoknál a bekebelezési engedély kiadása, mint dologi ügylet a tulajdonátszállásra szinte közömbös: a külső hatályok átszállásának időpontját a széljegyzés, a veszélyviselését általában a birtokba lépés adja meg.”¹⁸

Eörsi álláspontjával szemben, a telekkönyvi bejegyzés jogkeletkeztető hatályát a kettős ügyleti koncepció adja meg következetesen. *Világhy* szerint, a Ptk. 117. §-ának (2) bekezdése főszabályként a szerző oldalán az átruházásra irányuló szerződést vagy más jogcímet és a dolog átadását kívánja meg a tulajdonjog megszerzéséhez. A (3) bekezdés értelmében ingatlanra vonatkozólag az átruházás jogcímén felül a tulajdonosváltás telekkönyvi bejegyzése is szükséges. *Világhy* szerint, „Minthogy törvényünk a tradicionális rendszer alapján áll, a közös jogcím átadás, illetőleg a tulajdonjog bejegyzése nélkül nem tulajdonjogot, hanem csak követelést eredményez a tulajdonjog szolgáltatására...”¹⁹

A kettős ügyleti tan talaján *Világhy* a dologi megegyezés elvét a szocialista telekkönyv alapelveként definiálja. „A dologi megegyezés elve abban áll, hogy a telekkönyvi jognak szerződés útján való megszerzéséhez a jogot engedő és a jogot szerző fél megegyezése szükséges (54/1960. Korm. rend. (Trt. 23. §). Ez a megegyezés abban jut kifejezésre, hogy a bejegyzést annak, akivel szemben az új jog megszerzése történik, kifejezetten meg kell engednie (trtv. 82. § (1) bekezdés e.

pont). Ezt a beleegyezést a telekkönyvi előző rendszerint ugyanabban az írásbeli szerződésben adja meg, amely magát a jogviszonyt létesíti. Nincs akadálya azonban annak, hogy az engedélyt külön okiratban adják meg. A telekkönyvi előzőnek ezt az engedélyt bejegyzési engedélynek (clausula intabulandi) hívjuk. A törlési engedély, mint bejegyzési engedély a telekkönyvi jogok jogügyleten alapuló törléséhez szükséges.²⁰

Ha azonban a bejegyzés jogkeletkeztető hatályát az ügyleti tanok tekintetében mai napig ható lényegi egyet nem értés ellenére is fenntartjuk, akkor a telekkönyvi hatóság felülvizsgálati jogkörét kell itt is figyelembe vennünk. A bejegyzésnek ugyanis nem tényálláseleme a jogkeletkeztetés, még kevésbé a jogváltás és jogmegszüntetés.

A nyilvánkönyvi bejegyzés ugyanis csak az okiratba foglalt jogügylet és bejegyzési kérelem alapján bír úgymond jogkeletkeztető hatállyal. A bejegyzésnek inkább következménye, mint eredménye a jogkeletkezés. A bejegyzés önmagában vett jogkeletkeztető hatállyal egyetlen telekkönyvi rendszerben sem bír. Ez ugyanis a telekkönyvi bejegyzés anyagi jogerejét jelentené, azaz függetlenül a magánjogi megegyezéstől, annak okiratba foglalásától, pusztán a féli kérelmek alapján történő hatósági döntéssel való jogalapítást. Ez kétségkívül bírói hatáskört igényelne, hiszen itt a jog keletkezése a bíró határozatán alapulna, abból eredne.

Amennyiben az okiratba foglalt jogügylet a jogváltás döntő oka, egyben annak anyagi jogi felülvizsgálata a nyilvánkönyv számára külső tényállási elem, akkor a bejegyzés nem jogalapító aktus, hanem csak jogkövetkezéssel járó aktus. A jogkövetkezmény pedig a jog keletkezésében is erga omnes, harmadik személyek felé hat igazán, a szerződő felek belső viszonyaiban, (inter partes) viszonyaiban más külső tényállás, mint például a birtokba adás jelentik a jogátzállás folyamatát. Csak érzékeltetésül a problémát: nem évül el kötelmi igényként az eladóval szemben az adásvételi szerződésen alapuló igény pusztán azért, mert a tulajdonjog nyilvánkönyvi bejegyzése elmaradt. Az egykori eladó nem léphet fel a tulajdonos jogán a vevővel szemben a telekkönyvi joglátszat alapján, egyedül az adásvételi szerződés felmutatása elegendő a vevő részéről a helyzet jogszerűsége megalapozására.

Kétségkívül nem védekezhet azonban a nyilvánkönyvben bízva ellenérték fejében jogot szerző jóhiszemű szerzővel szemben, kivéve még akkor is, ha elsőként és jóhiszeműen birtokba lépett,

17) Lásd: *Eörsi*: A tulajdonjog átszállása, I. kötet. 284. oldal

18) Lásd: *Eörsi*: A tulajdonjog átszállása, I. kötet. 284. oldal

19) *Benedek Károly–Világhy Miklós*: A polgári törvénykönyv a gyakorlatban (KJK. Budapest, 1965. 117. § 87. oldal)

20) Lásd: *Eörsi Gyula–Világhy Miklós*: Magyar Polgári Jog, Budapest, 1965. Egyetemi Tankönyv, 335. oldal; a kettős ügylet tan hívei köréből legújabbán lásd még: *Petrik Ferenc*: A telekkönyvi jog alapelvei Magyar Jog, 2003. május, 258–260. old.

mert akkor a birtokkal megerősített jogcíme bizonyul erősebbnek a telekkönyvi joglátszatnál.²¹

A nyilvánkönyvi bejegyzés jogkeletkeztető hatálya tehát maga is problémás, valójában a Ptk. dogmatikai rendszeréből sem egyértelműen következő hatás, amely dogmatikai problémáról a joggyakorlat egyáltalán tudomást sem véve alakul, legfeljebb a tulajdonjog esetében bicsaklik meg a többszöri eladás esetén, igaz akkor igen sokszínűen reagál. Ugyancsak hallgat a bírói gyakorlat, illetőleg a jogirodalom a jelzálogjog keletkezését hirdető Inyvtv. és a jelzálogjog alapítását nyilvánkönyvi bejegyzéshez kötő Ptk. tartalmi elmentmondásán. Itt sincs jogkeletkezés a nyilvánkönyvi bejegyzéssel, csak legfeljebb alapítás, a jelzálogjog keletkezése az alapügylet létrejöttéhez kapcsolódik, illetőleg annak változásával változik, továbbá szűnik meg. Ezt a dogmatikai űrt áthidalhatjuk persze, például az ún. eredeti tulajdonosi zálogjog intézménye segítségével, a problémát az okozza csupán, hogy a magyar Ptk.-ból csak az utólagosan keletkező tulajdonosi zálogjog vezethető le. A szerző számára igen szimpatikus és leleményes *Anka Tibor* közjegyző által képviselt koncepció, amely szerint a bejegyzés alapügylet hiányában a jövőbeni keletkezésig zérus összegű jelzálogjogot eredményez, inkább a ranghely, mint anyagi jogi helyzet joggá varázsolása, de nem jelenti a pozitív jog tehetetlenségének agyály nélküli feloldását.

Nos ezekben az iménti esetekben valóban bíró kell a jogkeletkezéshez, de nem telekkönyvi eljárásban, hanem a megsértett és kétségbevont jog megállapítására irányuló peres eljárásban, feltéve, hogy ezt keresettel kérik egyáltalán. Az ilyen eljárás a bíró természetes közege, ennek felelnek meg értelmezési, ítéletalkotási képességei is.

A problémát itt le nem zárva, illetőleg a témánkhoz visszatérve, azt kell mondanom, hogy a nyilvánkönyvi bejegyzésnek a felek egybehangzó megegyezésétől függősége, illetőleg jogkövetkezményként beálló hatálya nem áll még csak távoli

összefüggésben sem a bíró által megállapított joghoz, így ebből nem következik a telekkönyvezés bírói kézbe adása sem követelményként. A bíró határozata a telekkönyvi tisztviselőnek szól, továbbá a feleknek. A bírói telekkönyvi határozat hatálya sem több ennél. A telekkönyvi tisztviselő, mint igazgatási személyzet telekkönyvi betétben foganatosító aktusa viszont erga omnes hatályú volt. Ehhez kapcsolódott a telekkönyvi joghatás minden tekintetben. Kár, hogy az irodalom nem figyel fel erre a bosszantó körülményre. Ha pedig csak igazságügyi tisztviselő, de nem bíró jár el, akkor az ugyanúgy igazgatási tevékenységet végez, mint a mai földhivatali előadó. **Azért intézményrendszeri reformot végrehajtani, hogy ez a tisztviselő közelebb ül a bíró ajtajához, nem tűnik elegendő jogpolitikai indoknak egy külön álló szervezet létrehozásához. Erről részletesebben is szólok még a következőkben.**

A közhitelesség és a bírósági hatáskör kérdése

Hoffmeister megközelítésében ennek a beavatkozásnak a hatása még nagyobb, ha a telekkönyv bizalomvédelmi hatása, annak pozitív és negatív mozzanata kodifikált az adott nemzeti jogban. Ennek kapcsán – hivatkozva *Canaris*-nak „Vertrauenshaftung” című munkájára – *Auer* és *Hoffmeister*²³ kiemeli a telekkönyvi bizalomvédelmi hatály pozitív oldalának a kockázati felelősség telepítésére kiható hatályát, nevezetesen a kockázati felelősség áthelyezését a – jogvesztésben esetlegesen véttlen – anyagi jogi jogosultra.

A telekkönyvi joglátszaton alapuló szerzés védelme és ennek alapján a kockázati felelősség áttelepítése a mindenkori anyagi jogosultra csak azon előfeltétel mellett tűnik indokoltnak *Hoffmeister* és *Auer* szerint, ha a bejegyzés alapjait képező okiratok vizsgálata körében a telekkönyvi hatóság a felülvizsgálati eljárásnál elegendő intézkedést tehet ahhoz, hogy a meglapozatlan, megsértő, helytelen bejegyzések száma minimálisra csökkenjen. A hatásköri szervezeti kérdésben való döntés összefügg tehát a nyilvánkönyvi tartalom törvényes jellegével is, nevezetesen a nyilvánkönyvi eljáráshoz és határozathoz fűződő jogszerűség kérdéskörével is.

Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ott sem a bejegyzési határozathoz, amelyet ritkán bíró, többnyire a mágius Rechtspfleger hoz meg, hanem a telekkönyvi tisztviselő által a betétben való foganatosításhoz kötődik e joghatás.²⁴ Mielőtt bárki kedvetlen lenne e témakör folytatását illető-

21) Lásd: *Vékás Lajos*: Az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének megerősítéséért, Magyar Jog, 2001. 3. szám 130–134. old.

22) Lásd: *Leszkoven László*: A birtokkal megerősített jogcím védelme, avagy gondolatok jogrendszerünk „egy időleges hurokjáról” Magyar Jog, 1998. 610–612. old.

23) Lásd: *Auer–Hoffmeister*: Das moderne Grundbuch; 42–44. old

24) Lásd erről különösen: *Timár Rojcssek Sándor*: Telekkönyvi Jogunk alaptanai, Pestszentlőrinc, 1941. A szerző saját kiadása.

en, meg kell erősítenem az iménti mondatot. **A te-lekkönyvi bizalomvédelmi mechanizmus része-ként a jóhiszemű szerzést és szerzót védő jog-hatás nem a telexkönyvi bírósági határozatához, hanem az ezt a határozatot a telexkönyvön át-vezető tisztviselő végrehajtási cselekményéhez kapcsolódik. Ez igaz minden telexkönyvi rend-szerre.**

A telexkönyvi határozatokat át kell vezetni a betétbe. Ezt a tisztviselő végzi. Ha az átvezetés rossz, akkor a joghatások ehhez kapcsolódnak, azon egyszerű okból, hogy ez jelenik meg a betétben, illetőleg a tulajdoni lapon. A telexkönyvi be-jegyzési határozat ugyanis egyszerre külső és bel-ső irányultságú. Külső irányultsága a felek felé van, akik felé anyagi jogi joghatásokat közvetít, belső irányultsága a telexkönyvi ügyintéző felé van, egyfajta parancsként arra, hogy az elrendelt változást vezesse át. Ez utóbbi tisztán igazgatási aktus egyéb iránt, mint a saját szervezet felé egy belső rendező aktus.

A szerzők véleményével kapcsolatban meg-jegyzést érdemel, hogy a kockázati felelősségnek a telexkönyvi bizalomvédelem kiépülésére vissza-

vezethető átstrukturálódása nem elsősorban a ha-tásköri, szervezeti kérdésekkel áll – akár közvet-len, akár közvetett – összefüggésben.²⁵ A nem jogerős bírósági határozatokkal egyezően a nyil-vánkönyvi (így telexkönyvi bírósági és ingatlan-nyilvántartási) határozatoknál – a nyilvánkönyvi bizalomvédelem pozitív és negatív oldalának tel-jes bekapcsolása esetén – az elsőfokú határoza-tokhoz sem kapcsolódnak irreverzibilis jogi hatá-sok. A nyilvánkönyvi bizalomvédelem nem hatás-köri szervezeti kérdés. Ha pl. elnézték a feljegy-zett elidegenítési és terhelési tilalmat, akkor a tör-lés azon hiúsulhat meg, hogy a jóhiszemű harma-dik személyként egy új tulajdonos, zálogjogszerző megtámadhatatlan jogi pozíciót szerezvén lehetet-leníti a jogsértő telexkönyvi állapot megszünteté-sét.

A telexkönyvi határozatok közhitelességből eredő irreverzibilitása és a bírósági hatáskör

Hoffmeister és *Auer* szerint, a közhitelesség po-zitív mozzanatának az anyagi nyilvánkönyvi jog-ban való jelenléte esetén a telexkönyvi határozat-hoz utólag megváltoztathatatlan hatások kapcsol-ódnak, amelyek megkövetelik a bírói tudást, fele-lősségvállalást. *Hoffmeister* szerint, „...a telex-könyvi hatósági döntés irreverzibilitása miatt nem elegendő az, hogy azokat bíróságok utólagos fe-lülvizsgálatnak vessék alá. Sokkal inkább már el-ső fokon bírósági tisztviselőknek kell dönteniük, minthogy csak így módon lehet a MRK (Emberi Jogok Konvenciója) 6. cikkének követelményei-nek eleget tenni.” Az Egyezségokmány szövege egyes osztrák telexkönyvi jogászok szerint a konstitutív hatályú ingatlan-nyilvánkönyvi rend-szerű országokban a bírósági hatáskört alapozza meg a telexkönyvek vezetésében. *Hoffmeister* ma-ga is beismeri, hogy az osztrák telexkönyvi és pol-gári jogban a bizalomvédelem intézménye ez irányban csökevényes, mivel – a magyar joghoz hasonlóan – jogvédelmi pozitív hatások a telex-könyvi határozat jogerejéhez kapcsolódtak.²⁶ Nincs tehát irreverzibilitás, sem az osztrák, sem a ma-gyar telexkönyvi, illetőleg nyilvánkönyvi határo-zatoknál. A nyilvánkönyvi alaki jogerőhöz kap-csolóttak némileg ezek a hatások, de teljes egészé-ben ahhoz a jogvesztő hatvánnapos, illetőleg há-roméves határidőhöz, amely lezárja a nyil-vánkönyvi állapot felülvizsgálatát. Ennek megál-lapítása azonban már nem telexkönyvi kérdés, ha-nem perfüggő probléma, nevezetesen a törlési pe-reké. Itt jegyzem meg, hogy utóbbit gyakran neve-

25) *Canaris*: Vertrauenshaftung, Juristische Schulung 1969. 80–81. old.

26) Jóhiszemű és ellenérték fejében történő jogszerzésről ak-kor lehet szó, ha az az ingatlan-nyilvántartásba jogerős hatá-rozattal bejegyzett ingatlanra vonatkozik [1972. évi 31. tvr. 15. § (1) bek.]. BH1998. 203. (Legf. Bír. Kfv. III. 28.490/1996. sz.); lásd erről: *Helmut Koziol–Rudolf Welsler*:

Grundriss des bürgerlichen Rechts; Wien, 1992. Manzshé Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Auflage S. 109.; lásd még erről: *Walter H. Rechberger*: Über die Grund-prinzipien des österreichischen Grundbuchsystems, Veröf-fentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvor-sorge und Urkundenwesen, S. 17. Wiener Konferenz über Grundbuch und Kataster Veröffentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvorsorge und Urkundenwesen, Wien, 1999; továbbá: *Walter H. Rechberger*: Über die Grund-prinzipien des österreichischen Grundbuchsystems, Veröf-fentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvor-sorge und Urkundenwesen, S. 18. Wiener Konferenz über Grundbuch und Kataster Veröffentlichungen des Ludwig-Boltzmann-Institutes für Rechtvorsorge und Urkundenwesen, Wien, 1999; *Eric Feil*: Grundbuchrecht, S. 32–33, Springer Verlag Wien, 1972; továbbá *Hoffmeister*től egy igen izgalmas cikkben: Der Gutgläubenschutz im österreichischen Grund-buchgesetz; Österreichische Notariats-Zzeitung, Juli, 1972, S. 6–10. (Az osztrák telexkönyvi törvény hatálybalépésének 100. évfordulóján tartott előadás alapján); továbbá *Eric Feil*: Von dem Fall der fehlenden Zustellung abgesehen erwirbt der gutgläubige Dritte. Wenn er dir Rechtskraft der Eintragung abwartet, sofort Eigentum. In Grundbuchrecht, S. 32–33, Springer Verlag Wien, 1972

zik minden anyagi jogi alap hiányában telekkönyvi elbirtoklásnak, holott sokkal inkább kötelemi természetű a megoldás. Nevezetesen az eredendően vagy utólag érvénytelenné vált szerződésnek arra az időre utólag – a jogszabály alapján – történő hatályossá nyilvánításához, amely megalapozza a harmadik jóhiszemű szerző szerzését, annak érvényességét.

Eltérő ebben a tekintetben a német és a svájci telekkönyvi jog, ahol a közhitelesség teljessége azonnal hozzárendelt a telekkönyvi bejegyzéshez.²⁷ A német jogban azonban az irreverzibilis hatások kivédésére vezették be az Amtswiderspruch, illetőleg a Zwangsberichtigungsverfahren jogintézményét.²⁸ A két jogintézmény közül a hivatalbóli eljárást lehetővé tevő Amtswiderspruch a legérdekesebb. A német telekkönyv e korrigatív jogintézménye arra az esetre szól, ha a telekkönyv jogsértő jellege a bejegyzés helytelensége miatt áll elő. Azért, hogy a helytelen bejegyzésre alapuló jóhiszemű jogszerzést megakadályozzák – egyben feltétlen kártérítési felelősséget vállaljon az állam – lehetővé teszik a telekkönyvi hatóságnak, hogy a jogsértő bejegyzés észlelésével hivatalból jegyezzék fel az ellentmondás tényét, kizárva a helytelen és jogsértő bejegyzésen alapuló jóhiszemű jogszerzést. A német jog sem teszi helyrehozhatatlanná a telekkönyvi bejegyzéseket, mi több hivatalbóli eljárást tesz lehetővé. Utóbbit Magyarországon többen is a telekkönyvvel összeegyeztethetetlen államigazgatási specifikumnak tartanak, amely önmagában is elegendő a bírósági hatáskör megalapozásához.²⁹

A nem jogerős bírósági ítélethez, illetőleg a nem jogerős közigazgatási határozathoz ugyanúgy semmilyen irreverzibilis hatás nem kapcsolódhat. Az anyagi jogerő beálltaig a peres eljárásban a felek viszonylatában nyitott a jogkérdés sorsa. A nyilvánkönyvi (telekkönyvi, ingatlan-nyilvántartási) határozatokhoz kapcsolódó nem visszavonhatatlan bizalomvédelmi hatás a nyilván-

vánkönyvi anyagi jog rendelkezése alapján azonnal beáll, és pedig nemcsak az érintett felek felé, hanem az eljárásban nem szereplő, féli jogokkal nem rendelkező harmadik személyek felé is beáll.

A nyilvánkönyvi eljárásban a jogsértő és helytelen döntések bejegyzések elkerülése, mint generál prevenció, kétségtelenül nagyon fontos szerepet játszik a bizalomvédelemben, de ezt elsősorban nem az eljáró hatóság felülvizsgálat hatásköre, hanem sokkal inkább a nyilvánkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okirat kiállítóinak, illetőleg hitelesítőinek és csak másodrészt a nyilvánkönyvi tisztviselőknek kell biztosítaniuk.

A hoffmeisteri véleményben valójában a jogi konfliktus helyzetekben döntő bírósági szervezet-hoz kapcsolt fokozott legitimáció köszön vissza. A polgári – peres – ügyekben a bírónak kétségkívül megkülönböztetett szerepe van a jogi konfliktusok kezelésében, a bírói döntés legitimáló hatása kiemelkedő. **A nyilvánkönyvi ügyek viszont nem jogi konfliktushelyzetet jelentő ügyek, ha azzá válnak, akkor polgári perben nyerhetnek megoldást.**

(Folytatás a következő számban – Szerk.)

Az FVM FTF 2002. március 18-i hatállyal kiadta „az állami földmérési alaptérképek felhasználásával készülő egyes sajátos célú földmérési munkák végzéséről és az ezekkel kapcsolatos hatósági eljárások lefolytatásáról, valamint a földügyi szakigazgatásban működő adatszolgáltatás intézményi háttéréről és rendjéről” szóló 13.692/2002. számú

Új F2 Szabályzatot.

A Szabályzat és mellékletei (word formátumban) ingyenesen letölthetők a www.fomi.hu címről, illetve beszerezhető a Földmérési és Távérzékelési Intézetnél.

27) Lásd erről különösen: *Tímár Rojcsék Sándor*: Telekkönyvi Jogunk alaptanai, Pestszentlőrinc, 1941. A szerző saját kiadása

28) *Holzer–Krammer*: Grundbuchrecht, FDC. H. Bock. 1994. 137. old., illetőleg 185–196. old.; *Haegle–Schöner–Stöber*: Grundbuchrecht; C. H. Beck: 1993. 10. Auflage. S. 377; *Holzer*: NJW, 1994. 481–486. old.; *Böhringer*: DtZ. 1993. 336. old.

29) Lásd például: *Jórárt László*: Az ingatlan-nyilvántartás bírósági garanciáinak megerősítéséről, Tanulmány, Kézirat, Budapest, 2002 (Készült a Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság felkérésére és az Igazságügyi Minisztérium megbízásából)

BOD PÉTER TÉRKÉPEI

Bod Péter jelentős egyház- és irodalomtörténeti munkásságával már többen foglalkoztak [1], de térképeiről, melyeket Bázélben 1760-ban kiadott művéhez csatolt, ez ideig nem jelent meg ismertetés vagy tanulmány. Pedig nagyon jelentős mérföldkövet jelen-

1. ábra Bod Péter: Az Isten vitézkedő anyaszentegyháza... története.. első kiadásának címlapja (Bázél, 1760)

tenek ezek a térképek a magyar kartográfia történetében, hiszen az első magyarnyelvű világrész (kontinens) térképekről van szó. Érdeemes ezért idézni Bod Péter könyvének teljes címét: „Az Isten vitézkedő anyaszentegyháza állapotjának, és világ kezdetétől fogva a jelen való időig sokféle változásainak rövid, históriája melly az Isten magyar népének hasznára egyben szedegettetett, és a dolgok nagyobb meg világosítatásáért, a világ négy fő mappáival kiadatott”. Tehát Bod Péter már a címben felhívja az olvasó figyelmét a mellékelt térképekre, melyeket összehajtogatva fűztek a kis nyolcados méretű könyvhöz.

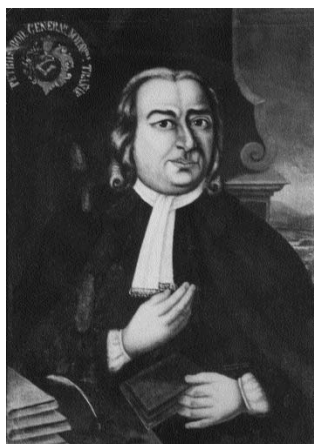
Bod Péter élete

Bod Péter 1712 február 22-én született Felsőcsernátonban, „Erdélynek abban a részében, amely Moldvára tekint, ...Kézdiszékben, a székelyek között” [2]. Apja, Bod Márton, elszegényedett lófő székely nemesi családból származott, édesanyja, Felsőtorjai Solyom Euphrosina, az alsócsernátoni Damokos kúrián nevelkedett fel. Címeres nemeslevelüket Rákóczi

György, Erdély fejedelme, 1640-ben adományozta Bod Pálnak, Bod Péter úkapjának. Bod Péter már 7 éves korában árvaságra jutott, amikor az 1718-as nagy éhínség után, a következő év tavaszán az Erdélyben pusztító pestisjárvány édesapját és két testvérét is elragadta. Mint írja, „engem is levert a pestis mérge, de Isten kegyessége által... felgyógyultam, és két nővéremmel árván maradtam özvegy anyám gondjaira.” [3]. Első iskolamestere Szathmári Gábor volt az alsócsernátoni iskolában, de saját maga panasolja el ottoni lassú haladását a tudományok elsajátításában, „...mivel tavasszal és nyáron kénytelen voltam marhát legeltetni” [4]. 1724-ben, 12 éves korában írták be az enyedi kollégiumba, ahol gyakorta éhséggel küzködve, 'szolgadiákként', mások tanításával szerezve pénzt, tanulta a klasszikusokat. Öt évre rá, szorgalma és tehetsége révén hívták meg a 17 éves Bod Pétert Felsőbányára tanítónak, ahol „gyermekek tanításával három évet töltöttem, magam pedig elolvastam a könyveket, amelyekre szert tehettem, valamelyes tudományos kincset gyűjtöttem. Végül ruhát és egy kevés pénzt szerezvén, ...újból Enyedre jöttem.” emlékszik vissza erre 'Önéletírás'-ában [5]. Az enyedi kollégiumban bölcsészetet és teológiát tanult, majd 1736-ban a kollégium könyvtárának a gondnokságával bízták meg, mely tisztséget nagy szorgalommal és lelkiismerettel látta el. Mint írja, a havasalföldi törökellenes hadjárat idején: „...sok vesződésem volt a kollégium könyveinek biztonságba helyezésével.” [6]. Rá egy évre, mint évfolyamelső, már héber nyelvtant tanított a kollégium diákjainak. Itt ismerkedett meg, és került barátságba Turi Mihállyal, a kollégium gazdatisztjével, akinek a fiát is tanította, s akinek közbenjárására kapta meg Bethlen Kata grófnő évi 30 forintot kitevő alumniáját (kollégiumi ösztöndíját) [7]. Közben meghívást kapott a szászvárosi iskola vezetésére, melyhez még a jegyzői tisztséget is felajánlották, de Bod Péter ezt nem fogadta el, mivel külföldi egyetemen kívánta tanulmányait folytatni. Abban az időben az enyedi kollégium két diákja is tanulhatott 'közölköltségen' Hollandiában, a leideni egyetemen, így 1740 májusában Bod Péter a kollégium jeles tanárainak ajánlólevelével, valamint Bethlen Kata grófnő 50, Turi Mihály és felesége 100 magyar forintjával és a szebeni egészségügyi bizottság bizonyítványával a zsebében indulhatott el Leidenbe Bodoki József iskolatársával. Érdeemes nyomon követni útjukat, hiszen ritka bepillantást nyerhetünk az akkori 28 esztendőes Bod Péter gondolatvilágába, amint peregrinus diáktársával vé-

gigutazva Európát, feljegyzí a számára fontos és nevezetes eseményeket, melyektől a könyv, a könyvtár és a térképek soha nincsenek távol. Útjuk Nagykárolyon át Debrecenbe vezetett, ahol még három másik diák, *Kardos István, Kulin Demeter* és *Losontzi János* csatlakozott hozzájuk. Pestre érve keltek át a Dunán, és folytatták útjukat Székesfehérvár felé, de Mór községben vesztegár alá kerültek, ahonnan csak tizenkét nap után szabadultak. Itt *Bod Péter* megjegyzi, hogy mindössze csak 22 forintot költöttek el ötükre, mint-hogy a környező református egyházak pénzzel és természetbeniekkel is segítségükre voltak [8].

Bécsbe július 3-án érkeztek meg, ahol megtekintették a császári könyvtárat, majd a szükséges útravalók beszerzése után július 7-én, a nürnbergi követ kísé-

Bod Péter (1712–1769) arcképe (Ismeretlen mester műve 1768-ból; Szépművészeti Múzeum, Kolozsvár

tében indultak tovább Melk, Linz, Passau és Regensburg útvonalon Nürnbergbe, ahová egyhetes fáradtságos út után érkeztek meg. Itt meglátogatták a híres Homann-féle rézműhelyt, majd Nürnbergből Würzburgon át Frankfurtba mentek, ahol *De Verhagen*, a legmódosabb kereskedő házában látták őket vendégül. További utazásuk Mainz, Koblenz és

Bonn városokon át vezetett Kölnbe, ahol szintén egy jó módú kereskedő vendégei lévén nyílt alkalmuk a jezsuiták híres nijmegeni könyvtárának megtekintésére *Bod Péter* feljegyezte, hogy „ott egy óriási földgömböt néztünk meg, melynek páriját sohasem láttam” [9]. *Bod Péter* és társai örömebe azonban némi öröm is vegyült, mivel Mainzban egy *Hausz* nevezetű férfi csatlakozott hozzájuk, aki ugyan a mannheimi herceg titkárának adta ki magát, valójában azonban egy közönséges tolvaj volt, aki néhány könyvük ellopása után meglépett. Kölnből *Walter de Beche*, a legtehetősebb kölni kereskedő jóvoltából már hajóval utazhattak Nijmegenbe, a Rajnán azonban olyan vihar támadt, hogy hajójuk majdnem elmerült. Nijmegenből ezek után ismét kocsin folytatták útjukat Utrecht városába, melynek egyetemén akkor több magyar diák, köztük *Szigeti Gyula István, Rétyi István* és *Losonczi Ist-*

ván is tanult. Egnapos pihenés után indultak tovább Amsterdamba, majd végül is több mint két és fél hónapos út után, augusztus 6-án érkeztek meg Leidenbe. *Bod Péter* feljegyzéséből ismerjük, hogy akkor itt a magyar diákok közül *Császár Péter, Bardócz Pál, Sófalvi József* és *Deáki Sámuel* is tanult.

*Bod Péter*t 1740. augusztus 23-án vették fel a leideni 'Hollandia és Westfriesia tekintélyes és hatalmas rendei' kollégiumának hallgatói közé, ahol – mint később maga jegyzi fel – „*lelkem legnagyobb gyönyörűségével három évet töltöttem el*” [10]. Az egyetemen, vagy ahogy *Bod Péter* nevezi 'az akadémián', legszívesebben *Albert Schultens* előadásait látogatta, aki a héber és a keleti nyelvek tanára volt. Itt ismerkedett meg a szír és az arab nyelvekkel is. Nagy szeretettel és figyelemmel hallgatta *Schultens* felolvasásait a zsidó 'régiségekről', nyilvános fejtegetéseit a biblia héber, valamint Homérosz görög szövegéről. A kollégium aligazgatója pedig esténként, vacsora után, a görög Újszövetséget fejtegette az érdeklődő hallgatóknak. A teológiát és a hitazonkeltant három éven keresztül *Alberti* professzornál hallgatta, teológiát és egyháztörténetet pedig *Van den Honert* előadásain. Jogot *Vitriarius*, bölcsészetet *Van Musschenbrock*, történelmet *Van Oudendorp* professzoroknál tanult. De ezen kívül érdekelte minden, ami az egyetemen történt. Részt vett a fizikai és kémiai kísérleteken, figyelemmel kísérte *Lulofs* professzor előadásait a Hold és a csillagok foltjairól, s látta *Albinus* professzort holttesteket boncolni.

Bod Péter szorgalmának meg is volt az eredménye. Mikor egyetemi tanulmányait befejezte, öt professzora, közöttük *Albert Schultens* professzor is, készségesen állított ki részére ajánló levelet. *Schultens* 'a kiváló ifjú, *Bod Péter* úr' érdemeiről, lelkiismeretes és kitartó munkájáról nyilatkozva 'a legjobb érdemjeggyel' bocsájtotta útjára; *Honert*, a teológia és egyháztörténelem professzora pedig 'a kiváló és érdemes férfiú, az erdélyi *Bod Péter*, akadémiánk egyik legkedveltebb tagja'-nak nevezte. *Alberti* szerint pedig 'a serény, szelény, tapasztalt hallgató, gyakori és fürge vitázó jó és keresztyén férfiú'-nak állította ki örömmel a bizonyítványt, midőn az hazájába visszatérni készült [11].

Bod Péter 1743. július 24-én, vasárnap este indult útnak a leideni egyetem által kiállított és 'kisebbségi pecsétjével' ellátott útlevelemmel, melyben kívánságukat fejezik ki, hogy 'útjában semmi akadályoztatás ne érje'. Útitársa *Berzetei József*, ifjúkori barátja és egyetemi tanulótársa volt. Amsterdamból 'életüket és vagyonukat a tengerre bízva' indultak el hajóval Hamburgba, s 'kedvező szelek segítségével' augusztus 4-én meg is érkeztek a város kikötőjébe. Hamburgból kétnapos pihenő után, a királyi postajáratral mentek tovább

Berlinbe, ahol megnézték a várost és annak szép könyvtárát, majd innen az Odera parti Frankfurtba tartottak, ahol 'honfitársaitól' segélypénzt kaptak. A város nevezetességeit, 'amit szükségesnek láttak' megnevezve, az Odera partján folytatták útjukat Boroszlóba (Breslau, ma Wrocław, Lengyelország), ahová augusztus 15-én érkeztek meg. Nagyszámú könyvet is hoztak, *Bod Péter* könyvei hét mázsát, *Berzetei József* nyolc mázsát, *Bányai István*, a későbbi pataki tanár, könyvei több mint 15 mázsát nyomtak [12]. Alig kaptak megfelelő fuvarost, hogy az Odera mentén Lengyelországon keresztül, Neustadton át haza jussanak. A Kárpátokon, 'igen magas hegyek gerincén át' érkeztek meg Késmárkba, majd egynapos pihenő után Lőcsére. Eperjesre érve *Longai János* iskolamester és az egyház lelkipásztora, *Bahen Mátyás* fogadta őket, majd *Berzeviczi György* házában kaptak szállást. Néhány nap múltán a könyveik is megérkeztek, de szomorúan vették észre, hogy a harmincad-vám főnöke, teljesen jogtalanul több könyvet is megtartott magának. Eperjesen könyveiket zsákokba rakták, majd kocsit fogadva küldték Debrecenbe, maguk pedig gyalogszerrel indultak útnak Somosra, ahol a reformátusoknak egyházuk és papjuk is volt. Itt találkoztak a debreceni kocsisokkal, s innen már együtt indultak tovább, és keltek át a Tiszán. *Bod* Debrecenben ismét kénytelen volt néhány napot várakozni, amíg sikerült fuvarost találnia, aki vállalta, hogy Erdélybe vigye könyveivel együtt. 'Végre Gyalun és Tordán át, november 29. napján könyveimmel együtt épen Enyedre érkeztem, ahonnan három évvel azelőtt távoztam' – emlékezik vissza *Bod Péter* [13]. Itt, Enyeden fogadta a hír, hogy a 'méltóságos *Bethlen Katalin* grófnő, ... egy minden keresztyéni erényekkel ékes úrnő' udvari hitszónokául hívta meg olthévízi kastélyába.

Bod Péter örömmel tett eleget a megtisztelő meghívásnak, s már az év december 29-én 'egyházi beszédet' tartott a hévízi templomban, ahol a község lakóinak nagyobb része 'az úrnő előrelátó gondossága által... a szentháromság-ellenes (unitárius) vallásról a helvét (kálvinista) hitvallásra tért' [14]. A következő esztendő nyarán a nagybaconi közzsinat *Bod Péter*t felavatta, és felhatalmazta a szentségek kiszolgáltatására, 'és az Úr igéje törvényes szolgálójának minden tiszte végzésére', melyek után 1746-tól már Hévíz község lelkészi szolgálatát is ellátta. Időközben megismerkedett *Enyedi Máriával*, *Enyedi Sámuel* fogarasi polgár *Bethlen Kata* hévízi udvarházában nevelkedett leányával, akivel 1748. március 19-én tartották meg esküvőjüket Fogarasban. Házasságukból csak egy gyermekük született, aki a keresztségben a *Katalin* nevet kapta *Bod Péter* úrnője iránt érzett tiszteletből és hűségből. A kis Katát végül is a grófnő fogadta ma-

gához, és nevelte udvarházában, miután annak édesanyja, *Bod Péter* felesége, röviddel a gyermek születése után meghalt.

Bod Péter hitszónoki és lelkipásztori teendői mellett nagy örömmel gondozta úrnője gazdag könyvtárát is, ahol serényen dolgozott könyveinek megírásán. Minden valószínűség szerint már olthévízi papsága idején érlelődött meg *Bod Péter*ben egy egyetemes egyháztörténet megírásának gondolata, melyben pártfogójának könyvtára is segítette, úrnője támogatása pedig ösztönözte a leideni egyetemet megjárni s az európai irodalomban és kartográfiában bő ismereteket szerezett *Bod Péter*t.

Ezek után 1749 novemberében teljesen váratlanul érte *Bod Péter*t a magyarigeni egyház meghívása, melyet nehezen, az akkor már idős és beteg *Bethlen Kata* ösztönzésére fogadott csak el, s mint írja: „1749. december 2-án búcsút mondtam az udvari papságnak, és 5-én átköltöztem Igenbe” [15]. Itt ismerkedett meg *Bányai Zsuzsannával*, *Bányai István* benedekfalvi lelkipásztor leányával, s akit 'megunván a magános élet alkalmatlanságait' 1751. március 9-én, egyhónapos mátkaság után, nőül vett. Házasságukból kilenc gyermekük született, de közülük mindössze csak hárman érték meg a felnőtt kort.

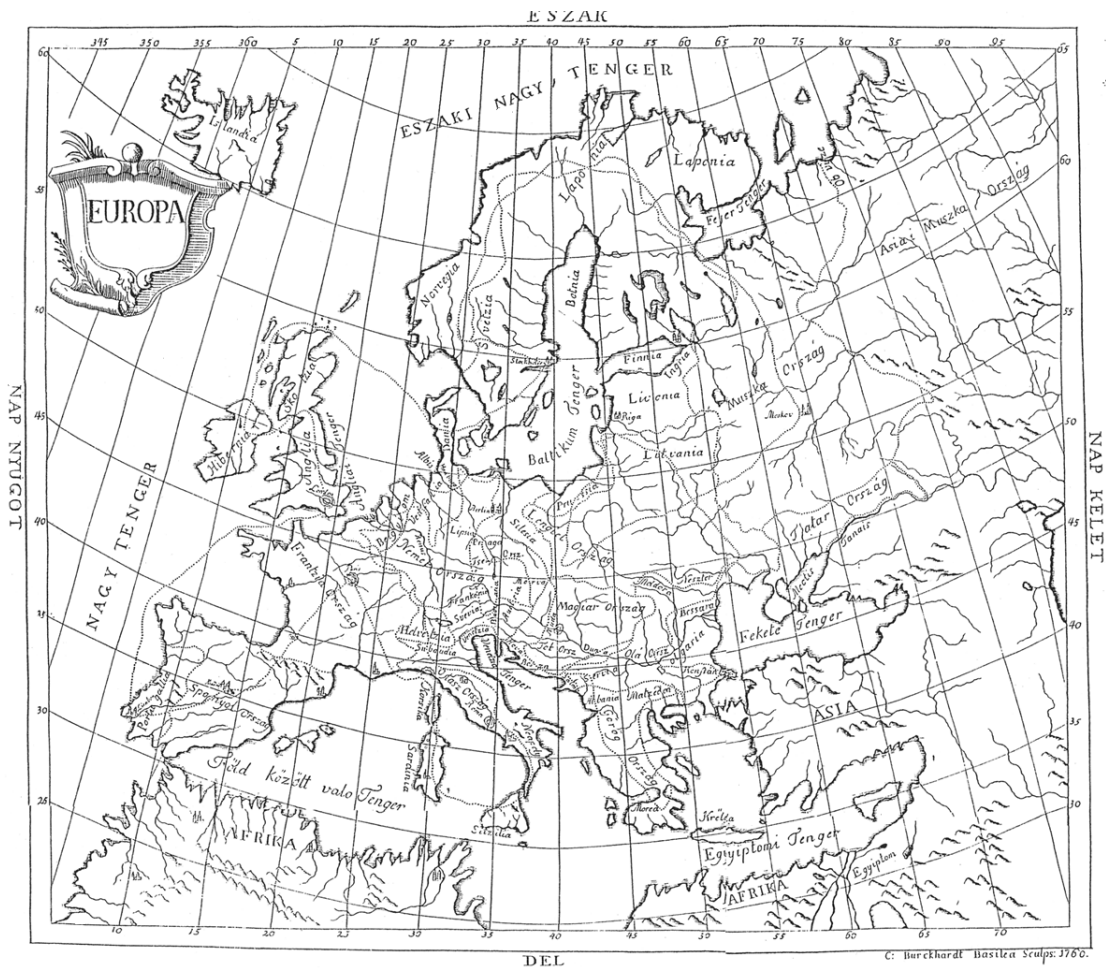
Bod Péter, bár külsejére nézve 'magas termetű, hasas, tiszteletet parancsoló tekintetű' férfi volt [16], mégsem örvendett jó egészségnek. Különösen sokat szenvedett a testét elborító kelevényekkel, melyeket forralt birsalma levének odatáival avagy 'feredőre járással' igyekezett gyógyítani. Az 1768. esztendő hosszantartó tele, amikor még márciusban is 'oly kemény, csikorgó, nagy hó volt mint Januariusban' [17], nagyon megviselte egészségét. Fej-, mell- és szemfájdások kínozták, ezért 'eret vágatott'. Áprilisban már kisé jobban érezte magát, s ezért kiment a Magyarigen határában levő papi szőlőbe a munkásokhoz, ahol „egy szőlővesszőt kezdvén tisztogatni egy igen éles kacorral a bal kezemet erősen megvágám. Hamarjában bekötöttem a keszkenőmmel, s hazajövet, de idehaza a vérnek folyását meg nem állíthatván, reggeli tíz vagy 9 órától fogva estvéli majd 6 óráig elfolya vérem úgyannyira, hogy már az életem utolsó órája is majd lefolya. Élesztgetvén holmi spiritusokkal, s a szörnyű nagy izzadásban a vér folyása is megállván, úgy kezdék helyre állani lassan. Kötötték sokfélével, végre gelesztákat szedvén és ecetbe s égetett borbába vetvén, azokat kötötték a sebre, s úgy állott el a folyása. Isten kíváltképpen való kegyelmességének tartom, hogy akkor és ezen casus [ok] által meg nem holtam, mert bizonyosan rosszakaróim reám fogták volna, hogy magam öltem meg magamat, s holtom után elmocskoltanak volna” [18]. Meg is volt az oka *Bod Péter*-

nek, hogy így módon vélekedjék, hiszen a hatóságok ellenreformációs törekvésükben vizsgálat alá helyezték könyvei miatt, s azon év őszén királyi leirat rendeléssel el, hogy három könyve 'lefoglaltassék, használatuk betiltassék' [19]. Különös figyelmet fordítottak a hatóságok az erdélyi református püspökök életét feldolgozó Smirnai Szent Polikárpus, valamint a magyarországi és erdélyi neves személyek életét megörökítő Magyar Athenas kötetére, s elrendelték, hogy azoknak 'íróit és kiadóit nyomozzák ki és róluk jelentést tegyenek' az erdélyi fő kormányzóknak. A fő kormányzások 1769. január 23-án tűzte ki a tárgyalást, majd március 2-ára halasztotta el [20]. Bod Péter egyébként is nagyon legyengült szervezetét erősen megviselte a személyes elleni zaklatás; 1768 őszén óta már ágyban fekvő beteg volt, s 1769 március 3-án mellvízkórban, életének 59. esztendejében halt meg a magyarországi parókián.

A térképekről

Bod Péter minden bizonnyal már magyarországi lelkesége kezdetén dolgozhatott 'Az Isten vitézkedő Anyaszentegyháza...' című egyháztörténeti könyvében, mely a tanulmány tárgyát képező négy világrész térképét is tartalmazta, hiszen már 1753 novemberében elkészült annak kéziratával. Felvetődik a kérdés: ha már 1753 őszén készen volt a kézirat, miért csak hét évvel később, és miért külföldön jelenhetett meg nyomtatásban Bod Péternek ezen könyve (1. ábra). A választ minden valószínűség szerint éppen a térképek metszése és nyomtatása okozta nehézségekben kell keresnünk, ugyanis Bod Péternek már ennek előtte is több munkája jelent meg erdélyi nyomdákban.

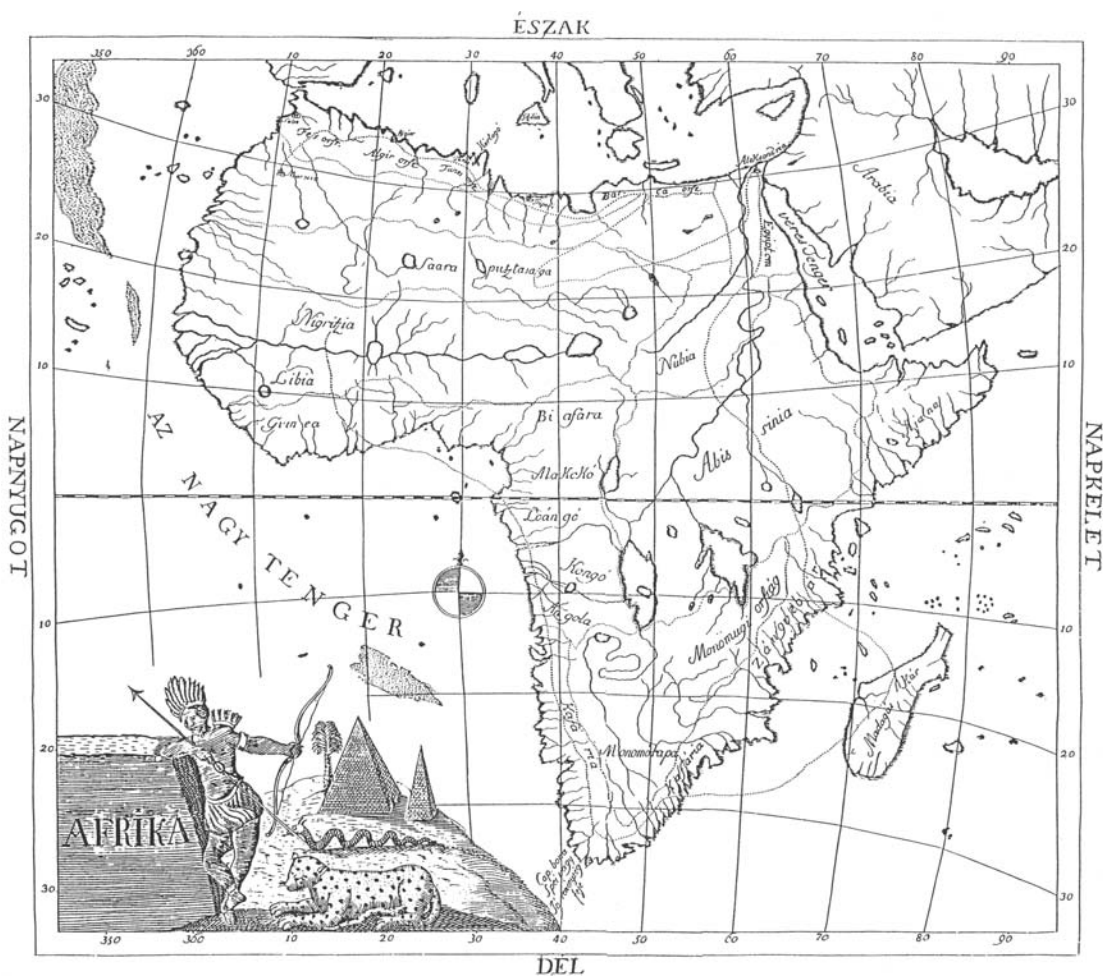
Jó alkalom és lehetőség nyílt arra, hogy a könyv végre megjelenhessen, amikor 1759-ben Bethlen Kata unokaöccse és Bod Péter volt tanítványa [21], az ifjú Teleki József (1738–1796) külföldi tanulmányútra

2. ábra Bod Péter Európa-térképe

indult. *Teleki József* Bázisban *Bod Péter* kérésének el-
 gett téve metszőt keresett a térképek lemezeinek elké-
 szítésére, valamint nyomdát a könyv megjelenítésé-
 hez. A metszőt C[hristoph?] *Burckhardt* személyében
 választotta ki, minden valószínűség szerint a nyomda
 tulajdonosa, *Im-Hof Rudolf János* ajánlata alapján,
 bár az is feltételezhető, hogy a nyomdára bízta azok
 elkészítését. Végül is 500 példány kinyomtatásában
 egyeztek meg, melyről maga *Bod Péter* tesz említést
 'Önéletírás'-ának 'A magamról íratott és nyomtatott
 könyvekről' fejezetének 6. paragrafusában. 'Baselben

térképek metszete eléggé kezdetleges. Ennek ellenére
 dicséretére válják a mesternek, hogy derekasan birkó-
 zott meg a számára ismeretlen nyelv metszésével,
 nagyjából helyesen másolva *Bod Péter* kéziratát. A
 térképek címpajza is kezdetleges; 'Európa' (2. ábra)
 és 'Asia' táblája egyszerű metszésű, míg 'Afrika' lapján
 (3. ábra) egy bennszülött jobbkezében lándzsával,
 balkezében nyíllal, hátán nyílvevőkkel teli tegezzel
 könyököl egy kőtömbön. Mellette egy nagyon szelid-
 nek tűnő párduc és egy annál mérgeesebb óriáskígyó
 naív rajza látható. Háttérben két piramis és egy pál-

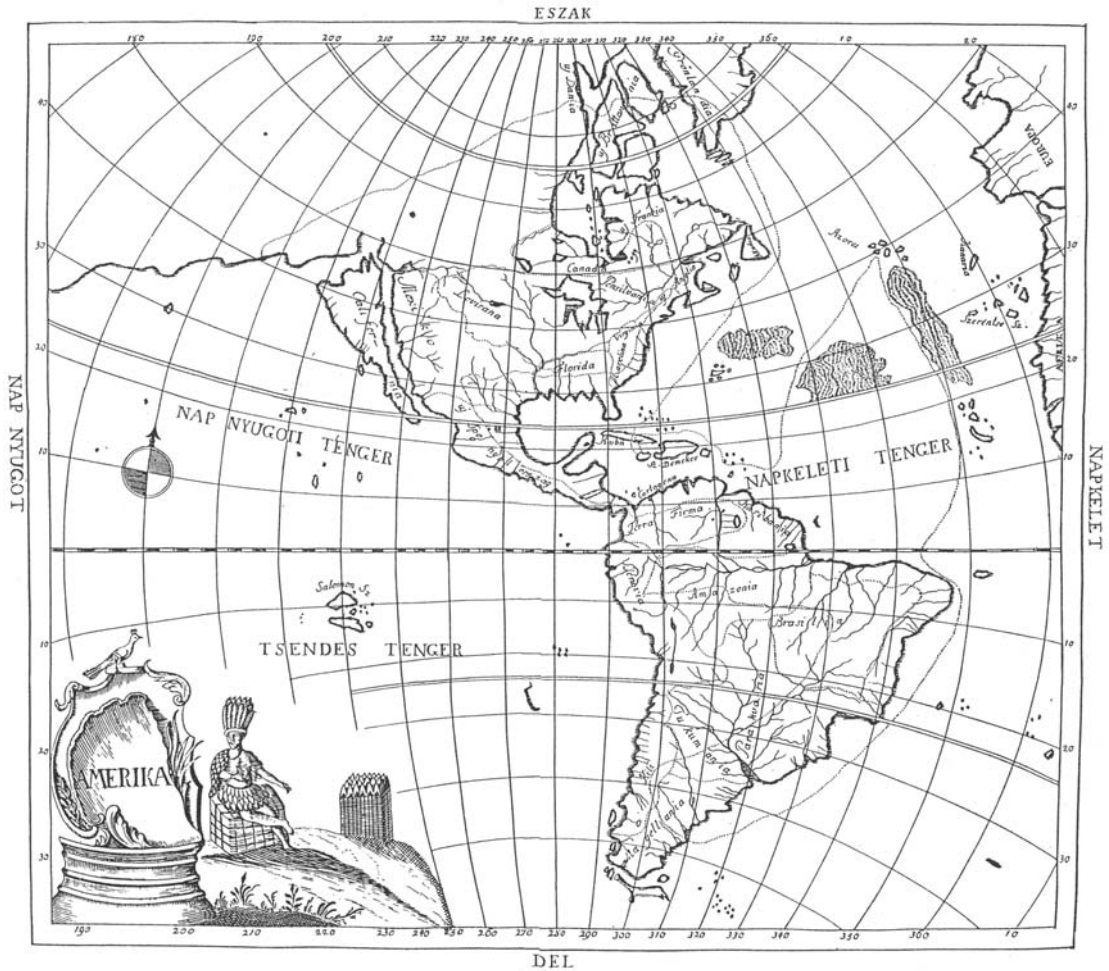

3. ábra *Bod Péter* Afrika-térképe

nyomtatattam ki az Ekklesiái Históriámat 1760 esz-
 tendőben', de mindjárt el is panasolja, hogy „ígért a
 könyvnyomtató 500 exampart [példányt], amelyet
 még eddig sem vettem, előre pedig megfizettem fh
 [magyar forint] 300” [22]. A választás a metsző sze-
 mélyét illetően nem bizonyult túl sikeresnek, mivel a

mafa teszi teljessé a képet. 'Amerika' térképén (4. áb-
 ra) tolldíszbe öltözött indián ül egy bálán, míg mellet-
 te, a háttérben cukorsüvegek kötege látszik, a címpaj-
 zas tetején pedig egy pávakakas díszelg.

Vajon melyik atlasz lehetett *Bod Péter* térképeinek
 forrása? Erre sajnos sem *Árva Bethlen Kata* könyvtá-

4. ábra Bod Péter Amerika-térképe

rának fennmaradt lajstromából, sem pedig Bod Péter saját könyvtárának jegyzékéből nem tudunk következtetni, mivel ezekben egyetlen atlasz sincs felsorolva, amit felhasználhatott volna a térképek megrajzolásához. Bod Péter a leideni egyetemen nyilván megismerkedett a híres németalföldi kiadók, *Blaeu*, *Ortelius* és *Visscher* atlaszaival, de ezek addigra már elavultak az újabb felfedezések és a kartográfia fejlődése során. Bod Péter nagy súlyt fektetett a történelem- és a földrajztudomány fontosságára, mely ezen könyvének egyik legszebb fejezetéből tükröződik.

Európa bevezető szövegében pedig az Európát bejárt Bod Péter ilyen formában tesz tanúságot hazaszeretetről: „Illendő dolog az, sőt szükség, hogy a' ki az idegen országokat akarja meg látni, elsőben tudja a' maga Hazáját.” [23]. Bod Péter igyekezete ellenére észrevehető azonban mind az Európa, mind az Ázsia lapján ábrázolt Magyarország metszetén a Duna fo-

lyásának átlós vonala, mely még egy *Marsigli* és *Müller* felméréseit figyelembe nem vett kiadás felhasználásáról tanúskodik, Amerika térképén pedig Kalifornia is még szigetként van ábrázolva. A térképek forrását végül is a térképeken szereplő adatok mellett a már említett címpajzsok képei, valamint az égtájrészak elhelyezése alapján sikerült beazonosítani. Ezek arra a következtetésre vezettek, hogy Bod Péter *George Matthaus SEUTTER* 'Atlas Novus'-ának egyik kiadásáról készítette el a térképek kéziratos vázlatát, minden valószínűség szerint még leideni tartózkodása alatt. Kezdő meridiánja mindkettőnek a mai Kanári szigetcsoporthalad át, a 'Fortune' szigeten, melyet Bod Péter magyar nyelven 'Szerentse Sz[iget]-ként tüntet fel. Ugyancsak megegyezik égtájrészainak elhelyezése *Seutter* térképeivel. Afrika és Amerika lapjain pedig átvette, bár egyszerűsített formában, a kartusok rajzait is.

Bod térképeinek nagysága 'kis fólió', méretük átlagosan 345 x 390 mm., melyeket 4 x 3 réteg hajtogatva fűztek többnyire a könyv hátlapja és az utolsó oldal közé. Ritkábban az is előfordult, hogy a térképeket az 'Előjáró Beszéd' oldalai közé kötötték.

Az Im-Hof nyomdának saját papírmalma volt, és az onnan származó papírok vízjelei a könyv papíranyagának vízjeleivel megegyezők. Eltérőek azonban a térképek vízjelei. Ez arra utal, hogy a térképeket valószínűleg más nyomda állította elő.

A térképpapírok vízjele az első kiadásban az 'M'-betű közepéből kiemelkedő kereszt vagy szelmalom stilizált vitorlája és a három gömbön álló 'D'-betűs kereszt alakban vegyesen fordul elő. Az előbbi frankfurti, az utóbbi pedig a *Düring* család berni malmaiból származtatható. Az 1777-es, második kiadás vízjelei egyöntetűen a 'Z' és 'P' betűs horgony, valamint a bal első lábával címerpajzsot tartó, jobb első lábával vállán pallost viselő, ágaskodó, nyelvét öltő oroszlán. Ezen vízjelek malmaid ezidáig még nem sikerült beazonosítani.

A két kiadás körülményei sem tisztáztak még, ugyanis Bod Péter – amint említettem – 'Önéletírás'ában zsörtölődött a könyvek késése miatt, 'Napiköltés jegyzék'-ében pedig mindössze 93 példány apránkénti kézhezvételét jegyezte fel 1762 és 1764 között [24]. Teleki Sámuel 1760 augusztus 30-án Bázélból levélben értesítette Teleki Józsefet Leidenben, hogy bár „Imhoff a tiszteletes Bod úr magyar nyelven kibocsátott Eklézsiái Historiáját kinyomtatta már, de a Mappán dolgozó mesterember csak hazudoz.” Tűri Sámuel ugyan 1764 decemberében, Bécsből keltezett levelében igyekezett megnyugtatni Bod Pétert, hogy a 'Bázélben nyomtatott Historia exemplári Regensburgban vagynak jó gondviselés alatt' [25].

A második kiadás 1777-ben jelent meg az immáron Im-Hof Rodolf János és a 'Fia' néven működő nyomdánál. A második kiadás szövegét, melyben helyesírási javításokat is végeztek, teljesen újra kellett szedni, de a térképek lemezei, csodával határos módon, épségben maradtak az évek folyamán, s azokat minden változtatás nélkül használták fel ehhez a kiadáshoz is.

A térképeket tartalmazó könyvek ma

Felkutattam, hogy ma hol, hány példányban és milyen állapotban maradtak fenn ezek a térképek. Munkámat nagyban megkönnyítette Plihál Katalinnak, az OSZK térképtára vezetőjének szíves közbenjárása Vársárhelyi Juditnál. Utóbbi rendelkezéseimre bocsátotta azt a listát, mely a két kiadás könyveinek az elmúlt 20 esztendő alatti lelőhelyeit tartalmazta. Ennek alapján 6 ország 31 helységében 55 különböző intézmény

könyvtárát kerestem fel személyesen vagy írásban. Ebben segítségemre volt Feiszt György barátom, a Vas Megyei Levéltár igazgató-helyettese, így 50 (!) intézménytől megkaptam a kért információkat, s lehetőségem lett részletes statisztika készítésére. Itt igen lerövidítve, a közgyűjteményekben megtalálható 94 kötetről számolhatok be, közülük 65 kötet található Magyarországon, 21 kötet Romániában (Erdélyben). Tekintetbe véve, hogy egy-egy kötet kiadásuk idején négy térképet tartalmazott, és ma már ugyan több kötet csak hiányosan van meg, mégis fennmaradt 210 térkép, ebből mintegy 126 van Magyarországon, 64 Erdélyben, 8 db Szlovákiában, 8 Nagy-Britanniában és 4 a Cseh Köztársaságban, melyek zöme jó állapotban van.

Gróf L. László,
térképtörténész, professor,
Oxford, Military College

IRODALOM

- [1] Stoll-Varga-V. Kovács: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája. Bp. 1972.
[2–15, 17, 18, 20–23, 25] Bod Péter: Önéletírás. Közreadta Jancsó E. in Erdély öröksége. Bukarest, 1955. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1982.
[16, 19, 24] Mikó Imre: Bod Péter élete és munkái. Pest, 1862. Régi Magyar Prózai Emlékek, Akadémiai Kiadó

ÚJ ÜGYFÉLSZOLGÁLATI RÉSZLEG A BÉKÉSCSABAI KÖRZETI FÖLDHIVATALBAN ÉS KAPCSOLÓDÓ INTERJÚK

2003. december 16-án dr. Berczi Norbert, az FVM jogi és igazgatási helyettes államtitkára ünnepélyes keretek között átadta rendeltetésének a Békéscsabai Körzeti Földhivatal új ügyfélszolgálati részlegét.

Beszédében elmondta: „Mindig kellemes kötelezettség, ha a földhivatali szervezeten belül egy új vagy felújított létesítmény átadására nyílik lehetőség, hiszen ez a fejlődés kézzelfogható bizonyítéka. Meggyőződésem, hogy a most elkészült ügyfélszolgálati irodának mindenki örül. Örülhet az ügyfél, akit összehasonlíthatatlanul kellemesebb körülmények között tud fogadni a hivatal, mint korábban tehette. Az ügyfélhívó rendszer révén pontosabban fel tudja mérni, hogy mennyi várakozás után tudja elintézni az ügyét, és a várakozási időt egyből elintéznivalóira fordíthatja. De

Bod térképeinek nagysága 'kis fólió', méretük átlagosan 345 x 390 mm., melyeket 4 x 3 réteg hajtogatva fűztek többnyire a könyv hátlapja és az utolsó oldal közé. Ritkábban az is előfordult, hogy a térképeket az 'Előjáró Beszéd' oldalai közé kötötték.

Az Im-Hof nyomdának saját papírmalma volt, és az onnan származó papírok vízjelei a könyv papíranyagának vízjeleivel megegyezők. Eltérőek azonban a térképek vízjelei. Ez arra utal, hogy a térképeket valószínűleg más nyomda állította elő.

A térképpapírok vízjele az első kiadásban az 'M'-betű közepéből kiemelkedő kereszt vagy szelmalom stilizált vitorlája és a három gömbön álló 'D'-betűs kereszt alakban vegyesen fordul elő. Az előbbi frankfurti, az utóbbi pedig a *Düring* család berni malmaiból származtatható. Az 1777-es, második kiadás vízjelei egyöntetűen a 'Z' és 'P' betűs horgony, valamint a bal első lábával címerpajzsot tartó, jobb első lábával vállán pallost viselő, ágaskodó, nyelvét öltő oroszlán. Ezen vízjelek malmaikat ezidáig még nem sikerült beazonosítani.

A két kiadás körülményei sem tisztáztak még, ugyanis Bod Péter – amint említettem – 'Önéletírás'ában zsörtölődött a könyvek késése miatt, 'Napiköltés jegyzék'-ében pedig mindössze 93 példány apránkénti kézhezvételét jegyezte fel 1762 és 1764 között [24]. Teleki Sámuel 1760 augusztus 30-án Bázélból levélben értesítette Teleki Józsefet Leidenben, hogy bár „Imhoff a tiszteletes Bod úr magyar nyelven kibocsátott Eklézsiái Historiáját kinyomtatta már, de a Mappán dolgozó mesterember csak hazudoz.” Tűri Sámuel ugyan 1764 decemberében, Bécsből keltezett levelében igyekezett megnyugtatni Bod Pétert, hogy a 'Bázélben nyomtatott Historia exemplári Regensburgban vagynak jó gondviselés alatt' [25].

A második kiadás 1777-ben jelent meg az immáron Im-Hof Rodolf János és a 'Fia' néven működő nyomdánál. A második kiadás szövegét, melyben helyesírási javításokat is végeztek, teljesen újra kellett szedni, de a térképek lemezei, csodával határos módon, épségben maradtak az évek folyamán, s azokat minden változtatás nélkül használták fel ehhez a kiadáshoz is.

A térképeket tartalmazó könyvek ma

Felkutattam, hogy ma hol, hány példányban és milyen állapotban maradtak fenn ezek a térképek. Munkámat nagyban megkönnyítette Plihál Katalinnak, az OSZK térképtára vezetőjének szíves közbenjárása Vársárhelyi Juditnál. Utóbbi rendelkezéseimre bocsátotta azt a listát, mely a két kiadás könyveinek az elmúlt 20 esztendő alatti lelőhelyeit tartalmazta. Ennek alapján 6 ország 31 helységében 55 különböző intézmény

könyvtárát kerestem fel személyesen vagy írásban. Ebben segítségemre volt Feiszt György barátom, a Vas Megyei Levéltár igazgató-helyettese, így 50 (!) intézménytől megkaptam a kért információkat, s lehetőségem lett részletes statisztika készítésére. Itt igen lerövidítve, a közgyűjteményekben megtalálható 94 kötetről számolhatok be, közülük 65 kötet található Magyarországon, 21 kötet Romániában (Erdélyben). Tekintetbe véve, hogy egy-egy kötet kiadásuk idején négy térképet tartalmazott, és ma már ugyan több kötet csak hiányosan van meg, mégis fennmaradt 210 térkép, ebből mintegy 126 van Magyarországon, 64 Erdélyben, 8 db Szlovákiában, 8 Nagy-Britanniában és 4 a Cseh Köztársaságban, melyek zöme jó állapotban van.

Gróf L. László,
térképtörténész, professor,
Oxford, Military College

IRODALOM

- [1] Stoll-Varga-V. Kovács: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája. Bp. 1972.
[2–15, 17, 18, 20–23, 25] Bod Péter: Önéletírás. Közreadta Jancsó E. in Erdély öröksége. Bukarest, 1955. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1982.
[16, 19, 24] Mikó Imre: Bod Péter élete és munkái. Pest, 1862. Régi Magyar Prózai Emlékek, Akadémiai Kiadó

ÚJ ÜGYFÉLSZOLGÁLATI RÉSZLEG A BÉKÉSCSABAI KÖRZETI FÖLDHIVATALBAN ÉS KAPCSOLÓDÓ INTERJÚK

2003. december 16-án dr. Berczi Norbert, az FVM jogi és igazgatási helyettes államtitkára ünnepélyes keretek között átadta rendeltetésének a Békéscsabai Körzeti Földhivatal új ügyfélszolgálati részlegét.

Beszédében elmondta: „Mindig kellemes kötelezettség, ha a földhivatali szervezeten belül egy új vagy felújított létesítmény átadására nyílik lehetőség, hiszen ez a fejlődés kézzelfogható bizonyítéka. Meggyőződésem, hogy a most elkészült ügyfélszolgálati irodának mindenki örül. Örülhet az ügyfél, akit összehasonlíthatatlanul kellemesebb körülmények között tud fogadni a hivatal, mint korábban tehette. Az ügyfélhívó rendszer révén pontosabban fel tudja mérni, hogy mennyi várakozás után tudja elintézni az ügyét, és a várakozási időt egyből elintéznivalóira fordíthatja. De

örülhet a hivatal dolgozója, mivel megfelelő, kultúrát elhelyezés mellett gyorsabb, pontosabb és talán kevésbé fárasztó a munka”.

Mint megtudtuk, a Békéscsabai Körzeti Földhivatal – talán meglepő – az ország egyik legfiatalabb földhivatala, mindössze 28 éves, holott a szervezet idén már 37. Tanulságos lehet a története. A földhivatalok létrehozásakor, 1967-ben a békéscsabai földügyeket a Békési Járási és Városi Földhivatal intézte. Nem biztos, hogy magyarázat, de talán érdekes: ebben az időben a Megyei Tanács Igazgatási Osztályát békési illetőségű személy vezette.

Csak nyolc évvel később, 1975-ben jött létre az önálló Békéscsabai Városi Földhivatal, Békéscsaba, Mezőberény, Köröstarcsa és Csárdaszállás illetékességi területtel. Az akkori 16 fős létszámmal elintézhető volt még az ingatlan-nyilvántartás szerkesztés munkája is.

Nem sokkal ezután beindult a „fejldés”, a járáások megszűnésével a városok vetélkedése indult meg a

Az átadás ünnepélyes pillanatai (fotó: Békés Megyei földhivatal)

minél nagyobb területért, aminek nemcsak rangban, hanem költségvetési forrásban is lehetett pozitív eredménye. Nehezen sikerült csak elérni, hogy a szeghalmi földhivaltól 9 km-re fekvő Vésztő lakosságának földügyeit ne az ötször olyan távoli Békéscsabán kelljen elintézni. Létszámmal, elhelyezéssel, eszközökkel szinte nem lehetett követni az évről-évre növekvő illetékességi területet.

Ma ott tartanak, hogy a megye körzeti földhivatalai feladatainak mintegy egyharmada a békéscsabai hivatalban jelentkezik. Tudni lehet, hogy a csabai földhivatal történelmében a múlt év végéig a hátralékok felszámolásáért folytatott küzdelem volt a jellemző. Csak címszavakban a további, a napi feladatokra ráadásként kapott, „desszertnek való csemegék”: ingatlan-nyilvántartás szerkesztése, földértékelés, kárpótlá-

si feladatok, TAKAROS adatbázis manuális feltöltése, földhasználati nyilvántartás munkái (kezdetben a személyi-tárgyi háttér biztosítása nélkül), hogy a jogszabályi változásokból eredő rohamokról már ne is ejtsünk szót.

Kemény munkával, a munkatársak tudatos kiválasztásával, szervezeti korszerűsítésekkel, a felsőfokú szakképzés támogatásával (tanulmányi szerződésekkel), a technikai és technológiai fejlesztésekkel végre idén tavasszal a békéscsabai földhivatalban is megszűnt a hátralék.

Ezzel az egész megye megszabadult a hátralékoktól. Hogy mennyire nem lehetett könnyű megfelelni a követelményeknek, nemcsak a különösen mostoha helyzetű békéscsabai hivatalnak, hanem másoknak is, arra álljon itt egy kiragadott példa:

Csak azvingatlan-nyilvántartási ügyiratszám öt év alatt több mint kétszeresére nőtt a megyében, a négy éve kezdődött földhasználati nyilvántartás ügyiratszáma eleinte elérte az ingatlan-nyilvántartási ügyiratszám 50 %-át, mára mennyisége kismértékben csökkent. Az adatszolgáltatás is rendkívüli mértékben nőtt: 1998-ban 72 ezer tulajdoni lap, 2002-ben tulajdoni és földhasználati lap összesen 170 ezer db volt kiadva. (A növekedés közel két és félszeres.) Mindezeknek igen jelentős a humán és technikai kapacitás igénye, de számottevő a költségvetési forrásszükséglete is.

A megyében jelenleg öt körzeti földhivatal működik, három kirendeltséggel. Korábban két kirendeltség önálló kishivatal volt, annak minden előnyével és hátrányával. Két évvel ezelőtti szervezeti átalakítással sikerült közel azonos méretű hivatalokat kialakítani, ilyen módon a szervezeti hierarchiában az osztályszerkezetet is megvalósítani. Képtelen helyzetnek lett ez által vége: egy vezetőhöz néhol 50, máshol csak tíz beosztott tartozott. De az is eléggé „ellentmondásos” volt, hogy három körzeti és a megyei földhivatal 10 km sugarú körön belül helyezkedett el.

Erről az új ügyfélszolgálati irodáról elmondható, hogy ebben megtestesül mindaz, amit a FVM – a PHARE és egyéb támogatással – az utóbbi évek fejlesztéseiben elért, párosulva azzal, amit ehhez még a Békés megyei kollégák saját igyekezetükből, ambíciójukból, felkészültségükből hoztattak. Itt már az is digitális, ami valójában még nem az: a papírtérképeket is számítógépen be tudják mutatni, és azokról az adatszolgáltatás is megoldható. A digitális adatok aránya igen magas: a teljes külterület digitális/vektoros formában áll rendelkezésre, a belterületi térképek még csak kis részben digitálisak (Kondoros ilyen), de remény van arra, hogy rövidesen alapvetően megváltozik ez a helyzet, figyelemmel a Nemzeti Kataszteri Programra.

Az államtitkár az ünnepség során hangot adott azon meggyőződésének, hogy – Békéscsaba és Békés megye földhivatalainak szorgalmas, felkészült és kifogástalan erkölcsi tartású munkatársainak köszönhetően – az ország egyik kiemelkedő teljesítményének elismerése és további sikerek alapja is ez az új épület.

„Köszönet illeti a város vezetőit, képviselő testületét, akik nem csupán üzleti szempontokat, hanem közszolgálati célú lehetőséget láttak ebben az épületben; a források megteremtésében munkálkodókat, különösen a szakmai és költségvetési főosztályt, de mindazokat is, akik döntési helyzetben támogatásukat adták.” – szölt az elismerés hangján az FVM magas rangú tisztségviselője.

A hivatalos átadást a nemzeti színű szalag átvágása szimbolizálta.

Az ünnepség hivatalos részét követő fogadás nyüzsgő forgatagát kihasználva, két rövid interjúra is mód nyílt. *Csernusné Sebők Ilona* asszonyt, a Békéscsabai Körzeti Földhivatal új hivatalvezetőjét kérdeztük:

– *Most, hogy egy nagy teheről szabadult meg a hivatal, milyen gondolatok foglalkoztatják?*

– Hivatalunk munkája ma nagyságrenddel nagyobb, mint a létrehozásakor volt. Ezért már nagyon szükségünk volt a most megnyílt ügyfélszolgálati irodánkra.

– *Máshol is nőttek a feladatok, Önöknél mitől más a helyzet?*

– Ide vezetett – a máshol is bekövetkezett növekedésen túl – az, hogy az illetékességi terület mintegy kétszer nagyobb, mint induláskor. Ezt a monoton növekedést létszámmal még úgy-ahogy, de a technikai feltételekkel, leginkább épülettel nem lehetett követni. Az utóbbi években már ügyfélnek, ügyintézőnek egyaránt elviselhetetlen kezdett lenni az állapot. Képzelnünk el kb. 200 m² területen 50 ügyintézőt és napi 120–150 ügyfelet.

– *Milyenek az új körülmények?*

– Sokkal kellemesebbek, hiszen a munkavégzésre szolgáló terület közel duplájára nőtt. Ezen felül a nagyon esztétikusan és praktikusan megvalósított ügyféltérben sokkal nyugodtabban folyhat a munka. A teljesen számítógépre alapozott adatszolgáltatás, az ügyfélhívó, a kellő nagyságú várakozó terület mind sokat jelent ebből a szempontból.

– *Ön az új vezetője a hivatalnak. Kérjük, mondjon valamit magáról!*

– Agrár felsőfokú végzettségem van, ehhez négy éve megszereztem az ingatlan-nyilvántartási titkár felsőfokú szakképzettséget is. Kezdetből fogva földhivatalban dolgoztam, túlnyomórészt a csabai hivatalban. A hivatalvezető megbízás még néhány éve lehet, hogy

gondolkodóba ejtett volna, de most úgy érzem, hogy a szükséges tapasztalatok mellett, a jól felkészült munkatársak segítségével el tudom látni a rám bízott feladatokat.

– *Ehhez jó egészséget és sok sikert kívánunk!*

Megtudtuk, hogy a jelenlévő munkatársak közül *Laudisz Lászlóné*, *Manyika* személyes részvételt vállalt a Fővárosi Kerületek Földhivatalában felszaporodott százezres ügyhátralék feldolgozására irányuló „expedícióban”. Ez, a fővárosi helyszínen végzett „bedolgozás” a gyakorlatban az elmúlt év novemberében már megkezdődött.

– *Hogyan, milyen körülmények között? – kérdeztük Laudisz Lászlónét, aki a különböző körzeti földhivatalokból érkezett első tizenkét résztvevő egyike volt.*

– Az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztály felhívására még szeptemberben jelentkeztem negyedmagammal a munkára. Az idő múlása miatt végül is egyedül mentem el, a többiek leginkább a vizsgaidőszak miatt nem tudtak jönni. A körülmények? A hivatal épületében, annak tanácskozó termében jó körülményeket biztosítottak számunkra. Csak mi tizenketten, vidéki földhivatalosok voltunk a helyiségben, de mindig volt a helyiek közül, aki segített, ha kellett, illetve a munkát kiosztotta.

– *Tehát nem voltak magukra hagyva. Az a „hír” is terjedt a vidéki hivatalokban, hogy a fővárosi dolgozók nem mindegyike nézte jó szemmel a vidékiek jelenlétét.*

– *Mi ilyet nem tapasztaltunk, sőt nagyon is segítőkészek voltak hozzánk.*

– *Mindannyian vidékről, munkahelytől, családtól, barátoktól távol végezték a munkát. Nem tűnt ez „kényszermunkának”?*

– *Nem volt az, mert először is önállóan vállaltuk, de a földhivatal vezetői igyekeztek a munkahelyen kívüli körülményeket is úgy szervezni, hogy ne legyen az. Jó volt a szállásunk, az étkezés is teljesen megfelelő volt.*

– *Izgult, mielőtt megtapasztalta volna mindezeket?*
– *Természetesen, nagyon, de nem a munka miatt. Attól félttem, hogy eltévedek a nagyvárosban. De ez is hamar elmúlt.*

– *De az igaz, hogy a munka nehezebb volt, mint a békési munkahelyén?*

– *Természetesen igaz, még ha az alapok azonosak is. Az okiratokban sokféle kikötés, feltétel, tény és más szerződési elem van, az okiratok terjedelmesek, több mindenre kell egyszerre figyelni. De bele lehet jönni.*

– *A munkatársai hogy vették tudomásul, hogy egy hónapra elhagyja őket?*

– *Nem lelkesedtek, de megértéssel voltak. Minden földhivatali dolgozónak érdeke, hogy a sajtó ne talál-*

jon „érdekesnek” bennünket. No meg persze a bére-
met ez alatt nem az otthoni költségvetés állta.

– Önnek, személyesen milyen volt ez az expedíció?
Vállalkozna máskor is hasonlóra?

– Négy hetet voltam ott, és én eredményesnek érez-
tem. Sok tapasztalatot is szereztem. Újra vállalkoznék
rá, ha szükséges, de talán próbálja ki más is. Jó az,
ha nemcsak mendemondákból, hanem személyes ta-
pasztalatból is ismerjük egymás dolgát, körülményeit.

– Köszönjük a beszélgetést, és gratulálunk az ered-
ményes munkájához.

Kiss Sándor megyei hivatalvezető
közreműködésével összeállította a Szerkesztőség

A MAGYAR MÉRNÖKI KAMARA FÖLDMÉRÉSI, TÉRKÉPÉSZETI ÉS TÉRINFORMATIKAI TAGOZATÁNAK FÓRUMA

A Magyar Mérnöki Kamara (MMK) Földmérési, Tér-
képészeti és Térinformatikai Tagozata (FÖTÉRT)
2004. január 17-én fórumot tartott a Budapesti Mű-
szaki és Gazdaságtudományi Egyetemen.

A fórumon részt vett *dr. Kovács Gábor*, az MMK el-
nöke, aki a Kamara társadalmi szerepéről tartott elő-
adást. *Dr. Csemniczky László*, a FÖTÉRT elnöke be-
számolt a tagozat munkájáról, és tájékoztatást adott
jövőbeni feladatairól.

A minisztérium képviselőjében meghívott vendég-
ként előadást tartott *dr. Berczi Norbert* helyettes állam-

Hallgatóság (fotó: *Hodobay-Böröcz András*)

titkár és *Apagy Géza* főosztályvezető, illetve a fóru-
mon részt vett *Hodobay-Böröcz András* osztályvezető.
Nagy érdeklődés kísérte *Simon Sándor*, a Nemzeti Ka-
taszteri Program Kht. igazgatójának előadását, aki a
Nemzeti Kataszteri Program 2004–2007. évek közöt-
ti ütemezéséről, a szakmai elvárásokról, a földmérő

vállalkozások végrehajtásban való részvételéről adott
tájékoztatót.

Az előadások utáni fórum során visszatérő téma volt
a közmű-nyilvántartás és a mérnökgéodézia „gazdát-
lansága”, ezen a szakterületeken lévő szabályozások
mielőbbi megújításának és korszerűsítésének fontossá-
ga. Az FVM földügyi főosztálya felvállalta az elavult sza-
bályozások korszerűsítésének támogatását, amelyben
a tagozat aktív közreműködésére van szükség.

Hodobay-Böröcz András

MEGYEI FÖLDHIVATAL-VEZETŐK ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE

Göd, 2004. február 03–04.

Az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztálya (FTF) a
megyei földhivatalok vezetői részére 2004. február
03–04. között Gödön szakmai értekezletet tartott.

Az értekezleten részt vett *dr. Berczi Norbert* helyettes
államtitkár, aki értékelte a 2003. évben végzett mun-
kát, majd a 2004. évi feladatokról és a MePAR-ral
kapcsolatos időszerű információkról tájékoztatta a
résztvevőket.

Apagy Géza főosztályvezető az EU csatlakozással
összefüggő földügyi feladatokról tartott előadást.

Előadás hangzott el a Nemzeti Kataszteri Program
2004–2007. évekre szóló ütemezéséről, a Nemzeti
Kataszteri Program Kht. (NKP Kht.) és a földhivatalok
együttműködéséről, melyet *Simon Sándor*, az NKP
Kht. igazgatója tartott.

Halászné Székelyhidy Edit, az FTF osztályvezetője a
termőföldek más célú hasznosításának engedélyezé-
séről és a határszéllel végrehajtásának uniós kap-
csolatairól tartott előadást. Ez utóbbi feladat a termő-
föld alapú támogatások ellenőrzésével – amelyben a
Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) is részt
vesz – együtt oldható meg.

Bence István vezető főtanácsos (FTF) az osztatlan
tulajdoni közösségben lévő tulajdoni hányadok önál-
ló ingatlanokká alakításáról szóló kormányrendelet
tervezetéről adott tájékoztatást.

Dr. Mihály Szabolcs főigazgató (FÖMI) bemutatta a
2003 áprilisában indult TAKARNET szolgáltatás eddi-
gi eredményeit. A 2004. évben a TAKARNET-en ke-
resztüli adatszolgáltatás növekedése várható. Ehhez
kapcsolódott *dr. Latkóczy Olga* (FTF) osztályvezető be-
számolója az ingatlan-nyilvántartási jogszabályok ter-
vezett változásairól, többek között a hálózaton keresz-

KITÜNTETÉS

A Magyar Köztársaság Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztere eredményes földhivatali munkája elismeréseképpen, nyugállományba vonulása alkalmából,

Bertalan Zoltánné asszonyt,

a Mosonmagyaróvári Körzeti Földhivatal főmunkatársát

Miniszteri Elismerő Oklevél kitüntetésben részesítette.

A kitüntetést *Bolla Gyula*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Földhivatal vezetője, a földhivatalnál ebből az alkalomból 2004. január 16-án összehívott értekezlet keretében adta át.

Bertalan Zoltánné 1971. óta a Mosonmagyaróvári Körzeti Földhivatal munkatársa.

A földügyi igazgatás területén szorgalma, igyekezete folytán rövid idő alatt elismert jártasságot szerzett.

Szakmai ismereteinek bővítésére minden adódó lehetőséget igyekezett kihasználni. 1999. szeptemberében sikeresen elvégezte az ELTE Jogi Továbbképző Intézet ingatlan-nyilvántartási titkárképző tanfolyamát.

Kiemelkedő érdemeket szerzett a földprivatizációval – különösen a részarány-tulajdon kiadásával – kapcsolatos földhivatali feladatok szakmai irányításában és lebonyolításában, ezt követően pedig az ennek következtében felgyülemlt ügyirathátralék felszámolásában.

Ugyancsak elismerés illeti meg a kezdő szakembereknek folyamatosan nyújtott szakmai segítségért.

Miközben áldozatkész munkájára, tapasztalataira továbbra is számítunk, az elismeréshez szívből gratulálunk, és sok boldogságot, jó egészséget kívánunk.

Tóth Gedeon
hivatalvezető

INNEN-ONNAN

Január 23–25. között a Nemzetközi Térképészeti Bizottság Prágában tartotta ülését, melyen *Zentai László*, a Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék docense, az Oktatási és Képzési Bizottság vezetője vett részt.

*

Január 26-án Budapesten került sor a Közép-Európai Földügyi Tudásközpont (CelkCenter) nemzetközi irányító és tanácsadói bizottságainak összevont ülésére, melyet *Apagy Géza*, az FVM FTF főosztályvezetője nyitott meg. A mintegy 40 szakember magas szinten képviselte a donor- és nemzetközi szervezeteket, valamint az EU rendes, csatlakozó és tagjelölt országait.

*

Január 28–29-én Bécsben rendezték meg a „Location based services & Telecartography” szimpóziumot. A Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék *Török Zsolt* és *Zentai László* docensek, valamint *Guszlev Antal* és *Mihályi Balázs* doktoranduszok képviselték. *Csemez Gábor–Prajczér Tamás–Zentai László* „Obstacle-free mapping services” címmel tartottak előadást.

*

Együtműködési megállapodás

A Magyar Honvédség Térképész Szolgálat (MH TÉSZ) szolgálatfőnöke, *Szabó Gyula* ezredes és az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztály (FVM FTF) vezetője, *Apagy Géza* főosztályvezető a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXVI. törvény (Fttv.) által a honvédelmi miniszter, valamint a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter felelősségi körébe utalt feladatok összehangolt végrehajtása érdekében – 2004. január 27-én – együtműködési

megállapodást írt alá. Az együttműködő felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy a mérőkamarás légifényképezési tevékenységüket egyeztetetten és összehangoltan végzik. Az együttműködés során ellátan-

dó feladatok részletes szabályainak kidolgozásával a Honvédelmi Minisztérium Térképészeti Kht.-t (HM Térképészeti Kht.), illetve a Földmérési és Távérzékelési Intézetet (FÖMI) bízzák meg.

Az együttműködés alapján ebben az évben Magyarország ÉK-i részén a HM Térképészeti Kht., az ÉNy-i részén a FÖMI végezteti a légifényképező repülést. A megállapodás lehetővé teszi a filmanyagok kölcsönös felhasználását.

HALÁLOZÁS

Elhunyt Simon Ernő

Mindig szomorú dolog, ha egy hozzátartozóinktól, barátunktól vagy munkatársunktól kell búcsút venni. Különösen az, ha ez a búcsú a végső, a visszavonhatatlan. A szomorúságnak, bánatnak, fájdalomnak azonban csak akkor érezzük, hogy fokozatai is vannak, ha utolér bennünket, ha magunkon érezzük, tapasztaljuk. Így vagyunk most mindannyian volt munkatársai, barátai, hogy elment közülünk valaki, akinek távozása pótolhatatlan űrt hagyott ránk.

Simon Ernő földmérő és földrendező üzemmérnök, a Békéscsabai Körzeti Földhivatal nyugalmazott hivatalvezetője, súlyos betegségét nagy önuralommal viselve, 2004. január 20-án elhunyt. 69 éves volt, amikor a zord halál elragadta közülünk.

Élete során sok-sok nehézséggel kellett megküzdenie, a történelem viharai nagyon keményen érintették, de bizonyosan meg is edzették. 1934. október 13-án született a felvidéki Garammikolán. Édesapját a háború alatt elvesztette. Özvegyen maradt édesanyjával

a háború után, az amúgy is keserves, nyomorúságos létük nehézségein túl a kitelepítés szörnyűséges megpróbáltatásait, testet-lelket nyomorító kiűzetés fájdalmait is el kellett viselni. A kitelepítés után a Békés megyei Pusztatotlakán kezdtek semmiből újra építgetni életüket. Az akkor 14 éves fiatalemberre, mint a csonka család egyetlen férfitagjára nagyon nagy teher nehezedett. Középiskolai tanulmányait a Békéscsabai Gimnáziumban csak úgy tudta végezni, hogy minden szabadidejében kemény fizikai munkát végzett. Nyaranta a cséplőgépnél dolgozott hajnaltól napestig.

Érettségi után, 1957-től előbb a Mezőkovácsházi Járási Tanácsnál földnyilvántartóként, majd átszervezésekkel az ÁFTH Békés megyei Földmérési és Földnyilvántartási Felügyelőségén dolgozott, eleinte itt is mint földnyilvántartó, később a földnyilvántartáshoz kapcsolódó műszaki ügyek elintézésére létrehozott, „kis műszak”-nak becézett munkacsoportban. A földmérési szakmával ekkor kötött barátságot, aminek eredményeként megszerezte az üzemmérnöki oklevelet is.

1968-ban az éppen csak megszületett Mezőkovácsházi Járási és Városi Földhivatal vezetőjének nevezték ki az ambiciózus, energikus és szakmailag felkészült fiatalembert. Sikeres építőmunkájának köszönhetően, a rossz környezeti feltételek ellenére is magas színvonalú munkavégzés folyt ebben a hivatalban.

1975-ben újabb nagy feladat várt rá. Ekkor bízták meg a Békéscsabai Városi Földhivatal megszervezésével. Teljes mértékben az ő munkájának köszönhető, hogy – az utódok által tovább fejlesztve – a megye legnagyobb és legerősebb földhivatala alakult ki Békéscsabán.

Az örökös küzdelem és újakezdés volt a sorsa, és ebben megmutatta képességeit, kamatoztatta tudását és dacos elszántságát.

Nagyon sokat vállalt, és követelt magától a munkában, a felkészülésben, és ezt várta el a munkatársaitól is, keményen, határozottan, de mindig nagy-nagy emberséggel. Beosztottai szerették, tisztelték határozottságát, egyenes jellemét.

Nyugdíjba vonulása után a Megyei Földhivatalnál dolgozott négy évig. Nagy szükség volt a tapasztala-

taira a földkiadás bonyolult ügyeiben, de talán neki is adott némi megnyugvást, hogy pályája kezdetén a tsz szervezésekbe kényszerült ember a visszajuttatásban is részt vállalhatott.

Magánemberként a kisé visszahúzódó ember igazi barát és segítőkész kolléga volt.

Műve emlékeztetni fog mindannyiunkat rá, emlékéit tisztelettel és szeretettel megőrizzük.

A földhivatal, a munkatársak háláját is kifejezve, a közszolgálat halottjának nyilvánította Simon Ernő nyugalmazott hivatalvezetőt.

Kosztolányi sorai visszhangoznak egyre-egyre, betetődni nehezen tudó agyunkban:

„Édes barátaim, olyan ez éppen,
mint az az ember ottan a mesében.

Az élet egyszer csak őrája gondolt,
mi meg mesélni kezdünk róla: »Hol volt...«,
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt,
s mi ezt meséljük róla sírva: »Nem volt... «

Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon egyszer.”

Nyugodjon békében!

Kiss Sándor hivatalvezető
Békés Megyei Földhivatal

AZ MFTT 2004. MÁRCIUS–ÁPRILIS HAVI PROGRAMJA

Március 4. csütörtök 13.00 BME Általános- és Felsőgeodézia Tsz. K. mf. 16. Oltay terem Bp., Műegyetem rakpart 1–3.	Zaletnyik Piroska Neurális hálózatok a geodéziában (Rédey István Geodéziai Szeminárium és a Geodéziai Szakosztály)
Március 18. csütörtök 13.00 BME Általános- és Felsőgeodézia Tsz. K. mf. 16. Oltay terem Bp., Műegyetem rakpart 1–3.	Dr. Ádám József–dr. Tóth Gyula–dr. Völgyesi Lajos Beszámoló az IUGG XXIII. Általános Közgyűléséről (2003. Sapporo, Japán) (Rédey István Geodéziai Szeminárium és a Geodéziai Szakosztály)
Március 18. csütörtök 14.00 FÖMI oktatóterem Bp. Bosnyák tér 5.	Dr. Bráth Mária A társasházi törvény módosításának hatásai az ingatlan-nyilvántartásra (Földügyi Szakosztály)
Március 23. kedd 14.00 FÖMI oktatóterem Bp. Bosnyák tér 5.	Botond Gábor Közműnyilvántartás a térinformatika tükrében (Térinformatikai Szakosztály)
Március 23. kedd 15.00 ELTE Térképtudományi Tanszék 1117. Bp. Pázmány P. sétány 1/A VII.em.	Mihályi Balázs I. világháborús térképek (Kartográfiai Szakosztály)
Április 1. csütörtök 13.00 BME Általános- és Felsőgeodézia Tsz. K. mf. 16. Oltay terem Bp., Műegyetem rakpart 1–3.	Dr. Földváry Lóránt A korszerű űrgravimetria eredményei – a CHAMP gravitációs modellek (Rédey István Geodéziai Szeminárium és a Geodéziai Szakosztály)
Április 01. csütörtök 14.00 FÖMI oktatóterem Bp. Bosnyák tér 5.	Winkler Péter 75 éve alakult a Magyar Fotogrammetriai Társaság Schreiber Péter A jövő emlékei; a fotogrammetriai érzékelés magyar vonatkozásai (Fotogrammetriai Szakosztály)
Április 14. szerda 17.30 FÖMTERV Székház 1024 Bp. Lövőház utca	Winkler Péter 2000. évi országos légifényképezés hasznosulása, jövőbeni tervek (Szeniorok Tóth Agoston Klubja)
Április 15. csütörtök 13.00 BME Általános- és Felsőgeodézia Tsz. K. mf. 16. Oltay terem Bp., Műegyetem rakpart 1–3.	Dr. Ádám József–dr. Ober P.–Takács B.–Szűcs L.–Kratochvilla K.–Zaletnyik P. EGNOS műholdas helymeghatározó rendszer megbízhatóságának vizsgálata (Rédey István Geodéziai Szeminárium és a Geodéziai Szakosztály)
Április 20. kedd 14.00 FÖMI oktatóterem Bp. Bosnyák tér 5.	Szíjj Nándor Légifényképek alkalmazása a polgári topográfiai térképezésben (Topográfiai Szakosztály)
Április 20. kedd 15.00 ELTE Térképtudományi Tanszék 1117. Bp. Pázmány P. sétány 1/A VII.em.	Kubány Csongor Digitális térkép generalizálás (Kartográfiai Szakosztály)
Április 29–30. Hotel Sunlight, Budapest	GPS konferencia —részletes program később